

Нагачевська З. І.

ПЕДАГОГІКА

*Навчально-методичний посібник
для студентів першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти спеціальності
014 Середня освіта (спеціалізація історія)*

Міністерство освіти і науки України
ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника”
Педагогічний факультет
Кафедра педагогіки та освітнього менеджменту імені Богдана Ступарика

Нагачевська З. І.

ПЕДАГОГІКА

**Навчально-методичний посібник для студентів першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності
014 Середня освіта (спеціалізація історія)**

Івано-Франківськ
«НАІР»
2020

УДК 37.015 (075.8)

Н 16

Друкується за рішенням науково-методичної ради Педагогічного факультету
ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника”
(протокол № 4 від 28 листопада 2019 року)

Рецензенти:

Савчук Б.П. – доктор історичних наук, професор

Барабаш О.Д. – кандидат педагогічних наук, доцент

Нагачевська З.І.

Н16 Педагогіка : навч.-метод. посіб. для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта (спеціалізація історія). Івано-Франківськ: НАІР, 2020. 144 с.

УДК 37.015 (075.8)

© Нагачевська З.І., 2020

© ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника”, 2020

ВСТУП

Проведення докорінної і системної реформи загальної середньої освіти, передбачене Концепцією реалізації державної політики у цій сфері “Нова українська школа” на період до 2029 року, вимагає ґрунтовної підготовки педагогічних працівників, усвідомлення сутності засад і принципів освітньої діяльності, визначених Законом України “Про освіту” (2017), потреби будувати освітній процес на компетентнісному й особистісно-орієнтованому підходах до навчання і виховання, врахуванні вікових особливостей психофізичного розвитку учнів, оволодінні ними уміннями й навичками, необхідними для успішної самореалізації у професійній і громадській діяльності та в особистому житті.

Одним із чинників реалізації цих завдань в умовах вищої школи, зокрема університетської освіти, є опанування майбутніми педагогами закладів середньої освіти навчальної дисципліни “Педагогіка”.

Навчально-методичний посібник, пропонується студентам першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта (спеціалізація історія), містить програму з курсу “Педагогіка”, різні види і зміст аудиторної роботи (лекції, семінарські заняття), індивідуальних та індивідуально-групових завдань; самостійне опрацювання першоджерел, виконання тестових завдань тощо. У процесі його підготовки використані науково-педагогічні напрацювання сучасних українських учених (К. Аймедов, І. Анєнкова, В. Боднар, Л. Березівська, Г. Васянович, О. Вишневський, Н. Волкова, О. Дубасенюк, І. Зайченко, Я. Кодлюк, А. Кузьмінський, З. Курлянд, Н. Мойсеюк, З. Онишків, С. Омеляненко, Д. Скільський, М. Фіцула, Н. Якса й ін.) та багаторічна авторська практика викладання педагогіки на факультеті історії, політології і міжнародних відносин університету.

Програма навчального курсу побудована з урахуванням вимог найновіших нормативно-правових освітніх документів щодо змісту й педагогіки загальної середньої освіти і формування ключових компетентностей учителя закладу середньої освіти. У ній акцентовано на питаннях про професійне становлення, фахову майстерність, педа-

гогічну культуру, етику й техніку майбутніх педагогів. Водночас програма курсу враховує специфіку фаху студентів-істориків як підґрунтя для забезпечення реалізації важливих для сьогодення засад державної політики у сфері освіти і принципів освітньої діяльності: виховання у дітей і молоді патріотизму, громадянськості, поваги до культурних цінностей українського народу, його історико-культурних надбань і традицій, нерозривний зв'язок зі світовою та національною історією.

Відповідно, актуалізуються історичний дискурс педагогічних фактів і явищ, місце і роль визначних особистостей у розвитку національної педагогічної думки в Україні та за її межами.

Засвоєння тем навчального курсу (II–III семестри) супроводжується різними видами контролю знань, умінь і навичок студентів, передбачених планами семінарських занять, завданнями для самостійної роботи, зразками тестових завдань. Опанування навчальної дисципліни завершується екзаменом.

Список першоджерел із навчальної дисципліни і для самостійного опрацювання містить перелік нормативно-правових освітніх документів, праць найвидатніших представників української та зарубіжної педагогіки минулого, наукових і науково-методичних надбань сучасних учених і довідкової літератури.

Політика курсу базується на гуманістичній освітній парадигмі, суть якої полягає у повазі до особистості студента, у праві й можливості майбутнього фахівця самостійно обирати спосіб засвоєння навчального матеріалу, використовувати нові методи, прийоми і засоби педагогічної діяльності; на навчанні у співробітництві, тобто спільній із викладачем діяльності; на плюралізмі як важливій основі розвитку інтелектуальних здібностей студентів, розвитку їхнього критичного мислення. Будь-які форми порушення академічної доброчесності не толеруються.

1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА КУРСУ

1.1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітній рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Змістових модулів – 4	Освіта Спеціальність: 014 Середня освіта	<u>Нормативна</u> (за вибором)	
Загальна кількість годин – 180; 90	Спеціалізація: 014.03 Середня освіта (історія)	Рік підготовки:	
		1-й, 2-й.	1-й, 2-й.
		Семестр	
		2-й, 3-й.	2-й, 3-й.
		Лекції	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4 самостійної роботи – 4	Освітній рівень <u>бакалавр</u>	30; 16 год	8; 4 год
		Семінарські заняття	
		30; 14 год	4; 4 год
		Самостійна робота	
		120; 60 год	168; 80 год
		Вид контролю: екзамен	

1.2 Мета і завдання курсу

Мета: забезпечити загальнопедагогічну і професійну підготовку майбутнього вчителя закладу середньої освіти, озброїти студентів ґрунтовними знаннями з теорії сучасної педагогіки, сформувані вміння, навички, компетентності, необхідні для організації навчання й виховання учнів в умовах реформування загальної середньої освіти відповідно до Закону України “Про освіту”.

Завдання:

- засвоєння ключових положень і проблематики сучасної педагогіки та основ історії педагогіки, як науки;
- опанування теоретико-методологічних підходів до вивчення предмета, основних понять і категорій педагогіки;
- ознайомлення із методами науково-педагогічного дослідження та формування у студентів вміння користуватися цими методами у практичній діяльності;
- з’ясування змісту професійної діяльності вчителя, основ його педагогічної майстерності та педагогічної техніки;
- допомога студентам у набутті умінь теоретичного проектування та практичного конструювання освітнього процесу, спрямованого на розвиток особистості учня та його творчу самореалізацію;
- сприяння засвоєнню методів і форм організації навчального й виховного процесів у закладі середньої освіти й управління ним;
- спонування студентів до подальшої самоосвіти і самовиховання, розвитку особистісних якостей майбутнього педагога, відповідального ставлення до виконання обов’язків учителя; формування потреби постійно займатися самонавчанням і самовдосконаленням.

У результаті вивчення курсу студенти повинні

знати:

- найважливіші законодавчо-нормативні освітні документи;
- основні поняття і категорії педагогіки;
- провідні концепції виховання і навчання;
- основні методи науково-педагогічного дослідження;
- вікові та індивідуальні особливості розвитку особистості;

- сутнісні характеристики понять “педагогічна майстерність” і “педагогічна техніка”;

- закономірності, принципи, методи, форми і засоби навчання та виховання учнів;

- особливості організації та проведення навчально-виховної роботи у закладах середньої освіти відповідно до положень нормативно-правової бази національної системи освіти і сучасної педагогічної науки;

- основи теорії школознавства;

уміти:

- усвідомлювати перспективні тенденції розвитку педагогічної науки, що ґрунтуються на кращих світових і національних педагогічних здобутках минулого та новітніх педагогічних ідеях сучасних науковців;

- визначати рівні й компоненти педагогічної майстерності та складові педагогічної техніки учителя;

- здійснювати навчально-виховну роботу з урахуванням сучасних вимог суспільства, основних педагогічних закономірностей і принципів;

- аналізувати, виділяти головне, порівнювати, класифікувати, узагальнювати, робити самостійні висновки;

- визначати сутність процесів навчання і виховання;

- застосовувати методи науково-педагогічного дослідження;

- свідомо обирати методи навчання й виховання з урахуванням конкретних умов освітньої діяльності;

- планувати етапи і прогнозувати результати навчання і виховання;

- застосовувати на практиці оптимально доцільні форми й методи навчання та виховання;

- аналізувати, оцінювати та коректувати освітній процес у класі, школі.

Компетентності:

фахові (предметні):

- обізнаність із теоретичними основами педагогіки як науки, її історією, методологією, категоріальним апаратом, методами, фор-

мами, засобами освітньої діяльності; здатність і готовність перетворити обраний фах на засіб формування особистості учня з урахуванням вимог суспільства до освіти і виховання молодого українського покоління та вікових й індивідуальних особливостей розвитку, інтересів і запитів школярів; наявність системи знань із навчальної дисципліни, необхідних для роботи в сучасних закладах середньої освіти; обізнаність із основними теоріями й концепціями навчання й виховання дітей і молоді, закономірностями, принципами, методами, формами і засобами їхнього навчання та виховання; особливостями організації та проведення навчально-виховної роботи у закладах середньої освіти відповідно до положень нормативно-правової бази національної системи освіти і вимог педагогічної науки.

комунікативні:

– вільне володіння й послуговування державною мовою в усній і писемній формах; використання неофіційного й офіційного стилів у процесі спілкування; змістово й літературно грамотне коментування основних положень творчої спадщини визначних освітніх діячів і педагогів та законодавчо-нормативних освітніх документів, анотування праць сучасних дослідників проблем освіти й виховання; уміння встановлювати та підтримувати правильні й педагогічно ефективні взаємини з усіма учасниками освітнього процесу; обізнаність із тим, як процес спілкування сприяє чи перешкоджає розв'язанню педагогічних задач на уроках і в різних формах позаурочної діяльності;

загальнокультурні:

– здатність аналізувати й оцінювати найважливіші досягнення національної та світової культури; цінувати й поважати різноманітність і мультикультурність сучасного українського суспільства; усвідомлювати рівний доступ до здобутків культури і освіти без дискримінації за будь-якими ознаками; розуміти власну причетність до її збереження та примноження, забезпечувати в урочній і позаурочній освітній діяльності органічне включення учнів у сучасну світову та національну культуру.

2. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. Загальні основи педагогіки

Тема 1. Педагогіка як наука і навчальна дисципліна (4 год)

Сутність педагогіки, її предмет і завдання. Становлення педагогіки як науки. Визначні творці педагогіки.

Основні категорії педагогіки. Галузі педагогічної науки. Зв'язок педагогіки з іншими науками.

Методологія і методи науково-педагогічного дослідження.

Тема 2. Розвиток, виховання і формування особистості (2 год)

Основні поняття теми (розвиток, виховання, формування особистості). Сучасні концепції розвитку особистості.

Закономірності розвитку особистості. Головні фактори формування та розвитку особистості: спадковість, середовище, виховання, діяльність.

Вікова періодизація дітей і юнацтва. Поняття про акселерацію.

Тема 3. Сутність педагогічної діяльності.

Основні риси та функції сучасного вчителя (2 год)

Поняття про педагогічну діяльність, її структура й особливості.

Учитель як організатор педагогічного процесу. Основні риси та функції сучасного вчителя. Структура педагогічної діяльності учителя. Зміст основних психолого-педагогічних компетенцій учителя сучасного закладу середньої освіти.

Закон України “Про освіту” про права й обов’язки учителя.

Тема 4. Педагогічна майстерність учителя та її складові (2 год)

Сутність поняття “педагогічна майстерність” учителя. Структура і рівні педагогічної майстерності. Шляхи формування педагогічної майстерності.

Професійна етика вчителя як педагогічна дефініція. Стили педагогічного спілкування. Педагогічний такт як узагальнений вияв стилю спілкування вчителя з учнями.

Тема 5. Педагогічна техніка у системі професійної майстерності учителя (2 год)

Сутність поняття “педагогічна техніка”. Основні компоненти педагогічної техніки.

Специфіка зовнішньої техніки та зовнішньої естетичної виразності педагога. Поняття про внутрішню техніку вчителя.

Техніка мовлення учителя. Умови ефективності та шляхи вдосконалення професійного мовлення вчителя.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. Теорія виховання

Тема 6. Суть і завдання виховного процесу в школі. Закономірності та принципи виховання (4 год)

Виховання як процес цілеспрямованого формування особистості; мета виховання. Сутність поняття “національне виховання”, його мета і завдання.

Процес виховання, його специфіка, структурні елементи, рушійні сили. Етапи процесу виховання. Управління процесом виховання.

Самовиховання: етапи, методи і прийоми.

Перевиховання: суть, принципи, етапи і методи.

Шляхи підвищення ефективності процесу виховання.

Поняття про закономірності виховання. Принципи виховання, їх характеристика. Визначні педагоги минулого і сучасності про принципи виховання.

Тема 7. Загальні методи, форми і напрями виховання (4 год)

Поняття про методи виховання. Класифікація методів виховання: а) методи формування свідомості особистості; б) методи організації діяльності і формування досвіду громадської поведінки; в) методи стимулювання діяльності і поведінки; г) методи контролю у вихованні.

Поняття про форми виховання. Підходи до їх класифікації.

Основні напрями виховання. Розумове, моральне, національно-патріотичне, трудове, економічне, естетичне, фізичне, правове, екологічне виховання (загальна характеристика).

Тема 8. Позакласна і позашкільна виховна робота з учнями.
Класний керівник як організатор позакласної та позашкільної виховної роботи (2 год)

Поняття про позакласну виховну роботу. Зміст позакласної виховної роботи та її форми.

Позашкільна виховна робота: сутнісна характеристика поняття.

Школа – провідна ланка в системі виховної роботи. Виховання дітей у сім'ї. Взаємозв'язок школи, сім'ї та громадськості.

Класний керівник, його завдання і функції. Зміст, форми, планування й облік роботи класного керівника.

Тема 9. Формування колективу класу, його виховні функції (2 год)

Виховання особистості в колективі – одна з провідних педагогічних ідей. Дитячий колектив, його особливості та шляхи формування. Динаміка розвитку дитячого колективу. Умови функціонування колективу.

Визначні педагоги минулого і сучасності про учнівський колектив і виховання дітей у колективі.

Індивід і колектив: специфіка функціонування.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3. Дидактика

Тема 10. Суть процесу навчання в школі (4 год)

Поняття про дидактику як теорію навчання, її предмет, завдання й етапи становлення. Виникнення і розвиток дидактики. Основні категорії дидактики.

Педагогічний процес і його структурні компоненти.

Поняття про навчальний процес. Структура процесу засвоєння знань. Види навчання. Оптимізація й інтенсифікація навчання.

Закономірності і принципи навчання, їх класифікація і характеристика.

Тема 11. Основні дидактичні системи і технології навчання.

Педагогічні інновації та педагогічна інноватика (2 год)

Загальна характеристика вітчизняних і зарубіжних концепцій і теорій навчання.

Сутність понять “технологія”, “педагогічна технологія”, “технологія навчання”, їхній взаємозв’язок та специфіка.

Поняття про педагогічні інновації та педагогічну інноватику.

Тема 12. Зміст освіти в українській національній школі (4 год)

Поняття про зміст освіти, вимоги до нього. Фактори, які зумовлюють зміст освіти.

Теорії організації змісту освіти.

Наукові вимоги до формування змісту освіти. Реалізація змісту освіти в сучасній школі.

Державний стандарт освіти (сутність поняття, характеристика основних складових). Базовий навчальний план ЗСО. Навчальні програми та підручники сучасної середньої школи.

Тема 13. Проблема методів і засобів навчання в сучасній дидактиці (2 год)

Поняття про методи навчання та їх функції. Класифікація і характеристика методів навчання (за джерелом знань, за дидактичною метою, за рівнем пізнавальної діяльності на ін.).

Вибір учителем методів навчання.

Поняття про засоби навчання, їх класифікація.

Тема 14. Форми організації навчання в школі (4 год)

Поняття про форми організації навчання. Характеристика класно-урочної системи навчання.

Урок як основна організаційна форма навчання школярів, вимоги до уроку. Типологія уроків і їхня структура. Вимоги до сучасного уроку.

Нестандартні й інноваційні уроки в системі форм організації навчання.

Підготовка вчителя до уроку. Тематичне і поурочне планування.

Позакласні та позашкільні форми навчання (загальна характеристика).

Тема 15. *Контроль знань, умінь і навичок учнів, його роль і функції в навчальному процесі (2 год)*

Сутнісна характеристика контролю знань як дидактичного поняття.

Роль і функції контролю в навчальному процесі.

Види й методи контролю.

Оцінка знань умінь і навичок учнів; показники сформованості знань, умінь і навичок школярів.

Неуспішність учнів і шляхи її подолання.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 4. Школознавство

Тема 16. *Управління і керівництво школою.*

Методична робота в школі (2 год)

Наукові основи управління. Принципи управління ЗСО.

Державні органи управління закладами освіти і їх повноваження.

Органи громадського самоврядування у навчальних закладах.

Педагогічна рада школи та організація її роботи.

Організація і зміст роботи директора школи та його заступників.

Планування роботи школи, види планів.

Тема 17. *Методична робота в закладі середньої освіти (2 год)*

Завдання та зміст методичної роботи. Форми методичної роботи в ЗСО, їх характеристика.

Самоосвіта вчителів. Особливості та зміст атестації учителів відповідно до Закону України “Про освіту”.

Організація допомоги молодому учителю.

Впровадження у практику передового педагогічного досвіду.

Система внутрішньшкільного контролю (загальна характеристика).

3. ТЕМАТИКА І ЗМІСТ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. ПЕДАГОГІКА У СИСТЕМІ НАУК ПРО ЛЮДИНУ (2 год)

ПЛАН

1. Питання для поглибленого вивчення й обговорення

1. Педагогіка як наука, її виникнення і розвиток.
2. Об'єкт, предмет, функції та завдання сучасної педагогіки.
3. Характеристика основних категорій педагогіки.
4. Система педагогічних наук, зв'язок педагогіки з іншими науками.
5. Загальна характеристика логіки і методів науково-педагогічного дослідження.

Основні поняття: педагогіка, виховання, освіта, навчання, система педагогічних наук, міжпредметні зв'язки з педагогіки, методологічні рівні педагогіки, методи науково-педагогічних досліджень.

2. Запитання, завдання і тести для самоконтролю

1. Як ви розумієте слова К.Д. Ушинського: “Педагогіка – не наука, а мистецтво – найширше, складне, найвище і найнеобхідніше з усіх мистецтв”? У чому сутність педагогіки як науки і мистецтва? Що спільного й відмінного між педагогічною наукою і педагогічною практикою?
2. Назвіть основні етапи становлення педагогіки як науки.
3. Проаналізуйте функції та найважливіші завдання педагогіки.
4. Яка роль української народної педагогіки у формуванні духовності молодого покоління?
5. Які ви знаєте галузі педагогіки? Охарактеризуйте галузі педагогіки, дотичні до навчання та виховання підлітків і старших школярів.
6. Розкрийте зв'язок педагогіки з іншими науками.
7. Проаналізуйте сутність педагогічних категорій “виховання”, “навчання”, “освіта”, “розвиток”.
8. Що таке педагогічне дослідження? Які вимоги ставлять до сучасного педагогічного дослідження?
9. Охарактеризуйте методи педагогічного дослідження.

10. Чим відрізняється спостереження у звичайному житті від спостереження як наукового методу дослідження?

11. *Тести*

- Що називають педагогікою? Із запропонованих відповідей виберіть найповнішу:

- а) наука про навчання дітей;
- б) цілеспрямований, організований процес формування особистості;
- в) наука про процеси виховання, навчання і розвиток особистості;
- г) особлива сфера суспільної діяльності з виховання людини.

Об'єктом педагогіки є:

- а) виховання, освіта, навчання особистості;
- б) розвиток людини як особистості у процесі виховання, освіти і навчання;
- в) виховання як цілеспрямований процес;
- г) самовиховання, самоосвіта, саморозвиток особистості.

До основних категорій педагогіки належать:

- а) освіта, знання, уміння;
- б) виховання, освіта, навчання, розвиток;
- в) розвиток, формування, виховання особистості;
- г) знання, уміння і навички.

Які дисципліни не входять до структури педагогічних наук?

- а) шкільна педагогіка;
- б) анатомія;
- в) етнопедагогіка;
- г) теорія пізнання.

Яке поняття не належить до методів педагогічних досліджень?

- а) спостереження;
- б) анкетування;
- в) дискусія;
- г) експеримент.

У науці є три основні концепції розвитку людини – соціологічна, біологічна і генетико-соціальна. Визначте, до якої з них належать нижче наведені твердження:

- а) спадково через генно-хромосомну систему нащадкам передаються лише задатки, які є передумовами розвитку певних якостей під впливом середовища, виховання й активної діяльності людини;
- б) соціально-психічні якості зумовлені передусім біологічними факторами і їх розвиток не залежить від соціального впливу, а відтак і процесу виховання;
- в) соціально-психічний розвиток людини не залежить від біологічних, спадкових чинників; провідну роль відіграють виключно соціальні фактори, від яких залежать прояви тих чи інших якостей людини;
- г) правильної відповіді немає.

3. Наукові повідомлення

- 1. Роль і місце педагогіки в системі людинознавчих наук.
- 2. Основні течії в зарубіжній педагогіці: минуле і сучасність.

ЛІТЕРАТУРА

- 1. Закон України “Про освіту”. Київ : Алерта, 2018. 120 с.
- 2. Закон України “Про повну загальну середню освіту”. 2020. Інтернет-ресурс.
- 3. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти “Нова українська школа” на період до 2029 року: схвалена Кабміном України 14. 12.2016 р. № 988-р.
- 4. Анєнкова І. П., Байдан М. А., Горчакова О. А., Руссол В. М. Педагогіка: модульний курс : навч. посіб. Львів : Новий світ-2000, 2011. С. 17–37.
- 5. Волкова Н. П. Педагогіка : посіб. для студентів вищих навч. закл. Київ : Видави. центр “Академія”, 2001. С. 9–34.
- 6. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
- 7. Ковальчук В. В., Моїсєєв Л. М. Основи наукових досліджень : навч. посіб. Київ : Видавн. дім “Професіонал”, 2004. С. 99–120.
- 8. Кузьмінський А. І., Омеляненко В. Л. Педагогіка : підруч. Київ : Знання, 2007. С. 43–49.

9. Курлянд З. Н., Хмельюк Р. І., Осипова Т. Ю. Педагогіка : навч. посіб. Харків : Буркун Книга, 2009. 304 с.
10. Мойсеюк Н. Педагогіка : навч. посіб. Київ, 2007. С. 11–51.
11. Полякова Г. А., Борова Т. А. Педагогіка : навч. посіб. Харків : ВД “ІНЖЕК”, 2011. С. 10–24.
12. Фіцула М. М. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2006. С. 9–39.
13. Ягупов В. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Либідь, 2002. С. 8–41, 102–145.

Тема 2. РОЗБУДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ ЯК ОДНЕ З ВАЖЛИВИХ ЗАВДАНЬ СУЧАСНОЇ ПЕДАГОГІКИ. НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ (2 год)

ПЛАН

1. Питання для поглибленого вивчення й обговорення

1. Основні нормативні акти в галузі розвитку загальної середньої освіти початку української державності.
2. Сучасна система освіти в Україні: структура, рівні, типологія навчальних закладів (відповідно до Закону України “Про освіту”. 2017 р.).
3. Характеристика основних положень Закону України “Про загальну середню освіту” (1999 р.) та його нової редакції (2020 р.).
4. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 р.: мета, завдання, шляхи і способи реалізації.
5. Головні положення Концепції “Нова українська школа” (2016 р.).

Основні поняття: *освіта, система освіти, структура освіти, види, складники та рівні освіти, повна загальна середня освіта, базова середня освіта, вища освіта.*

3. Запитання і завдання для самоконтролю

1. Назвіть перші освітні документи молодій українській державі.
2. У чому відмінність між системою освіти “радянського” періоду та доби незалежної української держави кінця ХХ – початку ХХІ ст.?

3. Якими нормативними актами визначається зміст діяльності ЗСО на початку XXI ст.?
4. Назвіть стратегічні напрями розвитку освіти в Україні на найближче п'ятиріччя.
5. Вкажіть мету повної загальної середньої освіти та шляхи формування ключових компетентностей особистості.

3. Наукові повідомлення

1. Стратегія розвитку освіти в Україні (на основі найновіших законодавчо-нормативних документів).
2. Визначні педагоги-науковці – творці нової національної школи і педагогіки.
3. Сучасна повна загальна середня освіта у контексті нових освітніх викликів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Загальна педагогіка та історія педагогіки : підруч. / К. В. Аймедов та ін. [рек. МОН]. Київ : ВД “Слово”, 2014. 352 с.
2. Закон України “Про вищу освіту” від 1.07.2014 № 1556-VII. Відомості Верховної Ради. 2014. № 37–38.
3. Закон України “Про освіту”. Київ : Алерта, 2018. 120 с.
4. Закон України “Про повну загальну середню освіту”. 2020. Інтернет-ресурс.
5. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти “Нова українська школа” на період до 2029 року: схвалена Кабміном України 14. 12.2016 р. № 988-р.
6. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 р. Інтернет ресурс.
7. Волкова Н. П. Педагогіка : посіб. для студентів вищих навч. закл. Київ : Видавн. центр “Академія”, 2001. С. 9–34.
8. Кузьмінський А., Омеляненко В. Педагогіка : підруч. Київ : “Знання-Прес”, 2004. С. 33–41.
9. Фіцула М. М. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2006. С. 9–39.
10. Ягупов В. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Либідь, 2002. С. 8–41, 102–145.

Тема 3. ТВОРЦІ ПЕДАГОГІКИ ЯК НАУКИ (6 год)

ПЛАН

1. Вступне слово викладача.

2. Завдання для поглибленого опрацювання.

Презентація визначних персоналій педагогічної науки (життєпис, педагогічні ідеї, праці):

- Я. А. Коменський (1592–1670);
- Й. Г. Песталоцці (1746–1827);
- Дж. Локк (1632–1704);
- Ж. Ж. Руссо (1712–1778);
- О. В. Духнович (1803–1856);
- К. Д. Ушинський (1824–1871);
- С. Ф. Русова (1856–1940);
- Г. Г. Ващенко (1878–1976);
- А. С. Макаренко (1888–1939);
- В. О. Сухомлинський (1918–1970).

3. Обґрунтуйте свою згоду (чи незгоду) з такими твердженнями:

В. Сухомлинського: “Виховання в широкому розумінні – це багатогранний процес постійного духовного збагачення й оновлення і тих, кого виховують, і тих, хто виховує”;

І. Огієнка: “Кожний учитель – якого б фаху не був він – мусить досконало знати свою соборну літературну мову й вимову та соборний правопис. Не вільно вчителєві оправдовувати свого незнання рідної мови нефаховістю”.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аймедов К. В. та ін. Загальна педагогіка та історія педагогіки. Київ : ВД. “Слово”, 2014. 352 с.
2. Артемова Л. В. Історія педагогіки України. Київ : Либідь, 2006. 424 с.
3. Ващенко Г. Виховний ідеал. Полтава : Полтавський вісник, 1994. 191 с.

4. Джус О. В. Творча спадщина Софії Русової періоду еміграції. Івано-Франківськ. Плай, 2002. 260 с.
5. Зайченко І. В. Педагогічна концепція С. Ф. Русової. Чернігів : Чернігівський держ. пед. ун-т імені Т. Г. Шевченка, 1999. 182 с.
6. Кравець В. Історія класичної зарубіжної педагогіки і шкільництва: навч. посіб. Тернопіль, 1996. С. 275–378.
7. Кравець В. Історія української школи і педагогіки: навч. посіб. Тернопіль, 1994. С. 241–358.
8. Левківський М. В. Історія педагогіки: підруч. Київ : Центр. навч. літ., 2006. С. 79–97.
9. Маловідомі першоджерела української педагогіки (друга половина XIX–XX ст.): хрестоматія / упоряд. Л. Д. Березівська та ін. Київ : Наук. світ, 2003. 418 с.
10. Нагачевська З. І., Джус О. В. Історія педагогіки. Методичне забезпечення самостійної роботи студентів ОКР “бакалавр” : навч. метод. посіб. Івано-Франківськ : НАІР, 2014. С. 113–136.
11. Русова С. Вибрані педагогічні твори. Київ : Освіта, 1996. 304 с.
12. Скільський Д. Історія зарубіжної педагогіки : посіб. Київ : Смолоскип, 2011. С. 90–238.
13. Українська педагогіка в персоналіях : у 2 кн. / за ред. В. Сухомлинської. Київ : Либідь, 2005.

Тема 4. ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ УЧИТЕЛЯ І ВИМОГИ ДО ЙОГО ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ (4 год)

ПЛАН

1. Питання для обговорення

1. Учитель як організатор навчально-виховного процесу у закладі середньої освіти, вимоги до професійних та індивідуальних характеристик його особистості.
2. Закон України “Про освіту” (2017 р.) про права, обов’язки і гарантії науково-педагогічних, наукових і педагогічних працівників.

3. Структура та функції педагогічної діяльності вчителя.
4. Зміст основних психолого-педагогічних компетентностей учителя закладу середньої освіти.
5. Сутність поняття “педагогічна майстерність”; структура і рівні педагогічної майстерності.
6. Професійна етика вчителя як педагогічна дефініція.
7. Стили педагогічної діяльності вчителя. Педагогічний такт як узагальнений вияв стилю спілкування вчителя з учнями.
8. Особливості, структура, функції та види професійного педагогічного спілкування.

2. Питання і завдання для самоконтролю

1. Яким чином Закон України “Про освіту” (2017 р.) трактує права та обов’язки педагогічних працівників?
2. Які вимоги має задовільняти учитель сучасного закладу середньої освіти?
3. Що таке педагогічна майстерність?
4. Якими є головні структурні компоненти педагогічної майстерності?
5. Який зміст Ви вкладаєте у поняття “професійна етика” вчителя?
6. У чому проявляється педагогічний такт та які умови оволодіння ним? Відповідь проілюструйте конкретними прикладами.

3. Пошукові і творчі завдання

1. Доповніть таблицю 1 “Структура педагогічної майстерності” відповідними компонентами (перша підгрупа).

Таблиця 1

Структура педагогічної майстерності			
Морально-духовні якості	Професійні знання	Соціально-педагогічні якості	Психолого-педагогічні уміння
-гуманістична спрямованість; -національна гідність; ...	-навчального предмета; -методики викладання; ...	-організаторські здібності; -принциповість і вимогливість; ...	-конструктивні; -комунікативні; ...

2. Доповніть таблицю 2 “Рівні оволодіння педагогічною майстерністю” (друга підгрупа).

Таблиця 2

Рівні оволодіння педагогічною майстерністю			
Елементарний	Базовий	Досконалий	Творчий
-наявні лише окремі якості професійної діяльності ...	-педагогічні дії гуманістично зорієнтовані ...	-чітка спрямованість дій викладача, їх висока якість ...	-ініціативність; -творчий підхід до організації професійної діяльності ...

3. Із Закону України “Про освіту” (редакція 2017 р.) випишіть положення про права, обов’язки та гарантії педагогічних працівників.
4. Підготуйте наукове повідомлення на одну із тем:
  - “Педагогічна культура вчителя як основа професійної компетентності у творчій спадщині В. Сухомлинського”;
  - “Академік І. Зязюн як дослідник проблем педагогічної майстерності педагога”.
5. Укладіть цитатний конспект статті В. Сухомлинського “Лист про педагогічну етику”.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України “Про освіту”. Київ : Алерта, 2018. 120 с.
2. Закон України “Про повну загальну середню освіту”. 2020. Інтернет-ресурс.
3. Анєнкова І. П., Байдан М. А., Горчакова О. А., Руссол В. М. Педагогіка: модульний курс : навч. посіб. Львів : Новий світ-2000, 2011. С. 182–224.
4. Васянович Г. Педагогічна етика : нач. метод. посіб. Львів : Норма, 2005. 344 с.
5. Кій Л. Комп’ютерна діагностика педагогічної майстерності вчителя. *Управління школою*. 2010. № 31. С. 22–27.

6. Кічук Н. В. Творча особистість вчителя: педагогічні засади формування : навч. посіб. Ізмаїл : МПП “Принт-майстер”, 1999.
7. Основи педагогічної майстерності : навч.-метод. посіб. / за заг. ред. Е. І. Федорчук. Кам’янець-Подільський : Абетка, 2006. 208 с.
8. Педагогічна майстерність : підручник / за ред. І. А. Зязюна. Київ : СПО Богданова А. М., 2008. 376 с. (або Київ : Вища школа, 2004. 422 с.).
9. Педагогічна майстерність учителя : навч. посіб. / за ред. В. М. Гриньової, С. Т. Золотухіної. Харків : ОВС, 2006. 224 с.
10. Сухомлинський В. Вибрані твори : у 5 т. Київ, 1976. Т. 2. С. 419–654; Т. 5. С. 591–600.
11. Словник термінології з педагогічної майстерності / за ред. Н. М. Тарасович. Полтава, 1995.
12. Ягупов В. Педагогічна майстерність та її складові. *Учитель*. 2000. № 1–3. С. 33–37.

Тема 5. ПЕДАГОГІЧНА ТЕХНІКА У СИСТЕМІ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВЧИТЕЛЯ (2 год)

ПЛАН

1. Питання для поглибленого вивчення й обговорення

1. Педагогічна техніка учителя: сутність поняття, основні компоненти педагогічної техніки.
2. Зовнішня техніка та зовнішня естетична виразність педагога.
3. Техніка мовлення як складова техніки спілкування вчителя.
4. Умови ефективності професійного мовлення вчителя.

2. Питання і завдання для самоконтролю

1. Що таке педагогічна техніка?
2. Які вимоги ставляться сьогодні до педагогічної техніки педагога?
3. Назвіть функціональні засоби зовнішньої виразності учителя.
4. Яке місце серед компонентів педагогічної техніки посідає вміння вербального спілкування?

5. Наскільки, на Вашу думку, сучасна вища школа турбується про підвищення ефективності професійного мовлення студентів – майбутніх педагогічних працівників? Наведіть конкретні приклади.
6. Якими є шляхи вдосконалення мовлення вчителя?

3. Пошукові і творчі завдання

1. На основі нижченаведеної таблиці 1 встановіть у відсотках власне бачення ієрархії показників сформованості педагогічної техніки вчителя ЗСО (перша підгрупа).

Таблиця 1

Ієрархія показників сформованості педагогічної техніки

Компонент педагогічної техніки	Рівень оволодіння	Ієрархія показників
Зовнішність педагога Володіння мімікою, жестами Уміння здійснювати дидактичні операції Уміння спілкуватися Дотримання темпу, ритму, і стилю спілкування Мовленнєва культура Здатність керувати своїм психічним станом і станом студентів		

2. Наведіть зразки найбільш несприйнятливих для студентів – майбутніх педагогів мовних огріхів та вкажіть шляхи їхнього подолання за схемою (табл. 2, друга підгрупа).

Таблиця 2

Зміст мовних огріхів	Шляхи подолання

3. Опираючись на власний досвід, наведіть позитивні приклади володіння педагогічною технікою Вашими викладачами (учителями школи).

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України “Про вищу освіту” від 1.07.2014 № 1556–VII. *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 37–38.
2. Закон України “Про освіту”. Київ : Алерта, 2018. 120 с.
3. Закон України “Про повну загальну середню освіту”. 2020. Інтернет-ресурс.
4. Бабич Н. Д. Основи культури мовлення. Львів, 1990. С. 140–205.
5. Мистецтво бути викладачем : практич. посіб. / за ред. О. І. Сидоренка. Київ : НМЦ “Консорціум”, 2003. 144 с.
6. Педагогічна майстерність : підручник / за ред. І. А. Зязюна. Київ : СПО Богданова А. М., 2008. 376 с.
7. Педагогічна майстерність учителя : навч. посіб. / за ред. В. М. Гриньової, С. Т. Золотухіної. Харків : ОВС, 2006. 224 с.
8. Пихтіна Н. П. Основи педагогічної техніки. ЦУЛ, 2013. С. 8–78.
9. Ягупов В. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Либідь, 2002. С. 507–548.

Тема 6. МЕТА, ЗАВДАННЯ ТА ЗМІСТ ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В СУЧАСНІЙ ШКОЛІ (4 год)

ПЛАН

1. Питання для поглибленого вивчення й обговорення

1. Виховання як процес цілеспрямованого формування особистості.
2. Сутність, мета і завдання національного виховання.
3. Виховання громадянина-патріота як головне завдання Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді (Наказ МОН України № 641 від 16 червня 2015 року).
4. Закономірності виховання, їхнє значення у побудові виховного процесу.
5. Принципи виховання як відображення закономірностей виховного процесу в школі; принципи національного виховання, їх коротка характеристика.

6. Самовиховання – умова ефективності розвитку та формування особистості: суть, етапи, прийоми.
7. Перевиховання: суть, принципи, функції, умови, етапи, прийоми.
8. Основні напрями всебічного гармонійного розвитку особистості.

Основні поняття: *виховання, національне виховання, мета виховання, процес виховання, зміст виховання, закономірності виховання, принципи виховання, взаємозв'язок і єдність принципів виховання, самовиховання, перевиховання, критерії вихованості.*

2. Запитання, завдання і тести для самоконтролю

1. У чому полягає сутність процесу виховання?
2. Що означає безперервність виховного процесу?
3. Що таке закономірності процесу виховання?
4. Назвіть принципи організації виховного процесу.
5. Якою є кінцева мета сучасного виховання?
6. Що Ви розумієте під поняттям “національне виховання”? Які його мета і принципи?
7. В.О. Сухомлинський стверджував: “Виховання можуть саме тоді, коли воно враховує тендітні капризи природи”. Чи згодні Ви із цією тезою і чому?
8. Ж. Гельвецій писав, що його життя є, по суті, одне довжелезне виховання. Яка специфічна особливість виховного процесу тут виявляється? Обґрунтуйте її.
9. *Тести.*

Виховання – це:

- а) цілеспрямований і організований процес формування особистості;
- б) двобічний процес, спрямований на оволодіння знаннями, уміннями і навичками;
- в) процес і результат оволодіння надбаннями людства;
- г) наука про формування особистості.

Яке з формулювань найбільш повно й вичерпно відображає мету виховання в демократичному суспільстві:

- а) виховання громадянина;
- б) виховання ділової людини;

- в) виховання прагматично спрямованої особистості;
- г) виховання всебічно розвиненої особистості.

Розкрийте сутність поняття “самовиховання”. Із запропонованих відповідей виберіть правильну:

- а) самовиховання – це вплив особистості на те біологічне і соціальне середовище, в якому вона живе;
- б) самовиховання – це така діяльність вихователя, яка сприяє гальмуванню розвитку у вихованця негативних якостей;
- в) самовиховання – це свідомо і самостійна діяльність, яка виникає в результаті активної взаємодії особистості зі середовищем, що впливає на розвиток у неї позитивних якостей і подолання негативних;
- г) самовиховання – це цілеспрямована взаємодія особистості з людьми, що її оточують, з метою проведення порівняльного аналізу власних вчинків.

У чому полягає сутність принципів виховання? Виберіть правильну відповідь:

- а) принципи виховання – це своєрідні правила, яких мають дотримуватися вихованці;
- б) принципи виховання – це основа, база, вихідні положення, які є фундаментом змісту, форм, методів, засобів і прийомів виховного процесу;
- в) під принципами виховання необхідно розуміти систему впливів на особистість, здійснюваних з метою формування у неї бажаних якостей;
- г) принципи виховання утворюють систему методів і засобів, спрямованих на створення оптимальних умов для виховання дітей.

Виберіть принцип виховання, який має забезпечувати: єдність загальнолюдських і національних цінностей, національну спрямованість виховання, оволодіння духовними багатствами свого народу – мовою, традиціями, звичаями, національно-етнічною культурою; виховання шанобливого ставлення до національних надбань тих народів, які проживають в Україні:

- а) принцип етнізації виховання;
- б) принцип культуровідповідності;
- в) принцип природовідповідності;
- г) принцип гуманізації виховання.

3. Наукові повідомлення (реферати)

1. Еволюція мети виховання на різних етапах розвитку суспільства.
2. Національні духовні цінності у виховній системі школи.
3. Проблеми виховання на сторінках часописів нашої області.
4. Ідея національно-патріотичного виховання дітей і молоді у законодавчо-нормативних освітніх документах сучасної України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України “Про повну загальну середню освіту”. 2020. Інтернет-ресурс.
2. Концепція виховання дітей та молоді у національній системі освіти *Інформаційний збірник наказів МОН України*. 1996. № 13. С. 5–9.
3. Концепція національного виховання. *Рідна школа*. 1995. № 6. С. 18–19.
4. Концепція національно-патріотичного виховання дітей і молоді. Наказ МОН України від 16.06.2015 р. та Заходи щодо її реалізації. Інтернет ресурс.
5. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті. *Освіта України*. 2002. 24 квітня – 1 травня. С. 2–4.
6. Бех І. Виховання особистості : у 2 кн. Кн. 1: Особистісно-орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади: навч.-метод. видання. Київ, 2003. 280 с.; Кн. 2 : Особистісно-орієнтований підхід: науково-практичні засади : навч.-метод. видання. Київ, 2003. 344 с.
7. Ващенко Г. Виховний ідеал : підручник для педагогів, виховників, молоді і батьків. Полтава: Полтавський вісник, 1994. 192 с.
8. Вишневецький О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки : посіб. Дрогобич : Коло, 2003. С. 234–283.

9. Волкова Н. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Академія, 2003. С. 89–103.
10. Зайченко І.В. Педагогіка: навч. посіб. Київ : Освіта України, КНТ, 2008. С. 385–398.
11. Зміст та особливості національного виховання у сучасному освітньому закладі : наук.-метод. зб. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2013. 320 с.
12. Сухомлинський В.О. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості. *Вибрані твори : в 5 т. Т. 1.* Київ, 1976. С. 55–208.
13. Стельмахович М. Українська народна педагогіка : навч.-метод. посіб. Київ, 1997. С. 20–26, 53–69.
14. Фіцула М.М. Педагогіка: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2006. С. 314–341.
15. Ягупов В. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Либідь, 2002. С. 507–548.

Тема 7. ВИХОВНА ДІЯЛЬНІСТЬ КЛАСНОГО КЕРІВНИКА (4 год)

ПЛАН

1. Питання для поглибленого вивчення й обговорення

1. Класний керівник – організатор виховної роботи в класі. Основні завдання, функції та пріоритетні напрямки роботи класного керівника.
2. Планування й облік виховної роботи класного керівника.
3. Програма вивчення особистості учня та складання психолого-педагогічної характеристики особистості.
4. Методика вивчення класного колективу.
5. Специфіка роботи класного керівника з учителями-предметниками і батьками.

Основні поняття: *класний керівник, завдання класного керівника, функції класного керівника, права і обов'язки, напрями роботи класного керівника, психолого-педагогічне вивчення школярів, методика вивчення класного колективу.*

2. Запитання і завдання для самоконтролю

1. Які нормативно-правові освітні документи обґрунтовують посаду класного керівника?
2. Хто може бути в школі класним керівником?
3. На які документи й основні принципи опирається в роботі класний керівник?
4. Які функції виконує класний керівник?
5. Обґрунтуйте сучасні форми роботи класного керівника.
6. Розкрийте вимоги до структури та змісту плану роботи класного керівника.
7. Які риси мають бути притаманні класному керівникові ХХІ ст.?
8. *Тести*

Класний керівник – це :

- а) керівник класного колективу;
- б) вчитель, що здійснює навчально-виховну роботу у ввіреному йому класі;
- в) посередник між класом і адміністрацією школи;
- г) педагог, який займається організацією позакласної та поза-шкільної роботи.

Професіограма класного керівника – це:

- а) набір якостей, необхідних учителю;
- б) система вимог, які ставить професія вчителя до людини;
- в) якості, за браком яких людина не може бути вчителем;
- г) правильної відповіді немає.

Завдання, функції, основні напрями і зміст роботи класного керівника визначаються:

- а) Законом України “Про освіту”;
- б) Законом України “Про загальну середню освіту”;
- в) Положенням про класного керівника навчального закладу системи загальної середньої освіти;
- г) Законом України “Про позашкільну освіту”.

Година спілкування (класна година) – це:

- а) спосіб спілкування класного керівника з учнями;

- б) форма позакласної виховної роботи, яка передбачає створення оптимальних умов для продуктивного спілкування класного керівника з учнями з метою формування їхньої соціальної зрілості;
- в) форма позашкільної виховної роботи;
- г) метод виховної роботи в школі.

3. Практичні завдання (індивідуально-групові, за вибором студента)

1. Опишіть досвід відомого Вам класного керівника (зі своєї школи).
2. Підготуйте есе на тему “Класний керівник сучасної школи: яким він є? Яким він повинен бути?”
3. Укладіть план-конспект години спілкування з учнями 5–8 класів, яка може бути проведена у другому півріччі навчального року; підготуйтеся до її моделювання на основі підготовленого конспекту.

4. Наукові повідомлення (реферати)

1. Основні напрями роботи класного керівника з батьками у сучасному закладі середньої освіти.
2. Психолого-педагогічні аспекти роботи класного керівника з важковиховуваними учнями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України “Про освіту”. Київ : Алерта, 2018. 120 с.
2. Закон України “Про повну загальну середню освіту”. 2020. Інтернет-ресурс.
3. Закон України “Про позашкільну освіту”. *Законодавчі акти України з питань освіти*. Київ : Парлам. вид-во, 2004. С. 106–128.
4. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді *Управління освітою*. 2015. № 3 (лют.). С. 13–17.
5. Положення про класного керівника навчального закладу системи загальної середньої освіти. *Наказ МОН України від 29.06.2006 р.* Інтернет ресурс.
6. Волкова Н. П. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Академія, 2003. С. 206–214.

7. Години спілкування. 5–8 класи / уклад. В. М. Андрєєва. Харків : Вид. група “Основа”, 2013. 128 с.
8. Години спілкування. 9–11 класи / уклад. В. М. Андрєєва. Харків : Вид. група “Основа”, 2014. 128 с.
9. Зайченко І. В. Педагогіка : підручник. Київ : Освіта України, КНТ. 2008. С. 395–421.
10. Зміст та особливості національного виховання у сучасному освітньому закладі : наук.-метод. зб. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2013. С. 302–318.
11. Кузьмінський А. І., Омеляненко В. Л. Педагогіка : підруч. Київ : Знання-Прес, 2003. С. 303–330.
12. Омеляненко В. Л. Теорія і методика виховання : навч. посіб. Київ : Знання, 2008. 451 с.
13. Фіцула М. М. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2006. 542 с.

Тема 8. ПОЗАКЛАСНА і ПОЗАШКІЛЬНА ВИХОВНА РОБОТА З УЧНЯМИ. СПІЛЬНА ВИХОВНА РОБОТА ШКОЛИ, СІМ’Ї ТА ГРОМАДСЬКОСТІ (4 год)

ПЛАН

1. Питання для поглибленого вивчення й обговорення

1. Поняття про позакласну та позашкільну виховну роботу.
2. Організація позанавчальної діяльності учнів: а) завдання, методи, прийоми позакласної виховної роботи; б) зв’язок школи з позашкільними установами.
3. Закон України “Про позашкільну освіту”. Характеристика його основних розділів. Основні завдання позашкільної освіти.
4. Форми позашкільної та позакласної роботи.
5. Гурткова та клубна робота в різноманітних дитячих об’єднаннях. Робота дитячо-молодіжних об’єднань (“Пласт”, “Сокіл” та ін.).
6. Завдання, зміст і методика виховання дітей у сім’ї. Шляхи підвищення педагогічних знань батьків.

7. Форми роботи з батьками. Традиції сімейного виховання в Україні.
8. Залучення громадськості до виховання дітей.

Основні поняття: позакласна виховна робота, позашкільна виховна робота, позашкільні установи, виховна робота в дитячих і молодіжних об'єднаннях, сімейне виховання, суспільне виховання.

2. Запитання і завдання для самоконтролю

1. Назвіть основні принципи ефективної організації позакласної та позашкільної виховної роботи.
2. Охарактеризуйте виховну діяльність основних позашкільних установ. Як їх діяльність пов'язана з діяльністю школи?
3. Розкрийте відмінність між позакласною і позашкільною виховною роботою.
4. У чому проявляється специфіка сім'ї як педагогічної системи?
5. Визначте мету і завдання родинного виховання.
6. Проаналізуйте зміст виховання у сучасній сім'ї.
7. Висвітліть засоби родинного виховання.
8. Як впливають на процес виховання традиції, що склалися в українській сім'ї?
9. На яких принципах ґрунтується спільна робота школи, сім'ї і громадськості?
10. Охарактеризуйте форми і методи роботи школи з батьківською громадськістю.
11. Обґрунтуйте переваги індивідуальних форм роботи класного керівника чи вчителя-предметника з батьками учнів.

3. Практичні завдання

1. Укласти тематику батьківських зборів на навчальний рік (клас – за вибором).
2. Скласти план (тези) виступу на батьківських зборах (тематика – за вибором).

4. Наукові повідомлення (реферати)

1. Особливості виховання дітей у повній (неповній, осиротілій, розлученій) сім'ї.
2. Соціальні цінності виховання дітей у сім'ї.

3. Спільна робота школи та сім'ї у педагогічному процесі.
4. Роль родинного виховання у формуванні особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України “Про повну загальну середню освіту”. 2020. Інтернет-ресурс.
2. Закон України “Про позашкільну освіту”. *Освіта України*. 2000. № 31.
3. Андрухів І. Західноукраїнські молодіжні товариства “Сокил”, “Січ”, “Пласт”, “Луг”. Івано-Франківськ, 1992.
4. Волкова Н. Педагогіка : посіб. для студентів вищих навч. закладів. Київ, 2001. С. 165–169; 220–233.
5. Кузьмінський А. І., Омеляненко В. Л. Педагогіка : підруч. Київ : Знання-Прес, 2003. С. 330–361.
6. Кузьмінський А., Вовк Л., Омеляненко В. Педагогіка: завдання і ситуації : практикум. Київ, 2003. С. 361–379.
7. Макаренко А. Книга для батьків. Київ, 1987.
8. Макаренко А. Методика виховної роботи : зб. творів. Київ : Рад. школа, 1990. 368 с.
9. Мойсеюк Н. Педагогіка : навч. посіб. Київ, 2003. С. 487–493, 523–541.
10. Робоча книга вихователя. Вип. 1. / уклад. О. Тимчишин, В. Уруський. Тернопіль, 2000. С. 232–234.
11. Родинна педагогіка : навч-метод. посіб. / А. Марушкевич, В. Постовий, Т. Алексеєнко та ін. Київ, 2002. С. 3–95.
12. Семиченко В., Заслуженюк В. Мистецтво взаєморозуміння. Психологія та педагогіка сімейного спілкування. Київ, 1998. С.7-16.
13. Стельмахович М. Українська народна педагогіка : навч-метод. посіб. Київ, 1997. С. 74–166.
14. Тищенко О. Дитячі організації та клуби. *Завуч*. 2001. № 23–24. С. 61–63.
15. Фіцула М.. Педагогіка : навч. посіб. Київ, 2006. С. 341–354, 373–390.
16. Ягупов В. Педагогіка : навч. посіб. Київ, 2002. С. 526–536.

Тема 9. ПРОЦЕС НАВЧАННЯ ЯК ГОЛОВНИЙ ЗАСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ МЕТИ ОСВІТИ. ЗМІСТ ОСВІТИ В СУЧАСНІЙ ШКОЛІ (2 год)

ПЛАН

1. Питання для поглибленого вивчення й обговорення

1. Поняття про дидактику (суть, завдання, предмет і основні категорії).
2. Процес навчання, його ознаки, функції, структурні компоненти.
3. Закономірності, принципи, правила та види навчання.
4. Зміст шкільної освіти і його основні компоненти.
5. Поняття про Державний стандарт загальної середньої освіти (відповідно до законодавчо-нормативних освітніх актів сучасності).

Основні поняття: *дидактика, процес навчання, закономірності, принципи, правила навчання, види навчання, зміст освіти, освітній стандарт.*

2. Запитання, завдання і тести для самоконтролю

1. Що називається дидактикою та які завдання вона вирішує?
2. Хто з видатних учених минулого зробив найбільший внесок у розвиток дидактики як галузі педагогічних знань?
3. Розкрийте структуру діяльності вчителя у процесі навчання.
4. Назвіть основні види освіти та компоненти загальної освіти.
5. Які об'єктивні та суб'єктивні чинники впливають на визначення змісту шкільної освіти?

6. Тести

Виберіть правильну відповідь

Сукупність знань із основ наук про природу, суспільство, людину, культуру та ін., а також відповідних умінь і навичок, необхідних кожній людині, незалежно від професії, – це:

- а) зміст освіти;
- б) загальна освіта;
- в) професійна освіта;
- г) політехнічна освіта.

У яких документах і матеріалах зосереджується зміст шкільної освіти?

- а) у законодавчо-нормативних освітніх документах;
- б) у навчальних планах, навчальних програмах, підручниках, навчальних посібниках;
- в) у підручниках, навчальних посібниках, засобах наочності;
- г) у технічних засобах навчання.

Знання – це:

- а) сукупність умінь і навичок, якими необхідно володіти учневі;
- б) теоретичний матеріал, яким необхідно оволодіти учневі;
- в) цілісна система наукових знань про закони розвитку природи, суспільства і мислення;
- г) правильної відповіді немає.

3. Наукові повідомлення (реферати)

1. Навчання як двобічний процес спільної діяльності вчителя й учнів у поглядах сучасних українських і зарубіжних учених (2–4 персоналії).
2. Сучасні зарубіжні теорії (концепції) освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України “Про освіту”. Київ : Алерта, 2018. 120 с.
2. Закон України “Про повну загальну середню освіту”. 2020. Інтернет-ресурс.
3. Волкова Н. П. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Академія, 2003. С. 234–275.
4. Кузьмінський А., Омеляненко В. Педагогіка : підруч. Київ : “Знання-Прес”, 2007. С. 86–90, 134–139.
5. Максим’юк С. П. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Кондор, 2005. 667 с.
6. Малафіїк І. В. Дидактика : навч. посіб. Київ : Кондор, 2005. 398 с.
7. Мойсеюк Н. Педагогіка : навч. посіб. Київ, 2007. С. 156–266.
8. Педагогіка : навч. посіб. / З. Н. Курлянд та ін. Харків : Буркун Книга, 2009. 304 с.
9. Фіцула М. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Академія, 2006. 560 с.

10. Чайка В. Основи дидактики : навч. посіб. Тернопіль : Астон, 2002. 244 с.
11. Якса Н. В. Основи педагогічних знань : навч. посіб. Київ : Знання, 2007. С. 157–167.

Тема 10. МЕТОДИ І ЗАСОБИ НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДІ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ (2 год)

ПЛАН

1. Питання для поглибленого вивчення й обговорення

1. Проблема методів навчання в педагогічній науці і практиці. Різні підходи до класифікації методів навчання.
2. Функції методів навчання.
3. Методи організації і здійснення навчально-пізнавальної діяльності учнів.
4. Характеристика методів навчання за джерелом знань.
5. Методи стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності учнів.
6. Методи контролю і самоконтролю у навчанні.
7. Фактори, що впливають на вибір учителем методів навчання. Оптимальний вибір методів навчання.
8. Засоби навчання у навчальному процесі.

Основні поняття: *метод навчання, прийом навчання, функції навчання, методи організації і здійснення навчально-пізнавальної діяльності учнів, методи стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності учнів, методи контролю і самоконтролю у навчанні, оптимальний вибір методів навчання, засоби навчання.*

2. Запитання і завдання для самоконтролю

1. Що слід розуміти під методами навчання?
2. Що таке прийоми навчання?
3. Проаналізуйте особливості підходів (спільне, відмінне) до методів навчання та їх класифікації у підручниках і навчальних посібниках із педагогіки Н. Волкової, М. Фіцули, Н. Якси.

4. Розкрийте сутність методів навчання за джерелом знань.
5. Охарактеризуйте методи за рівнем (характером) пізнавальної діяльності .
6. Висвітліть особливості бінарних методів.
7. Охарактеризуйте методи контролю і самоконтролю.
8. Які Ви знаєте засоби навчання?
9. Які дидактичні можливості має мультимедіа?
10. Як змінюється діяльність учителя в умовах комп'ютеризації освіти?
11. Прокоментуйте думку К. Ушинського: “Будь-який учитель мусить знати, що кожен винайдений метод є тільки сходинка, якої слід досягти, щоб просуватися далі; мусить знати, що коли він сам того не зробить, то інший, засвоївши цей метод, на підставі його піде далі, і оскільки справа викладання є мистецтвом, то завершеність і вдосконаленість нескінченні”.
12. Які чинники визначають вибір методів навчання? Назвіть їх, наведіть приклади застосування найефективніших із них відповідно своєї спеціальності.

13. *Тести*

Яке поняття визначають як спосіб взаємопов'язаної діяльності вчителя та учнів, спрямований на оволодіння учнями знаннями, уміннями і навичками, досвідом творчої діяльності? Із запропонованих відповідей виберіть правильну:

- а) принципи навчання;
- б) методи навчання;
- в) прийоми навчання;
- г) засоби навчання.

Дайте визначення поняття “засоби навчання”. Із запропонованих відповідей виберіть правильну:

- а) засоби навчання – це наочність, технічні пристрої, що використовуються у процесі навчання;
- б) засоби навчання – це предмети матеріальної та духовної культури, які використовують у процесі навчання;

в) засоби навчання – це способи взаємопов’язаної діяльності вчителя та учнів, спрямовані на оволодіння учнями знаннями, уміннями і навичками;

г) засоби навчання – це наочність, шкільні речі, які використовують у процесі навчання.

Словесні, наочні та практичні методи – це...

а) методи навчання за рівнем пізнавальної діяльності учнів;

б) методи навчання за джерелом знань;

в) методи навчання за логічною основою;

г) методи навчання на основі діяльнісного підходу.

Бесіда, розповідь, лекція, пояснення, інструктаж – це...

а) практичні методи навчання;

б) словесні методи навчання;

в) наочні методи навчання;

г) проблемні методи навчання.

Ілюстрація, демонстрація, спостереження – це...

а) словесні методи навчання;

б) наочні методи навчання;

в) гностичні методи навчання;

г) проблемні методи навчання.

Вправа, практична робота, лабораторна робота – це...

а) гностичні методи навчання;

б) практичні методи навчання;

в) наочні методи навчання;

г) проблемні методи навчання.

Індукція, дедукція, аналіз, синтез – це...

а) методи навчання за джерелом знань;

б) методи навчання за логічною основою;

в) методи навчання за рівнем пізнавальної діяльності учнів;

г) методи навчання на основі діяльнісного підходу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Анєнкова І. П., Байдан М. А., Горчакова О. А., Руссол В. М. Педагогіка : нач. посіб. Львів : Новий світ – 2000, 2011. С. 291–303.

2. Волкова Н. П. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Академія, 2003. С. 275–323.
3. Загальна педагогіка та історія педагогіки : підруч. / К. В. Айме-дов та ін. Київ : ВД “Слово”, 2014. 352 с.
4. Кузьмінський А. І., Омеляненко В. Л. Педагогіка : підруч. Київ : Знання, 2007. С. 150–163.
5. Омеляненко С. В. Педагогіка: тестові завдання. Київ : Знання, 2008. 391 с.
6. Фіцула М. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Академія, 2006. С. 147-187.
7. Якса Н.В. Основи педагогічних знань : навч. посіб. Київ : Знання, 2007. С. 187–196.

Тема 11. ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ. КОНТРОЛЬ І ОЦІНКА ЗНАНЬ УЧНІВ (6 год)

ПЛАН

1. Питання для поглибленого вивчення й обговорення

1. Поняття про форми організації навчання, їх характеристика.
2. Урок – основна форма організації навчання в школі. Визначні педагоги минулого й сучасності про урок як форму організації навчання.
3. Нестандартні уроки в системі форм організації навчання. Вимоги до сучасного уроку.
4. Позаурочні форми організації навчання у школі.
5. Сутність, функції, завдання контролю за навчальною діяльністю учнів.
6. Види і методи контролю.
7. Оцінка результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів.
8. Самоконтроль і самооцінка, їх роль у навчальному процесі.
9. Норми оцінювання.

Основні поняття: *форми навчання, урок, фронтальні, групові, індивідуальні і парні форми навчання на уроці, позаурочні форми на-*

вчання, контроль, види і методи контролю, функції оцінки, самоконтроль і самооцінка.

2. Запитання і завдання для самоконтролю

1. Що таке форма організації навчання?
2. Як класифікують форми організації навчання?
3. Які загальні вимоги до сучасного уроку?
4. Які дидактичні, розвивальні і виховні вимоги реалізуються на сучасному уроці?
5. За якими критеріями здійснюється класифікація уроків?
6. Розкрийте типологію і структуру сучасного уроку за дидактичною метою.
7. Охарактеризуйте основні етапи підготовки вчителя до уроку.
8. У чому особливості нестандартних уроків?
9. У чому полягає дидактична цінність позаурочних форм навчання?
10. Встановіть значення контролю навчальної діяльності учнів.
11. Які основні завдання контролю за навчальною діяльністю учнів?
12. Проаналізуйте чинні види і методи контролю.
13. Обґрунтуйте сутність і функції оцінки знань учнів.
14. Що б Ви змінили у підходах до критеріїв оцінювання знань учнів із обраного фаху?
15. Яку роль відіграє самоконтроль і самооцінка у навчальному процесі?

3. Практичні завдання (індивідуальні та індивідуально-групові)

3.1. Виберіть із календарного планування уроків зі свого фаху в будь-якому класі тему уроку, яка б відповідала його комбінованому типу. Визначте дидактичну, розвивальну і виховну мету уроку за зразком:

Предмет: _____ Клас: _____

Тема уроку: _____

Дидактична мета _____

Розвивальна мета _____

Виховна мета _____

3.2. Доповніть схеми-таблиці пропущеними компонентами.

Таблиця 1 (перша підгрупа)

Урок – головна форма організації навчального процесу в школі		
Функції уроку	Мета уроку	Типи уроків
- актуалізація опорних знань і способів діяльності -...	- освітня...	- урок засвоєння нових знань...

Таблиця 2 (друга підгрупа)

Структура уроків різних типів		
Урок засвоєння нових знань	Урок формування умінь і навичок	Урок контролю знань, умінь і навичок
- організація класу; - повідомлення теми, мети і завдань уроку; - актуалізація опорних знань (за необхідності); - ...	- організація класу; - повідомлення теми, мети і завдань уроку; - актуалізація опорних знань; - ...	- організація класу; - повідомлення теми, мети і завдань уроку; - перевірка знань, умінь і навичок різними методами; - ...

ЛІТЕРАТУРА

1. Барбашова І. А. Дидактика : навч. посіб. Бердянськ : Вид-во О. В. Ткачук, 2009. 232 с.
2. Волкова Н. П. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Академія, 2003. 576 с.
3. Зайченко І. В. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Освіта України, "КНТ", 2008. С. 193–255.
4. Кузьмінський А. І., Омеляненко В. Л. Педагогіка : підруч. Київ : Знання, 2007. С. 164–203.
5. Малафіїк І. В. Дидактика : навч. посіб. Київ : Кондор, 2005. 398 с.
6. Мойсеюк Н. Педагогіка : навч. посіб. Київ, 2007. С. 299–377.
7. Педагогіка : навч. посіб. / З. Н. Курлянд та ін. Харків : Буркун Книга, 2009. 304 с.

8. Фіцула М. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Академія, 2006. С. 147–187.

Тема 12. ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА МЕТОДИ НАВЧАННЯ В СУЧАСНОМУ ЗАКЛАДІ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ (2 год)

ПЛАН

1. Питання для поглибленого вивчення й обговорення

1. Сутність понять «технології», «педагогічні технології», «інноваційні педагогічні технології», «іноваційні методи навчання».
2. Поняття про інтерактивні педагогічні технології і методи навчання учнів середньої школи.
3. Технології та методи проектного навчання учнів ЗСО.
4. Інформаційно-комунікативні (комп'ютерні) технології в системі навчання учнів сучасної середньої школи.
5. Ігрові технології і методи навчання: види, вимоги до організації, структура.

2. Запитання і завдання для самоконтролю

1. Чому поняття «педагогічна технологія» характерне різночитанням та великою кількістю визначень?
2. Назвіть основні причини переходу до нових технологій і методів навчання в закладах освіти.
3. Якою є мета і в чому полягають переваги інтерактивного навчання?
4. Назвіть види і складові кейс-методу навчання.
5. Розкрийте зміст (допишіть визначення) нижченаведених понять:
метод портфоліо – це...
метод проблемного викладу – це...
метод проектів – це...
проблемно-пошукові методи навчання – це...
мозковий штурм – це...

ЛІТЕРАТУРА

1. Анєнкова І. П., Байдан М. А., Горчакова О. А., Руссол В. М. Педагогіка : нач. посіб. Львів : Новий світ – 2000, 2011. С. 341–362
2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2004. 352 с.
3. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / автор-уклад. Н. П. Наволокова. Харків : Видавн. група «Основа», 2014. 176 с.
4. Коновалова М. В., Куликова Ю. О., Семиволос О. П. Педагогічні технології: інструментарій, механізми, технологічна карта. Харків : Видавн. група «Основа», 2016. 96 с.
5. Кузьмінський А. І., Омеляненко В. Л. Педагогіка : підруч. Київ : Знання, 2007. С. 166–204.
6. Педагогічні технології у неперервній освіті / за ред. С. О. Сисоєвої. Київ : Віпол, 2001. 502 с.
7. Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності: Наказ МОН України від 07.11.2000 р. № 522 (ред. від 30.11.2012 р. № 1352). Інтернет ресурс.
8. Чепіль М., Дудник Н. Педагогічні технології : навч. посіб. Київ : Альматер, 2012. 224 с.

Тема 13. НАУКОВІ ОСНОВИ ТА ПРАКТИКА УПРАВЛІННЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНІМ НАВЧАЛЬНИМ ЗАКЛАДОМ (2 год)

ПЛАН

1. Питання для поглибленого вивчення й обговорення

1. Сутність поняття “управління” і “керівництво” навчальним закладом, принципи та функції управління.
2. Органи управління системою загальної середньої освіти, їх завдання відповідно до Законів України “Про освіту” та “Про загальну середню освіту”.
3. Органи громадського самоврядування у закладі середньої освіти, їх повноваження та зміст діяльності.

4. Педагогічна рада як постійно діючий орган управління: організація та зміст роботи відповідно до Положення про загальноосвітній навчальний заклад.
5. Планування як управлінська функція. Види планів у сучасному закладі середньої освіти.

Основні поняття: *управління, керівництво, принципи, функції, органи управління, педагогічна рада, планування.*

2. Запитання і завдання для самоконтролю

1. У чому полягає специфіка понять “управління” і “керівництво”?
2. Назвіть принципи управління освітою.
3. У яких освітніх документах сучасності відображені питання про управління закладом середньої освіти.
4. Які управлінські органи входять до структури управління загальноосвітньою школою?
5. Які завдання покликані вирішувати педагогічна рада?
6. Перелічіть і охарактеризуйте основні види планів у закладі середньої освіти.

3. Підсумкова тестова робота (тести додаються).

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України “Про освіту”. Київ : Алерта, 2018. 120 с.
2. Закон України “Про повну загальну середню освіту”. 2020. Інтернет-ресурс.
3. Положення про загальноосвітній навчальний заклад : Постанова Кабміну України від 27.08. 2010 р. № 778 (зі змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 28 (28–2014–п) від 22.01.2014).
4. Примірний статут загальноосвітнього навчального закладу : Наказ МОН України від 29.04. 2002 № 284.
5. Інструкція з ведення ділової документації у загальноосвітніх навчальних закладах I–III ступенів : Наказ МОН України від 23 червня 2000 р. № 240.
6. Анєнкова І. П., Байдан М. А., Горчакова О. А., Руссол В. М. Педагогіка : нач. посіб. Львів : Новий світ – 2000, 2011. С. 527–531.

7. Волкова Н. П. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Академія, 2003. С. 371–389.
8. Зайченко І. В. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Освіта України, КНТ, 2008. С. 422–424.
9. Кузьмінський А. І., Омеляненко В. Л. Педагогіка : підруч. Київ : Знання, 2007. 447 с.
10. Рацул А. Б., Довга Т. Я., Рацул А. В. Педагогіка : інформативний виклад : навч. посіб. Київ : КНТ, 2015. С. 201–219.
11. Педагогічні ради, майстер-класи, тренінги / уклад. В. В. Григораш. Харків : Вид. група “Основа”, 2013. 224 с.
12. Фіцула М. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Академія, 2006. С. 147–187.
13. Хриков Є. М. Управління навчальним закладом : навч. посіб. Київ : Знання, 2006. С. 29–111.

4. САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЗАСІБ ОВОЛОДІННЯ НАВЧАЛЬНИМ МАТЕРІАЛОМ

Однією з найхарактерніших особливостей навчання в сучасній вищій школі є великий обсяг самостійної роботи студентів (СРС). Відповідно до “Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах України” самостійна робота є *основним засобом* оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від обов’язкових навчальних занять. Час, відведений на СРС, регламентується робочими планами вищого навчального закладу і становить не менше 1/3 та не більше 2/3 загального обсягу навчального часу, відведеного для опанування студентом кожної конкретної дисципліни.

Самостійна навчальна робота студентів – це різноманітні види індивідуальної та колективної навчально-пізнавальної діяльності, яка здійснюється на навчальних заняттях або у позааудиторний час за завданнями викладача, під його керівництвом, але без його безпосередньої участі. Основний акцент у процесі організації СРС нова освітня парадигма робить на тому, щоб “навчитись учитися”, розвинути потребу студента у навчанні впродовж усього життя.

Сучасна педагогіка вищої школи (Т.Туркот) класифікує самостійну роботу за низкою *критеріїв*:

1. З урахуванням місця і часу проведення, характеру керівництва і способу здійснення контролю за якістю СРС з боку викладача виділяють:

а) самостійну роботу студентів на **аудиторних заняттях**;

б) **позааудиторну** самостійну роботу (3-4 години на день, у т.ч. й у вихідні);

в) самостійну роботу під контролем викладача – **індивідуальні заняття** з викладачем.

2. За рівнем обов’язковості:

а) **обов’язкову**, окреслену навчальними планами і робочими програмами (виконання домашніх завдань, підготовка до лекцій,

практичних занять та різновиди завдань, які виконуються під час ознайомлювальної, навчальної, виробничої, переддипломної практики; підготовка і захист дипломних та курсових робіт);

б) **бажану** (участь у наукових гуртках, конференціях, підготовка наукових тез, статей, доповідей, рецензування робіт інших студентів тощо);

в) **добровільну** (участь у різноманітних конкурсах, олімпіадах, вікторинах, виготовлення наочності, підготовка технічних засобів навчання).

3. За рівнем прояву творчості студентів:

а) **репродуктивну** самостійну роботу, що здійснюється за певним зразком (розв'язування типових задач, заповнення схем, таблиць, виконання тренувальних завдань, що вимагають осмислення, запам'ятовування і простого відтворення раніше отриманих знань);

б) **реконструктивну** самостійну роботу, яка передбачає слухання і доповнення лекцій викладача, складання планів, конспектів, тез та ін.;

в) **евристичну** самостійну роботу, спрямовану на вирішення проблемних завдань, отримання нової інформації, її структурування і використання в нових ситуаціях (складання опорних конспектів, схем-конспектів, анотацій, побудова технологічних карт; розв'язання творчих завдань);

г) **дослідницьку** самостійну роботу, яка орієнтована на проведення наукових досліджень (експериментування, проектування приладів, макетів, теоретичні дослідження та ін.).

Серед основних *видів і методів* самостійного оволодіння студентами навчальним матеріалом із курсу “Педагогіка” пропонуються:

1. **Складання плану прочитаного.** План – короткий, логічно побудований перелік запитань, який розкриває зміст прочитаного. Щоб скласти план, студент повинен виділити головні думки, встановити зв'язки, співвідношення між ними, чітко і коротко сформулювати висновки.

2. **Укладання тез.** Тези (гр.thesis – положення, твердження):

а) положення, висловлені в книзі, доповіді, статті, виписані своїми

словами і розміщені в логічній послідовності; б) коротко сформульовані положення (ідеї) доповіді, статті, лекції тощо.

Тези виражають сутність, але не наводять фактів і прикладів. Окремі тези можуть бути виписані у вигляді цитат. Вміло складені тези впливають одна з одною. Щоб не ускладнювати в майбутньому пошук за своїми записами потрібних місць у першоджерелі, корисно при складанні плану тез давати посилання на сторінки оригіналу. Бажаним завершенням тез є власні висновки студента.

3. **Конспектування** (лат. *conspectus* – огляд) – це стислий письмовий виклад прочитаного матеріалу, лекції, статті. Конспект містить приклади, доведення, аргументи, власні думки тощо. Наразі студенти звикають використовувати як конспект *ксерокопії* сторінок першоджерел. Такий підхід не сприяє глибокому засвоєнню навчального матеріалу, розвитку критичного мислення, формуванню власної точки зору. Тому при використанні ксерокопій студентам слід відводити широкі поля, на яких висловлювати своє ставлення до опрацьованих матеріалів за допомогою коротких коментарів, знаків “?”, “!”, підкреслень різним кольором тощо.

4. **Анотація** (лат. *annotatio* – зауваження, примітка) – коротка (10–20 рядків) узагальнююча характеристика книги або статті, що може містити їх короткий зміст та оцінку і слугує для орієнтування в пошуках потрібного матеріалу.

5. **Реферування** (від лат. *refero* – повідомляю) – це письмовий огляд наукових та інших джерел з обраної теми або стислий виклад у письмовому вигляді змісту наукової праці. У рефераті необхідно не лише висвітлити необхідну наукову інформацію, а й продемонструвати своє ставлення до неї. Реферат має засвідчити ерудицію дослідника, його вміння самостійно аналізувати, класифікувати й узагальнювати. Реферат може містити аналіз і критику відповідних теорій, тобто реферат – це самостійна творча робота студента, що засвідчує його знання з певної теми, розуміння основних підходів до вирішення конкретної проблеми, а також відображає власні погляди майбутнього фахівця та демонструє його вміння аналізувати і осмислювати явища і процеси на основі теоретичних знань.

6. В останні роки у структурі СРС важливе місце посідає **портфоліо**. Портфоліо – це метод, призначений для систематизації результатів самостійної роботи студентів, узагальнення, поглиблення і розширення знань, отриманих на аудиторних заняттях.

У матеріалізованому плані портфоліо – це тека, в якій у систематизованому вигляді студент накопичує матеріали, які є результатом його самоосвітньої діяльності з конкретної навчальної дисципліни, зокрема:

- дипломи, сертифікати, грамоти за участь в олімпіадах, наукових і науково-практичних конференціях, семінарах;

- конспекти додаткових джерел інформації;

- реферати, тези доповідей на семінарах, есе й інші творчі роботи;

- ксерокопії нормативних документів, законодавчих актів, які стосуються професійної діяльності;

- результати індивідуальної роботи з куратором, викладачем, науковим керівником: плани, програми, проекти наукової статті і т.п.;

- анкети, результати опитування, інтерв'ю з професіоналами-практиками за фахом студента.

6. **Есе** (фр. *essai* – спроба, намір, начерк) – невеликий за обсягом прозовий твір, що має довільну композицію, висвітлює індивідуальні думки та висловлювання щодо конкретного наукового питання і не претендує на вичерпне та визначальне тлумачення теми.

Характерними ознаками есе є логічний виклад, що наближає його певною мірою до наукової публікації. Найчастіше висвітлює нову, суб'єктивну думку про проблему, що вивчається, і носить філософський або науково-популярний характер. Есе формує у студентів досвід наукової постановки проблеми та збирання експериментального матеріалу. Водночас накопичується вміння вивчення та критичного аналізу дібраних матеріалів, наукової літератури, насамперед тієї, яка стосується методологічних питань і методів наукового дослідження.

5. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ ПРОГРАМОВИХ ТЕМ

Тема 1. Законодавчо-нормативна база сучасної загальної середньої освіти в Україні

1. Питання для самостійного опрацювання.

1.1. Закон України “Про освіту” (2017 р.) про засади державної політики у сфері освіти і принципи освітньої діяльності (р. I, ст. 6).

1.2. Складники та рівні освіти в Україні відповідно до Закону України “Про освіту” (р. II, ст. 10).

1.3. Загальна середня освіта у системі сучасної освіти в Україні, її мета і рівні (За законами України “Про освіту” і “Про повну загальну середню освіту”).

1.4. Ключові компетентності як засіб забезпечення досягнення мети загальної середньої освіти.

1.5. Основні положення Концепції “Нова українська школа” (2016 р.): загальна характеристика.

2. Запитання і завдання для контролю та самоконтролю.

2.1. Які чинники, на Вашу думку, зумовили прийняття нового Закону України “Про освіту” і Концепції “Нова українська школа”?

2.2. Що Ви розумієте під поняттями “освіта”, “система освіти”, “інклюзивна освіта”?

2.3. Якою є мета освіти в сучасному українському суспільстві?

2.4. Які є види освіти в сучасній Україні відповідно до Закону України “Про освіту”?

2.5. Яким чином Закон України “Про освіту” трактує поняття “компетентність” і яку з компетентностей ставить на перше місце?

2.6. Назвіть основні інновації Концепції “Нова українська школа” та сформулюйте своє ставлення до них.

2.7. Зробіть порівняльний аналіз вступних положень законів України “Про загальну середню освіту” 1999 р. і 2020 р. Визначте спільне і відмінне у тлумаченні основних понять, дотичних до мети, завдань, рівнів загальної середньої освіти і типології її закладів.

Список рекомендованих джерел

1. Закон України “Про загальну середню освіту”. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 28.
2. Закон України “Про освіту” : офіційний текст. Київ : Алерта, 2018. 120 с.
3. Закон України “Про повну загальну середню освіту”. 2020. Інтернет-ресурс.
4. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти “Нова українська школа” на період до 2029 року: Схвалена Кабміном України 14.12.2016 р. №988-Р. Інтернет-ресурс.

Тема 2. Творці педагогіки як науки: західноукраїнський контекст (презентації життєпису і змісту освітньої діяльності, педагогічних ідей)

1. Питання для самостійного опрацювання.

- 1.1. І. Франко і розвиток української педагогіки.
- 1.2. Освітня діяльність і педагогічні погляди А. Волошина.
- 1.3. Внесок у розвиток національної педагогічної думки І. Ющишина.
- 1.4. М. Галущинський як культурно-освітній діяч і педагог.
- 1.5. Визначні представники української педагогічної думки Буковини кінця ХІХ – першої третини ХХ ст. (Ю. Федькович, В. Сімович та ін.).
- 1.6. М. Стельмахович як дослідник української етнопедагогіки та родинного виховання.
- 1.7. Історія українського шкільництва Галичини у науково-педагогічному доробку Б. Ступарика.

2. Запитання і завдання для контролю та самоконтролю.

- 2.1. Як ви розумієте вислів І. Франка “Ми мусимо навчитися чути себе українцями...”? Який педагогічний зміст віддзеркалений у ньому?

2.2. Назвіть основні місця праці А. Волошина та його педагогічні твори.

2.3. На основі ознайомлення із життєписом і творчою спадщиною М. Галуцинського й І. Ющишина (див. № 5 списку джерел до теми) визначте зміст їх освітньої діяльності та провідні ідеї педагогічних праць.

2.4. Які освітньо-педагогічні проблеми актуалізували буковинські просвітителі й педагоги Ю. Федькович і В. Сімович?

2.5. Який внесок у розвиток педагогічної освіти на Прикарпатті зробив М. Стельмахович? Які педагогічні проблеми знайшли відображення і розв'язання у його працях?

2.6. Чому, на Вашу думку, одна з кафедр ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника” носить ім'я Б. Ступарика?

Список рекомендованих джерел

1. Калуська Л. Видатні українські педагоги : інформаційний довідник. Тернопіль : Мандрівець, 2008. С. 177–207.

2. Кляп. М. І. Педагогічна та освітньо-культурна діяльність Августина Волошина в міжвоєнний період. Ужгород : Вид-во В. Падяка, 2001. 152 с.

3. Любар О. О., Стельмахович М. Г., Федоренко Д. Т. Історія української школи і педагогіки : навч. посіб. Київ : Знання, 2003. С. 223–277.

4. Микитюк В. Іван Франко в історії української педагогіки : моногр. Дрогобич : РВВ ДДНУ ім. І. Франка, 2018. 488 с.

5. Нагачевська З. І., Джус О. В. Історія педагогіки : навч.-метод. посіб. Івано-Франківськ : НАІР, 2014. С. 120–121; С. 126–128.

6. Стельмахович М. Г. Українська народна педагогіка : навч.-метод. посіб. Київ : ІЗМН, 1997. 232 с.

7. Стельмахович М. Г. Українська родинна педагогіка. Київ : ІЗМН, 1996. 286 с.

8. Ступарик. Б. Національна школа: витоки, становлення. Київ : ІЗМН, 1998. 336 с.

9. Ступарик Б. Шкільництво Галичини (1772–1939 рр.). Івано-Франківськ, 1994. С. 3–113.

Тема 3. Розвиток, виховання та формування особистості як педагогічні проблеми

1. *Питання для самостійного опрацювання.*

1.1. Особистість як предмет дослідження педагогічної науки.

1.2. Українська народна педагогіка про особистість, основні чинники її розвитку, виховання та формування.

1.3. Основні фактори формування особистості.

1.4. Характеристика вікових стадій розвитку особистості школяра.

2. *Запитання і завдання для контролю та самоконтролю.*

2.1. Обґрунтуйте сутність понять: людина, індивід, індивідуальність, особистість. У чому відмінності між ними?

2.2. Доведіть справедливість твердження: “Людина – істота біосоціальна”.

3. Поясніть співвідношення соціального та біологічного в розвитку особистості.

4. Якими факторами зумовлюється розвиток особистості?

5. Розкрийте значення діяльності як фактору розвитку особистості. Яка роль спадковості у формуванні особистості?

6. Чи успадковуються здібності до інтелектуальної діяльності, моральні та соціальні якості?

7. Як впливає середовище на розвиток і формування особистості?

8. Визначте роль, місце і значення виховання у формуванні та розвитку особистості.

9. Чому педагогічно недоцільно оберегати дітей від негативних факторів суспільного оточення, ізолювавши їх від них?

10. Як трактує українська народна педагогіка вплив спадковості, середовища і виховання на формування особистості?

11. У чому сенс знання педагогом вікових особливостей дітей?

12. Охарактеризуйте основні підходи до вікової періодизації у педагогіці минулого та сучасності.

Список рекомендованих джерел

Джерела 18, 22, 23, 26 із загального списку рекомендованої до навчального курсу літератури.

Тема 4. Суть, завдання, зміст розумового та морального виховання учнів

1. Питання для самостійного опрацювання.

1.1. Специфіка розумового виховання, його завдання та зміст.

1.2. Розумове виховання учнів середніх шкіл у процесі поза-класної та позашкільної виховної роботи.

1.3. Завдання морального виховання учнів, шляхи та засоби їх реалізації.

1.4. Загальнолюдські та національні морально-духовні цінності як основа змісту морального виховання.

1.5. Статеве виховання середньошкільної молоді як важлива складова морального виховання.

2. Запитання і завдання для контролю та самоконтролю.

2.1. Чому розумова діяльність вважається провідною в житті людини?

2.2. На розв'язання яких завдань спрямоване розумове виховання та якими є шляхи і способи їхнього вирішення?

2.3. Чому в системі розумового виховання учнів середніх шкіл важливе місце посідає культура розумової праці та мовна культура?

2.4. Якими є завдання морального виховання?

2.5. Які фактори визначають зміст морального виховання учнів?

2.6. Із творів В. Сухомлинського та К. Ушинського випишіть по 5–6 суджень про завдання та зміст розумового чи морального виховання (за вибором студентів).

2.7. Із праці О. Вишневецького (дж. 1 списку літератури до теми) випишіть цінності морально-духовного виховання, визначте їхні місце і роль у системі сучасного українського виховання.

Список рекомендованих джерел

1. Вишневецький О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки : посіб. Дрогобич : Коло, 2003. С. 225–230.
2. Сухомлинський В. О. Проблема виховання всебічно розвиненої особистості. *Вибрані твори* : в 5 т. Т. 1. Київ : Рад. школа, 1976. С. 55–90.
3. Джерела 15, 18, 20, 21, 22, 23, 24 із загального списку рекомендованої до навчального курсу літератури.

Тема 5. Педагогічні засади трудового, економічного, естетичного і фізичного виховання в закладі середньої освіти

1. Питання для самостійного опрацювання.

- 1.1. Суть, завдання, принципи, засоби, методи і шляхи трудового виховання учнів.
- 1.2. Професійна орієнтація учнівської молоді, її зміст, функції та види.
- 1.3. Економічне виховання учнів середніх шкіл, його основні компоненти.
- 1.4. Естетичне виховання в сучасному закладі середньої освіти: зміст поняття, завдання, форми і методи.
- 1.5. Фізичне виховання учнів ЗСО.

2. Запитання і завдання для контролю та самоконтролю.

- 2.1. Якими є основні завдання трудового виховання учнів та на яких принципах воно базується?
- 2.2. Назвіть і схарактеризуйте основні види професійної орієнтації школярів.
- 2.3. Розкрийте сутність і завдання естетичного виховання учнів.
- 2.4. Які з форм і засобів естетичного виховання, на Вашу думку, є найбільш ефективними?
- 2.5. Аргументуйте свою згоду (чи незгоду) із таким твердженням В. Сухомлинського: “Заняття фізкультурою та спортом відіграють певну роль у всебічному розвитку учнів лише тоді, коли вся виховна робота пройнята турботою про здоров’я”.

2.6. Опираючись на твори визначних педагогів (К. Ушинський, А. Макаренко, В. Сухомлинський та ін. – одна персоналія за вибором студента), випишіть їхні висловлювання про:

- роль праці у вихованні всебічно розвиненої особистості;
- місце і роль естетичного виховання у становленні та розвитку особистості.

2.7 Користуючись українськими фольклорними джерелами, випишіть 5–10 прислів'їв (приказок), у яких йдеться про ставлення народу до праці та до здоров'я людини (індивідуальні завдання).

Список рекомендованих джерел

1. Історія української школи і педагогіки : хрестоматія / упоряд. О. О. Любар ; за ред. В. Г. Кременя. Київ : Знання, 2003. С. 234–243, 526–547.

2. Макаренко А. С. Лекції про виховання дітей. Твори : в 7 т. Т. 4. Київ : Рад. школа. 1954.

3. Сухомлинський В. О. Проблема виховання всебічно розвинутої особистості. *Вибрані твори* : в 5 т. Т. 1 Київ : Рад. школа, 1976. С. 166–196.

4. Ушинський К. Д. Праця в її психічному і виховному значенні. *Вибрані пед. твори* : в 2 т. Т. 1. Київ : Рад. школа, 1983. С. 104–120.

5. Джерела 21, 22, 23, 24, 42, 44, 46 із загального списку рекомендованої до навчального курсу літератури.

Тема 6. Підготовка, презентація й аналіз планів-конспектів виховних заходів (годин класного керівника)

1. Завдання для самостійного опрацювання.

1.1. Укласти поширені плани текстів підручників і навчальних посібників, дотичні до характеристики напрямів і організаційних форм позаурочної виховної роботи класного керівника в базовій середній школі (див. дж. 1, 2, 3, 5 списку літератури до теми – один текст за вибором студента).

1.2. З'ясувати сутність понять «форми виховної роботи», «виховний захід», «година класного керівника», «година спілкування», «класна година», «колективна творча справа».

1.3. Розкрити етапи підготовки години класного керівника, її структуру, особливості організації та проведення (дж. 1, с. 444–445).

1.4. На основі врахування чинних теоретико-методичних вимог укласти плани-конспекти годин класного керівника в одному з класів базової середньої школи (за темою, що є актуальною для сучасних суспільних та освітніх реалій і близькою до майбутнього фаху студента).

1.5. Оприлюднити основні положення підготовленого плану-конспекту (4–5 студентів) для аналізу й обговорення в групі за нижченаведеними питаннями: аналіз мети виховного заходу, її відповідність віковим особливостям, інтересам і запитам учнів обраного класу; актуальність теми, доступність матеріалів для учнів, новизна інформації, зв'язок із життям і досвідом дітей, виховна цінність; аналіз методики проведення заходу (відповідність форм і методів визначеній меті, активність і самостійність учнів, рівень емоційного впливу на них, співвідношення фронтальної, групової та індивідуальної роботи, використання наочності, педагогічна майстерність і педагогічна техніка майбутнього педагога); результати проведеного заходу (досягнення визначеної мети, пізнавальна ефективність, вплив на мотиваційну й емоційно-вольову сфери учнів; недоліки у проведенні заходу, їх причини та можливі шляхи усунення).

2. *Запитання і завдання для контролю та самоконтролю.*

2.1. Які з форм виховної роботи у сучасній середній школі є найпоширенішими?

2.2. Якими є функції годин класного керівника?

2.3. Назвіть форми проведення годин класного керівника, визначте етапи їх підготовки та структуру.

2.4. Які з тем, форм і методів проведення годин класного керівника Вам найбільше запам'яталися з періоду шкільного навчання і чому?

2.5. Підготуйте есе на тему «Мій улюблений класний керівник» (індивідуальне завдання).

Список рекомендованих джерел

1. Анєнкова І. П., Байдан М. А., Горчакова О. А., Руссол В. М. Педагогіка: модульний курс : навч. посіб. Львів : Новий Світ – 2000, 2011. С. 440–450.
2. Волкова Н. П. Педагогіка : посіб. Київ : Видавн. центр «Академія», 2001. С. 206–214.
3. Кузьмінський А. І., Омеляненко В. Л. Педагогіка : підруч. Київ : Знання, 2007. С. 344–258.
4. Нові години спілкування: 5–8 класи / уклад. В. М. Андрєєва. Харків : Видавн. група «Основа», 2018. 112 с.
5. Якса Н. В. Основа педагогічних знань : навч. посіб. Київ : Знання, 2007. С. 269–276.

Тема 7. Зміст освіти в сучасній школі

1. Питання для самостійного опрацювання.

- 1.1. Поняття про зміст освіти. Фактори, що зумовлюють формування змісту освіти.
- 1.2. Основні теорії організації змісту освіти (формальна, матеріальна, прагматична).
- 1.3. Документи, які визначають зміст освіти у середній школі.

2. Запитання і завдання для контролю та самоконтролю.

- 2.1. Визначте сутність поняття «зміст освіти».
- 2.2. Які фактори впливають на формування змісту освіти?
- 2.3. Що таке Державний стандарт середньої освіти?
- 2.4. Які документи, крім Державного стандарту, визначають зміст освіти в середній школі?
- 2.5. Ознайомтеся з навчальною програмою з історії (клас – за вибором студента), визначте способи її побудови.
- 2.6. На основі ознайомлення зі змістом підручника з історії (клас – за вибором студента) визначте принципи, за якими сформований його зміст.

Список рекомендованих джерел

1. Закон України «Про повну загальну середню освіту». 2020. Інтернет-ресурс.

2. Волкова Н. Педагогіка: навч. посіб. Київ: Академія, 2003. С. 240–261.

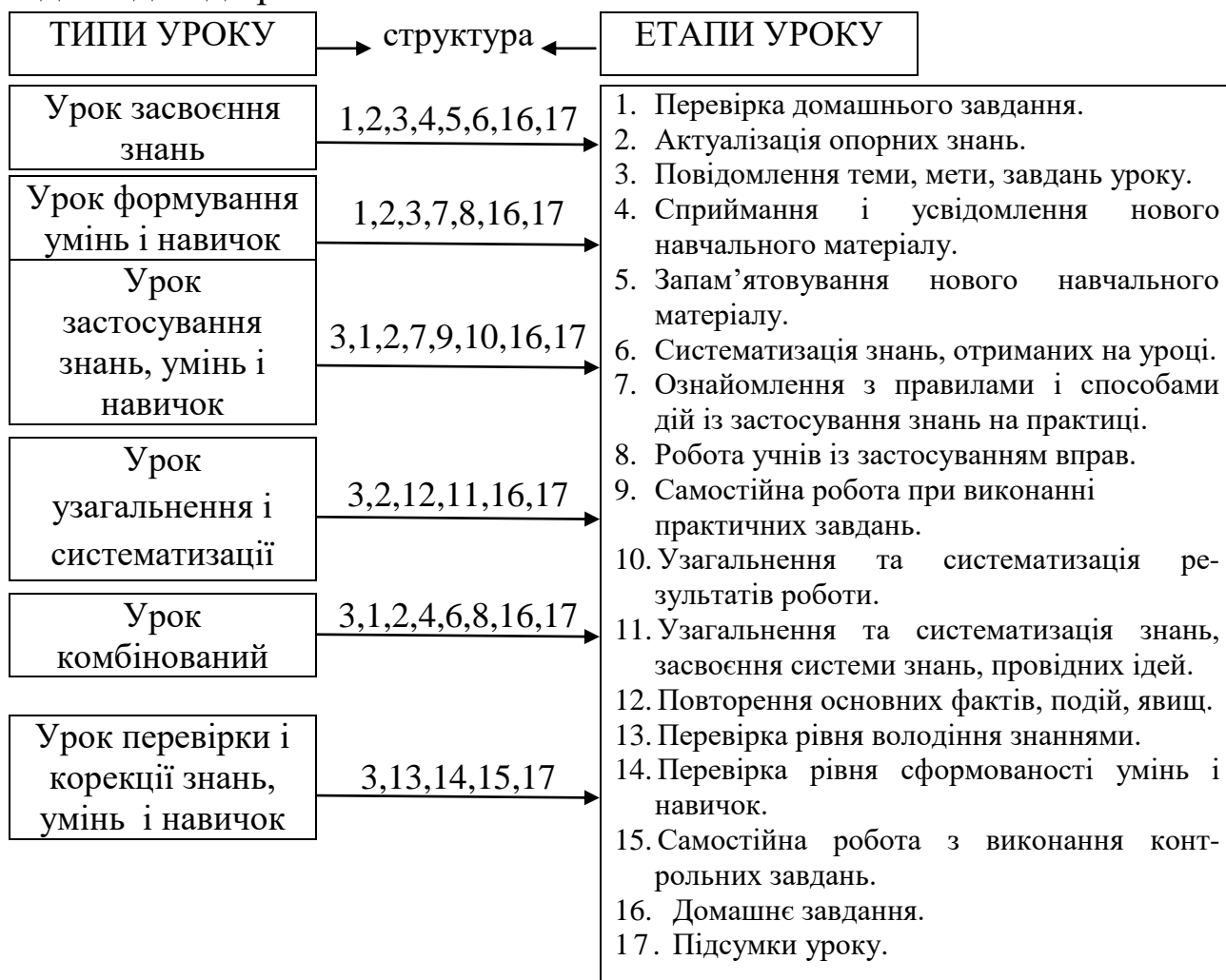
3. Кузьмінський А. І., Омеляненко В. Л. Педагогіка: підруч. Київ: Знання, 2007. С. 134–149.

4. Фіцула М. М. Педагогіка: навч. посіб. Київ: Академія, 2006. С. 116–126.

Тема 8. Підготовка планів-конспектів уроків зі свого фаху та їхнє моделювання

1. Завдання для самостійного опрацювання.

1.1. Ознайомитись зі структурою основних типів уроків відповідно до рис. 1.

1.2. Обрати один із типів уроків і підготувати його план-конспект зі свого фаху.

1.3. Підготуватися до моделювання уроку або його частини, враховуючи психолого-педагогічні характеристики кожного з його етапів та критерії ефективності сучасного уроку (див. дж. 2 і 3 списку літератури до теми).

1.4. На основі ознайомлення із програмою спостереження й аналізу уроку підготуватися до аналізу змодельованих уроків (дж. 2 списку літератури до теми, с. 183–184); укласти запис їхнього ходу та змісту за планом:

- навчальний предмет, “клас“, “учитель“, дата проведення;
- структура, хід і зміст уроку; діяльність учителя й учнів;
- розподіл часу відповідно до етапів уроку;
- позитивні аспекти змодельованого уроку;
- недоліки в ході та змісті уроку;
- пропозиції щодо вдосконалення уроку.

Список рекомендованих джерел

1. Десятов Т. М., Касярум Н. В., Прокопенко Л. І. Урок як основна форма навчального процесу. Черкаси : Вид-во ЧДУ, 2000.

2. Кузьмінський А. І, Омеляненко В. Л. Педагогіка : підруч. Київ : Знання, 2007. С. 170–185.

3. Педагогічні ради, майстер-класи, тренінги / уклад В. В. Григораш. Харків : Видав. група “Основа“, 2013. С. 181–182.

4. Джерела 15, 18, 28, 30, 42 із загального списку рекомендованої до навчального курсу літератури.

Тема 9. Методи і стиль управлінської діяльності керівників закладу загальної середньої освіти

1. Питання для самостійного опрацювання.

1.1. Повноваження керівника сучасного закладу середньої освіти (за законами України «Про освіту» і «Про повну загальну середню освіту»).

1.2. Функціональні обов’язки й зміст діяльності директора сучасної середньої школи.

1.3. Зміст управлінської діяльності заступників директора школи з навчально-виховної та виховної роботи.

2. *Запитання і завдання для контролю і самоконтролю.*

2.1. Які зміни в організації та змісті роботи директора ЗСО зафіксовані в законодавчо-нормативних освітніх документах сучасності та чому?

2.2. Якими є найважливіші функціональні обов'язки директора школи і його заступників із навчально-виховної та виховної роботи?

2.3. Підготуйте есе на тему «Директор нової української школи: яким він має бути?» (індивідуальне завдання).

2.4. Укладіть план праці В. Сухомлинського «Розмова з молодим директором школи» (дж. 5 літератури до теми).

Список рекомендованих джерел

1. Волкова Н. Педагогіка: навч. посіб. Київ : Академія, 2003. С. 380–381.

2. Закон України «Про освіту» від 5.09.2017 р. Київ : Алерта, 2018. 120 с.

3. Закон України «Про повну загальну середню освіту». 2020. Інтернет-ресурс.

4. Пікельна В. С., Удод О. А. Управління школою. Дніпропетровськ : Альфа, 1998.

5. Сухомлинський В. Розмова з молодим директором. *Вибрані твори : в 5 т. Т. 4.* Київ : Рад. школа, 1977. С. 394–628.

6. Управління навчальним закладом : навч. метод. посіб. / В. В. Григоращ, О. М. Касьянова, О. І. Мармаза та ін. Харків, 2004.

Тема 10. Сучасні технології методичної підготовки вчителів закладів середньої освіти

1. *Питання для самостійного опрацювання.*

1.1. Методична робота в ЗСО як засіб підвищення рівня професійної підготовки вчителя, її мета, принципи, основні форми.

1.2. Організація та зміст роботи методичних об'єднань шкільних учителів історії.

1.3. Методичне об'єднання класних керівників: зміст, форми і методи роботи у контексті сучасних виховних систем закладу середньої освіти.

2. *Запитання і завдання для контролю та самоконтролю.*

2.1. Які завдання вирішуються у процесі методичної роботи в сучасній школі?

2.2. Розкрийте сутність масових і групових форм методичної роботи в ЗСО.

2.3. Що таке методичне об'єднання вчителів та якими є основні напрями його роботи?

2.4. Укладіть орієнтовну тематику питань на засідання методоб'єднання вчителів історії або класних керівників на навчальний рік (за вибором студентів), обґрунтуйте запропонований вибір.

Список рекомендованих джерел

1. Про затвердження Концепції розвитку педагогічної освіти Наказ МОН України від 16.07.2018 р. №776. Інтернет-ресурс.

2. Жерносек І. Науково-методична робота в навчальних закладах системи загальної середньої освіти : моногр. Київ, 2000. 124 с.

3. Павлютенков Є. М., Крижко В. В. Організація методичної роботи. Харків : Видав. група "Основа", 2006. 80 с.

4. Джерела 15, 18, 23, 28, 30 із загального списку рекомендованої до навчального курсу літератури.

6. ТЕМАТИКА РЕФЕРАТІВ (НАУКОВИХ ПОВІДОМЛЕНЬ)

1. Педагогіка у системі наук про людину.
2. Визначні імена української педагогічної думки минулого (Г. Ващенко, О. Духнович, А. Макаренко, С. Русова, В. Сухомлинський та ін.). [*Одна персоналія за вибором студентів*].
3. Найвідоміші представники української педагогічної думки сучасності (загальна характеристика).
4. Законодавчі основи функціонування загальної середньої освіти.
5. Концепція “Нова українська школа” як спроба пошуку відповідей на сучасні освітні виклики.
6. Модернізація освіти України в контексті Болонського процесу.
7. Особливості науково-педагогічного дослідження та вимоги до нього.
8. Методи педагогічного дослідження (загальна характеристика).
9. Основні напрями та головні завдання всебічного гармонійного розвитку особистості.
10. Система безперервної педагогічної освіти : сутність поняття, мета, функції, основні компоненти.
11. Поняття про особистість, її розвиток і формування.
12. Роль спадковості, середовища, діяльності та виховання у розвитку особистості.
13. Вікові та індивідуальні особливості розвитку учнів та їх урахування в освітньому процесі.
14. Сутність, види та функції професійної діяльності вчителя.
15. Педагогічна культура учителя : сутність поняття, рівні розвитку та основні компоненти.
16. Поняття про педагогічну майстерність учителя, її компоненти та рівні.
17. Професійно-педагогічне спілкування у системі професійної майстерності вчителя.
18. Педагогічна техніка вчителя (загальна характеристика поняття).
19. Процес виховання, його специфіка, структура й рушійні сили.
20. Мета і завдання національного виховання на сучасному етапі.

21. Закономірності та принципи виховання.
22. Зміст процесу виховання.
23. Поняття про методи виховання та їх класифікація.
24. Позакласна виховна робота у системі організаційних форм виховної роботи.
25. Позашкільна виховна робота : сутність поняття, особливості організації та зміст.
26. Головні напрями та зміст роботи класного керівника сучасної середньої школи.
27. Дидактика як теорія освіти й навчання, її предмет і основні категорії.
28. Сутність навчання як педагогічного процесу, його завдання та рушійні сили.
29. Основні функції та компоненти процесу навчання.
30. Закони, закономірності, принципи навчання та взаємозв'язок між ними.
31. Поняття про зміст освіти в сучасній школі та фактори, які зумовлюють його формування.
32. Державний стандарт, навчальний план, навчальна програма, підручники як документи, що визначають зміст освіти у середній школі.
33. Методи навчання та їх класифікація.
34. Поняття про форми організації навчання та історія їх розвитку.
35. Урок-основна форма організації навчання у школі.
36. Сутність класно-урочної системи навчання Я. А. Коменського.
37. Особливості та зміст підготовки вчителя до уроку.
38. Нестандартні уроки в системі форм організації навчання школярів.
39. Позаурочні форми навчання учнів у закладах загальної середньої освіти.
40. Сутність, функції та види контролю за навчально-пізнавальною діяльністю учнів.

41. Поняття про види навчання, їх класифікація, характеристика одного з них (пояснювально-ілюстративне, програмоване, проблемне та ін.).
42. Сутність інноваційних педагогічних технологій, їх головні ознаки та класифікація.
43. Ігрові технології навчання у системі педагогічних технологій.
44. Інформаційно-комунікативні технології навчання школярів.
45. Технології та методи проектного навчання в ЗСО.
46. Особливості й зміст управління сучасним закладом середньої освіти.
47. Маркетингова діяльність директора ЗСО.
48. Основні напрями і форм методичної роботи в закладі середньої освіти.
49. Підвищення кваліфікації і сертифікація вчителів: особливості та процедура відповідно до сучасних освітніх вимог.
50. Педагоги-новатори закладів середньої освіти України: імена, сутність новаторського педагогічного досвіду.

7. ПІДСУМКОВИЙ ТЕСТОВИЙ КОНТРОЛЬ ЗНАНЬ

Варіант 1

Педагогіка – це:

- а) наука про навчання дітей;
- б) цілеспрямований, організований процес формування особистості;
- в) наука про процеси виховання, навчання і розвиток особистості;
- г) особлива сфера суспільної діяльності з виховання людини.

Педагогіка пов'язана з такими науками:

- а) анатомією та фізіологією людини, філософією, історією;
- б) філософськими науками, психологією, соціологією, анатомією і фізіологією людини, естетикою, етнологією, педіатрією тощо;
- в) психологією, історією, етнологією, політичними науками;
- г) філософією, психологією, філологічними науками.

Закономірності розвитку та умови виховання дітей дошкільного віку вивчає:

- а) соціальна педагогіка;
- б) дошкільна педагогіка;
- в) лікувальна педагогіка;
- г) спеціальна педагогіка.

Встановіть відповідність між прізвищами авторів і назвами творів:

1. Я.А.Коменський	а) “Дидактика”
2. С.Русова	б) “Педагогічна поема”
3. А.Макаренко	в) “Велика дидактика”
4. В. Сухомлинський	г) “Серце віддаю дітям”
- 1 – ?; 2 – ?; 3 – ?; 4 – ?

Чи тотожні поняття “людина”, “особистість”, “індивідуальність”? Виберіть правильну відповідь:

- а) поняття “людина”, “особистість”, “індивідуальність” є тотожними;
- б) певні відмінності у розкритті цих понять є, але виокремити їх навряд чи потрібно;

в) ці поняття не є тотожними; людина – це біологічна сутність, якій властиві певні фізіологічно-біологічні ознаки; особистість характеризується із соціально-психологічного погляду; індивідуальність вирізняється неповторністю й унікальністю, що підкреслює її самобутність;

г) ці поняття взаємодоповнюють одне одного.

Виділяють три види розвитку особистості:

а) фізичний, психічний і соціальний;

б) розумовий, моральний і фізичний;

в) фізичний, психічний і духовний;

г) кількісний, якісний, поступовий.

Формування особистості – це:

а) кількісні зміни організму, які відбуваються у процесі його розвитку;

б) якісні зміни організму, які відбуваються у процесу його розвитку;

в) становлення людини як соціальної істоти, яке відбувається у процесі розвитку і виховання;

г) цілеспрямований процес розвитку у дітей бажаних якостей і особливостей поведінки.

Яку із зазначених нижче бесід можна віднести до методу науково-педагогічних досліджень:

а) бесіда з учнями на уроці історії з метою усвідомлення ними причин поразки національних визвольних змагань українського народу 1917–1919 рр.;

б) бесіда з учнями про культуру поведінки у громадських місцях;

в) бесіда з учителем, у процесі якої з'ясовуються засоби та прийоми інтенсифікації навчально-виховного процесу на уроках історії;

г) бесіда директора школи з вихованцем, який порушив правила поведінки.

Що вивчає дидактика? Із запропонованих відповідей виберіть правильну:

а) дидактика вивчає методи викладання конкретних дисциплін;

б) дидактика – це наука, що досліджує особливості діяльності вчителя;

в) дидактика – це галузь педагогіки, яка розробляє закономірності, принципи, форми, методи і засоби навчання;

г) правильної відповіді немає.

Процес взаємодії вчителя та учня, в результаті якого учень засвоює знання, набуває умінь і навичок – це:

а) учіння;

б) навчання;

в) освіта;

г) викладання.

Визначте етапи (структуру процесу) засвоєння знань. Із запропонованих відповідей виберіть правильну:

а) сприймання, запам'ятовування, узагальнення і систематизація, застосування;

б) розуміння, запам'ятовування, узагальнення і систематизація, застосування, контроль і самоконтроль;

в) сприймання, осмислення, запам'ятовування, закріплення, застосування, перевірка й аналіз досягнень учнів;

г) формулювання мети, виконання дій та операцій, контроль і самоконтроль.

Який принцип навчання ілюструють ці правила навчання?

Не поспішайте у вивченні нового навчального матеріалу; лише переконавшись, що учні усвідомили певну кількість знань, переходьте на вищу сходинку; турбуйтеся про культуру педагогічного мовлення з погляду виразності, логічності, дотримання логічних і психологічних пауз, темпу, ритму стосовно віку вихованців:

а) принцип систематичності та послідовності навчання;

б) принцип міцності знань, умінь і навичок;

в) принцип свідомості й активності навчання;

г) принцип наочності навчання.

Дайте визначення поняття "підручник". Із запропонованих відповідей виберіть правильну:

а) книга, в якій подаються тексти та позатекстові елементи з

певної навчальної дисципліни, з якими повинні ознайомитися учні;

б) навчальна книга, в якій подано зміст навчального матеріалу, що не відповідає вимогам діючої програми, а виходить за її межі, визначено додаткові завдання, спрямовані на розширення пізнавальних інтересів учнів, розвиток їх самостійної пізнавальної діяльності;

в) державний документ, в якому подано характеристику змісту навчального матеріалу із зазначенням розділів, тем, орієнтовної кількості годин, відведених на їх вивчення;

г) навчальна книга, в якій розкривається зміст навчального матеріалу з певного предмета відповідно до вимог діючої програми.

Який принцип навчання ілюструє висловлювання В.О. Сухомлинського:

“Я раджу кожному вчителю: аналізуючи зміст знань, чітко виділяйте в них те, що учні повинні твердо запам’ятати й міцно зберегти в пам’яті”:

а) принцип систематичності та послідовності навчання;

б) принцип свідомості й активності навчання;

в) принцип науковості навчання;

г) принцип наочності навчання.

Зовнішній вияв узгодженої діяльності вчителя та учнів, яка здійснюється у сталому порядку і режимі – це:

а) методи навчання;

б) засоби навчання;

в) форми організації навчання;

г) прийоми навчання.

Структура контролю знань включає:

а) перевірку й облік знань;

б) перевірку, оцінку, облік результатів у вигляді відміток і оцінювальних висновків;

в) фіксацію і збереження результатів навчання;

г) вимірювання та оцінювання знань.

За джерелом інформації та її сприймання методи навчання поділяють на:

а) словесні, наочні, практичні;

- б) індуктивні, дедуктивні, аналітичні й синтетичні;
- в) переконання, вимоги, вправи, заохочення;
- г) усне і письмове опитування.

Уміння – це:

- а) застосування знань у виробничій сфері;
- б) здатність виконувати певні дії на основі знань під час свідомої діяльності;
- в) готовність діяти автоматично при виконанні тих чи інших дій;
- г) правильної відповіді немає.

Що визначає навчальна програма? Із запропонованих відповідей виберіть правильну:

- а) структуру навчального року;
- б) кількість годин на тиждень, відведених на кожен предмет;
- в) мету і завдання виховання особистості;
- г) правильної відповіді немає.

Що називають правилами навчання? Із запропонованих відповідей виберіть правильну:

- а) правила навчання – це практичні судження про діяльність вчителя за певних умов;
- б) правила навчання – це регулятивні судження про конкретні дії вчителя та учнів з метою реалізації вимог того чи іншого принципу;
- в) правила навчання – це вихідні положення, на яких базується теорія і практика навчання;
- г) правила навчання – це вимоги, яких повинні дотримуватися учні на уроці.

Який принцип навчання ілюструє нижченаведене твердження?

В основі засвоєння учнями абстрактних положень мають лежати чіткі уявлення про реальні об'єкти навколишньої дійсності, тому пояснення нового матеріалу треба починати зі створення в учнів яскравих, реальних уявлень про явища, що вивчаються:

- а) принцип систематичності та послідовності навчання;
- б) принцип наочності навчання;
- в) принцип свідомості й активності навчання;

г) принцип науковості навчання.

Визначте сутність поняття "навчальний посібник":

а) навчальний посібник – це навчальна книга, в якій розкривається зміст навчального матеріалу з певного предмета відповідно до вимог діючої програми;

б) навчальний посібник подає методичні рекомендації щодо викладання окремих навчальних дисциплін;

в) навчальний посібник – це книга, в якій подано характеристику змісту навчального матеріалу із зазначенням розділів, тем, орієнтовної кількості годин, відведених на їх вивчення.

г) навчальний посібник – це навчальна книга, в якій подано зміст навчального матеріалу, що не відповідає вимогам діючої програми, а виходить за її межі, визначено додаткові завдання, спрямовані на розширення пізнавальних інтересів учнів, розвиток їх самостійної пізнавальної діяльності.

До методів усного традиційного контролю знань належать:

а) фронтальна бесіда;

б) розповідь учня;

в) диктант;

г) самостійне розв'язування задачі.

Учень часто звертається до вчителя з проханням поради до додаткової літератури, щоб отримати більше інформації про матеріал, що вивчався на уроці. До якої групи мотивів можна віднести цю спонуку учня:

а) вузькі соціальні;

б) широкі соціальні;

в) соціального співробітництва;

г) широкі пізнавальні.

Яке поняття визначають як форму організації самостійного індивідуального вивчення школярами навчального матеріалу в позаурочний час:

а) екскурсія;

б) урок;

в) семінар;

г) домашня самостійна робота.

Дайте визначення поняття “зміст освіти”. Із запропонованих відповідей виберіть правильну:

а) зміст освіти – це перелік предметів, які повинні вивчатися у загальноосвітній школі, із зазначенням кількості годин, відведених на їх вивчення, а також тем і розділів;

б) зміст освіти – це те коло знань, яке відбирає кожен учень для свого розвитку, задоволення інтересів, нахилів, підготовки до професійної діяльності;

в) зміст освіти – це процес взаємодії вчителя й учнів, в результаті якого учні оволодівають знаннями, вміннями і навичками, методами самостійної пізнавальної діяльності, забезпечується їх інтелектуальний розвиток, формується науковий світогляд;

г) зміст освіти – це чітко визначена система знань, умінь і навичок, досвіду творчої діяльності, оволодіння якими забезпечує розвиток здібностей учнів, формування наукового світогляду, готує їх до життя і праці.

Практичні методи навчання включають:

а) ілюстрацію, демонстрацію, показ;

б) пізнавальні ігри, навчальні дискусії, виконання трудових завдань;

в) індивідуальне і фронтальне опитування, заліки, іспити;

г) досліди, вправи, навчально-виробничу працю.

Яке з формулювань найбільш повно й вичерпно висловлює мету виховання в демократичному суспільстві:

а) виховання громадянина;

б) виховання ділової людини;

в) виховання прагматично спрямованої особистості;

г) виховання всебічно розвиненої особистості.

Виберіть принцип виховання, який має забезпечувати: *єдність загальнолюдських і національних цінностей, національну спрямованість виховання, оволодіння духовними багатствами свого народу – мовою, традиціями, звичаями, національно-етнічною культурою; виховання шанобливого ставлення до національних надбань тих*

народів, які проживають в Україні:

- а) принцип етнізації виховання;
- б) принцип культуровідповідності;
- в) принцип природовідповідності;
- г) принцип гуманізації навчання;

Визначте завдання морального виховання. Із запропонованих відповідей оберіть правильну:

- а) у процесі морального виховання дитина має оволодіти вміннями пристосовуватися до оточення;
- б) у процесі морального виховання необхідно навчити людину дотримуватися тих норм поведінки, які встановлені в конкретному суспільстві;
- в) моральне виховання передбачає оволодіння правилами і нормами поведінки, формування моральних почуттів і переконань, умінь і навичок моральної поведінки;
- г) завдання морального виховання – вивчення основних правих поведінки людини в суспільстві.

Розкрийте сутність поняття “методи виховання”. Виберіть правильну відповідь:

- а) методи виховання – це способи діяльності вихователя і вихованців, спрямовані на формування у вихованців переконань, розвиток почуттів, волі, поведінки, формування якостей особистості;
- б) методи виховання – це певні види діяльності, які застосовуються з метою формування особистості вихованця;
- в) методи виховання – це діяльність вихователя, в результаті якої вихованці засвоюють необхідні правила поведінки;
- г) методи виховання – це способи впливу вихователя на свідомість та волю вихованців з метою формування у них бажаних якостей.

Виберіть найповнішу відповідь. Класний керівник – це:

- а) наставник учнівського колективу;
- б) керівник класу;
- в) педагогічний працівник, який здійснює педагогічну діяльність із колективом учнів класу, окремими учнями та їхніми батьками,

забезпечує організацію і проведення позаурочної та культурно-масової роботи;

г) особа, яка сприяє взаємодії учасників навчально-виховного процесу в розвитку, самореалізації та соціальному захисті вихованців.

Постійно діючий дорадчий колегіальний орган, який створюється у закладі загальної середньої освіти для вдосконалення та методичного забезпечення навчально-виховного процесу – це:

- а) загальні збори;
- б) педагогічна рада;
- в) батьківський колектив;
- г) опікунська рада.

Галузь педагогічної науки, яка займається дослідженням змісту і методів управління шкільною справою, вивчає принципи та організаційні засади діяльності загальноосвітніх навчальних закладів – це:

- а) школознавство;
- б) дидактика;
- в) теорія виховання;
- г) загальні основи педагогіки.

Виберіть групу, в якій перераховано форми внутрішньо-шкільного контролю:

- а) усна перевірка, письмова перевірка;
- б) індивідуальна перевірка, групова перевірка, колективна перевірка;
- в) фронтальний, тематичний, попереджувальний, наступний;
- г) відвідування уроків і позаурочних заходів, контрольні роботи, перевірка ведення документації.

Закінчіть речення, вибравши правильну відповідь:

Загальні збори (конференція) колективу закладу освіти, районна, міська, обласна конференції педагогічних працівників, Всеукраїнський з'їзд працівників освіти – це:

- а) органи управління освітою в Україні;
- б) система освіти в Україні;
- в) органи громадського освітнього самоврядування в Україні;

г) система державних органів управління освітою в Україні.

Хто має організовувати навчально-виховний процес, здійснювати контроль за його перебігом і результатами, відповідати за якість і ефективність роботи педагогічного колективу середнього загальноосвітнього навчально-виховного закладу? Виберіть правильну відповідь:

- а) директор;
- б) класний керівник;
- в) учитель;
- г) заступник директора з навчально-виховної роботи.

Закономірності виховання – це:

- а) вихідні положення, що визначають вимоги до виховання;
- б) способи виховної діяльності;
- в) шляхи діяльності вихователів і вихованців з метою досягнення виховних цілей;
- г) стійкі, повторювані, об'єктивно існуючі зв'язки у вихованні, реалізація яких сприяє ефективному розвитку особистості.

До основних напрямів виховання належать:

- а) самовиховання, перевиховання, формування інтелекту особистості;
- б) розумове, громадянське, моральне, екологічне, фізичне, статеве, правове, трудове, естетичне виховання;
- г) індивідуальне, групове, масове;
- г) позакласне, позашкільне, шкільне.

Найбільш поширеною формою методичної роботи з учителями є:

- а) методичні об'єднання;
- б) науково-практичні конференції;
- в) індивідуальні консультації;
- г) семінар.

Варіант 2

Наука про освіту і виховання людини відповідно до потреб суспільного розвитку – це:

- а) порівняльна педагогіка;
- б) педагогіка;
- в) етнопедагогіка;
- г) вікова педагогіка.

Систему педагогічних наук утворюють:

- а) історія педагогіки, естетика, методика викладання, тифлопедагогіка;
- б) сурдопедагогіка, етика, література, логіка;
- в) загальна педагогіка, спеціальна педагогіка, вікова педагогіка, функціональна педагогіка, історія педагогіки;
- г) етнопедагогіка, дошкільна педагогіка, філософія, етика, філософія, етика.

До основних категорій педагогіки належать:

- а) освіта, знання, вміння;
- б) виховання, освіта, навчання, розвиток;
- в) розвиток, формування, виховання особистості;
- г) знання, вміння і навички.

Теоретичні та практичні завдання в галузі позашкільного виховання й освіти дітей і дорослих покликана вирішувати:

- а) педагогіка школи;
- б) порівняльна педагогіка;
- в) соціальна педагогіка;
- г) родинна педагогіка.

Встановіть відповідність між прізвищами авторів і назвами творів

1. Й.Г. Песталоцці	а) “Розмова з молодим директором”
2. В.Сухомлинський	б) “Як Гертруда вчить своїх дітей”
3. Ж.Ж.Руссо	в) “Еміль, або Про виховання”
4. С. Русова	г) “Дошкільне виховання”
- 1 – ?; 2 – ?; 3 – ?; 4 – ?

Який зміст вкладають у поняття “спадковість”? Виберіть правильну відповідь:

а) біологічні задатки, які є основою для розвитку індивідуальних фізичних здібностей людини;

б) здібності до різних видів діяльності;

в) фізіологічні задатки;

г) правильної відповіді немає.

Становлення людини як соціальної істоти, яке відбувається у процесі розвитку і виховання – це:

а) розвиток особистості;

б) формування особистості;

в) самотність особистості;

г) кількісні та якісні зміни у фізичному та духовному розвитку особистості.

У чому проявляється сутність явища акселерації? Виберіть правильну відповідь:

а) у схильності дітей до вживання надмірної кількості їжі;

б) у прискореному соціальному та психічному розвитку дитини під впливом засобів масової інформації;

в) у прискореному фізичному розвитку дітей;

г) у ранньому потягу юнаків і дівчат до статевої активності.

Розділ педагогіки про навчання і освіту – це:

а) дидактика;

б) школознавство;

в) спеціальна педагогіка;

г) методика викладання.

Які питання розглядаються у межах дидактики? Із запропонованих відповідей виберіть правильну:

а) мета і завдання навчання, сутність навчання, зміст освіти, методи навчання, організаційні форми навчання, закономірності та принципи навчання;

б) мета і завдання виховання, сутність виховання, зміст виховання, методи виховання, організаційні форми виховання, закономірності та принципи виховання;

в) фактори формування особистості, вікові особливості та закономірності розвитку дітей;

г) закономірності організації викладацької діяльності вчителя.

Вкажіть, у якій групі наведені основні категорії дидактики:

а) школа, знання, уміння, підручник, комп'ютер, учитель;

б) принципи навчання, розклад уроків, письмове приладдя, навчальні кабінети, урок.

в) виховання, навчання, освіта, принципи навчання, методи навчання, форми організації навчання;

г) знання, уміння, характер навчання, технічні засоби навчання, навчальний план.

Що називають навчанням? Із запропонованих відповідей виберіть правильну:

а) процес взаємодії вчителя та учнів, у результаті якого учні оволодівають знаннями, уміннями та навичками, методами самостійної пізнавальної діяльності, забезпечується їхній інтелектуальний розвиток, формується науковий світогляд;

б) цілеспрямована і систематична робота вчителя, спрямована на озброєння учнів знаннями, уміннями, навичками, підготовку їх до активної життєвої діяльності;

в) діяльність учнів, у результаті якої здійснюється розвиток інтелектуальних можливостей особистості;

г) оволодіння учнями методами навчальної діяльності, в результаті якої буде здійснюватися їхній розумовий розвиток.

Освітня функція навчання передбачає:

а) оволодіння учнями науковими знаннями у вигляді фактів, понять, законів, теорій та узагальненої картини світу;

б) розвиток сенсорної, вольової, емоційної, мотиваційної сфер особистості;

в) формування комплексу якостей особистості;

г) формування світогляду, уявлень, потреб, поглядів, переконань, способів поведінки, ідеалів, формування культури поведінки.

Яке із запропонованих визначень поняття “знання” правильне:

а) здатність людини свідомо виконувати ту чи іншу дію;

б) автоматизована дія, що, як правило, здійснюється без участі свідомості;

в) погляди, що перетворилися на внутрішню позицію людини;

г) ідеальне вираження в знаковій формі об'єктивних властивостей і зв'язків світу; результат відображення у свідомості людини навколишньої дійсності.

Мотиви навчання – це:

а) заходи, спрямовані на активізацію навчальної діяльності учнів;

б) внутрішні психічні сили, які стимулюють навчально-пізнавальну діяльність;

в) фактори, які сприяють оптимальній організації діяльності учнів у процесі навчання;

г) добір педагогом ефективних методів і засобів навчання.

Учень часто звертається до вчителя з проханням запитати його на уроці, тому що він хоче прийти додому з хорошою оцінкою та отримати заохочення від батьків. До якої групи мотивів можна віднести цю спонуку учня:

а) вузькі соціальні;

б) широкі соціальні;

в) соціального співробітництва;

г) широкі пізнавальні.

Назвіть функції процесу навчання. Із запропонованих відповідей виберіть правильну:

а) освітня, виховна, розвивальна;

б) освітня, прогностична, діагностична;

в) виховна, розвивальна, корегуюча;

г) освітня, розвивальна, навчальна.

Яке дидактичне поняття визначають як навчальну книгу, в якій подано зміст навчального матеріалу, що не відповідає вимогам діючої програми, а виходить за її межі, визначено додаткові завдання, спрямовані на розширення пізнавальних інтересів учнів, розвиток їх самостійної пізнавальної діяльності:

а) навчальний план;

б) навчальна програма;

- в) підручник;
- г) навчальний посібник.

Які види освіти визначив Закон України “Про освіту”? Із запропонованих відповідей виберіть правильну:

- а) формальна, неформальна, інформаційна;
- а) середня, вища, післядипломна;
- в) професійно-технічна, професійна, загальна;
- г) політехнічна, професійна, загальна.

Який принцип навчання ілюструє висловлювання Я.А. Коменського:

“Як у природі все зчіплюється одне з одним, так і в навчанні треба зв’язати одне з одним так, а не інакше”:

- а) принцип науковості навчання;
- б) принцип систематичності та послідовності навчання;
- в) принцип свідомості й активності навчання;
- г) принцип наочності навчання.

Методи навчання – це:

а) способи взаємопов’язаної діяльності вчителя та учнів, спрямовані на оволодіння учнями знаннями, вміннями і навичками, досвідом творчої діяльності;

б) шлях, яким рухається думка від учителя до учня з метою передачі йому знань;

в) закономірності, на яких ґрунтується процес навчання;

г) предмети матеріальної та духовної культури, які використовуються у процесі навчання.

Ілюстрація, демонстація, спостереження – це:

- а) практичні методи навчання;
- б) наочні методи навчання;
- в) словесні методи навчання;
- г) проблемні методи навчання.

Урок – це:

- а) основний принцип навчання;
- б) основна організаційна форма навчання;
- в) основна закономірність навчання;

г) основний засіб навчання.

Підготовка вчителя до уроку передбачає:

а) домашню та шкільну підготовку;

б) вивчення досвіду інших учителів, написання плану-конспекту уроку;

в) попередню підготовку (для складання календарно-тематичного плану), безпосередню підготовку (складання плану-конспекту уроку);

г) вивчення спеціальної педагогічної та методичної літератури.

До видів контролю навчальних досягнень учнів належать:

а) індивідуальний, груповий, колективний;

б) попередній, поточний, тематичний, підсумковий;

в) усний, письмовий, практичний;

г) попередній, індивідуальний, поточний.

Діагностична, організаторська, виховна, координаційна, стимулююча – це:

а) функції процесу навчання;

б) функції класного керівника;

в) функції процесу виховання;

г) функції управління школою

Що називають колективом? Виберіть правильну відповідь:

а) група дітей одного віку, що має свого керівника;

б) група осіб, готових прийти на допомогу один одному;

в) група людей, об'єднаних єдиною суспільно-корисною метою, спільною діяльністю, спрямованою на досягнення цієї мети, що має органи самоврядування;

г) група вихованців, які займаються одним видом діяльності під керівництвом вихователя.

У чому полягає сутність всебічного гармонійного розвитку особистості? Із запропонованих відповідей виберіть правильну:

а) всебічний гармонійний розвиток передбачає підготовку особистості до практичної діяльності та самоутвердження в суспільстві;

б) завдання всебічного гармонійного розвитку – забезпечення умов для реалізації особистістю детермінованих природою якостей в інтересах її духовного розвитку;

в) всебічний гармонійний розвиток – це розвиток людини як особистості, найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадянина, здатного до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу;

г) всебічний гармонійний розвиток особистості спрямований на формування високої освіченості людини, її інтелігентності і здатності до активної діяльності.

У чому полягає сутність принципів виховання? Виберіть правильну відповідь:

а) принципи виховання – це своєрідні правила, яких мають дотримуватися вихованці;

б) принципи виховання – це основа, база, вихідні положення, які є фундаментом змісту, форм, методів, засобів і прийомів виховного процесу;

в) під принципами виховання необхідно розуміти систему впливів на особистість, здійснюваних з метою формування у неї бажаних якостей;

г) принципи виховання утворюють систему методів і засобів, спрямованих на створення оптимальних умов для виховання дітей.

Яке педагогічне поняття визначають як способи діяльності вихователя і вихованців, спрямовані на формування у вихованців переконань, розвиток почуттів, волі, поведінки, формування якостей особистості? Виберіть правильну відповідь:

а) принципи виховання;

б) методи виховання;

в) прийоми виховання;

г) форми виховання.

Безпосередній і основний організатор навчально-виховної роботи в класі, офіційна особа, призначена директором школи для здійснення виховної роботи в класі, – це:

а) педагог – організатор;

б) класний керівник;

- в) шкільний психолог;
- г) соціальний педагог.

Яку форму виховної роботи визначають як усний публічний спір під час обговорення наукових, політичних, моральних проблем з метою пошуку істини:

- а) диспут;
- б) етична бесіда;
- в) свято;
- г) колективна творча справа.

У системі науково-педагогічних досліджень застосовують такі методи:

- а) педагогічне спостереження, бесіда, інтерв'ю, експеримент, вивчення продуктів діяльності, соціологічні, соціометричні методи, тестування тощо;
- б) експериментальні та неекспериментальні;
- в) пряме й опосередковане спостереження;
- г) педагогічні, психолого-педагогічні, експериментальні.

Педагогічна майстерність – це:

- а) спосіб навчально-виховної діяльності вчителя й учнів;
- б) цілеспрямована діяльність учителя, спрямована на виховання і розвиток особистості;
- в) досконале, творче виконання вчителем професійних функцій на рівні мистецтва, результатом чого є створення оптимальних умов для становлення особистості вихованця;
- г) майстерність педагога.

Розкрийте сутність поняття “школознавство”. Виберіть правильну відповідь:

- а) школознавство – це розділ педагогіки про ведення школи;
- б) школознавство – це розділ педагогіки про організацію виховання;
- в) школознавство – це розділ педагогіки про організацію навчання;
- г) школознавство – це розділ педагогічної науки про організацію і управління діяльністю навчально-виховного закладу.

Виберіть відповідь, у якій наведені види планування в середньому загальноосвітньому навчально-виховному закладі:

- а) планування виховної роботи; навчальної роботи;
- б) фронтальне, тематичне, попереджувальне;
- в) індивідуальне, групове, колективне;
- г) перспективне, річне, поточне.

Закінчіть речення:

Державотворення, демократизація, плановість, цілеспрямованість, компетентність, перспективність, гуманізація, поєднання єдиноначальності, колегіальності й персональної відповідальності, ініціативи й активності, оптимізації – це:

- а) принципи освіти в Україні;
- б) принципи навчання;
- в) принципи школознавства;
- г) принципи управління шкільною справою.

Закінчіть речення, вибравши правильну відповідь:

Міністерство освіти і науки України, Кабінет міністрів, управління (департамент) освіти обласної (міськрайонної) держадміністрацій – це:

- а) органи управління у сфері освіти України;
- б) система освіти в Україні;
- в) органи громадського управління освітою в Україні;
- г) система органів управління освітою в Україні.

Особа, яка здійснює керівництво закладом середньої освіти, призначається і звільняється засновником або уповноваженим ним органом із дотриманням чинного законодавства – це:

- а) директор закладу середньої освіти;
- б) класний керівник;
- в) керівник шкільного методоб'єднання;
- г) заступник директора.

Структура управління закладами освіти в Україні визначена:

- а) Законом України “Про вищу освіту”;
- б) Статутами навчальних закладів;
- в) Законом України “Про освіту”;

г) розпорядчими актами Міністерства освіти і науки України.

Варіант 3

Основоположником педагогіки як науки є:

- а) Г. Сковорода;
- б) Я.А. Коменський;
- в) В. Сухомлинський;
- г) Дж. Локк.

До системи педагогічних наук входять:

- а) загальна педагогіка, спеціальна педагогіка, порівняльна педагогіка;
- б) загальна педагогіка, родинна педагогіка, порівняльна педагогіка, вікова педагогіка, професійна педагогіка, спеціальна педагогіка, методики викладання різних предметів;
- в) історія педагогіки, соціальна педагогіка, педагогіка вищої школи, дошкільна педагогіка;
- г) народна педагогіка, духовна педагогіка, наукова педагогіка.

Закономірності функціонування, розвиток виховання, освіти й навчання на різних етапах суспільного розвитку вивчає:

- а) історія педагогіки;
- б) спеціальні педагогічні науки;
- в) реабілітаційна педагогіка;
- г) народна педагогіка.

Встановіть відповідність між прізвищами авторів і назвами творів:

1. Ж.Ж. Руссо	а) "Слово рідної мови"
2. К.Ушинський	б) "Еміль, або про виховання"
3. В.Сухомлинський	в) "Рідне слово"
4. Г. Ващенко	г) "Виховний ідеал"

1 – ?; 2 – ?; 3 – ?; 4 – ?

У науці є три основні концепції розвитку людини – соціологічна, біологічна і генетико-соціальна. Визначте, до якої з них належать нижче наведені твердження:

а) спадково через генно-хромосомну систему нащадкам передаються лише задатки, які є передумовами розвитку певних якостей під впливом середовища, виховання й активної діяльності людини;

б) соціально-психічні якості зумовлені передусім біологічними факторами і їх розвиток не залежить від соціального впливу, а відтак і процесу виховання;

в) соціально-психічний розвиток людини не залежить від біологічних, спадкових чинників; провідну роль відіграють виключно соціальні фактори, від яких залежать прояви тих чи інших якостей людини;

г) правильної відповіді немає.

До джерел сучасної педагогіки належать:

а) народна педагогіка, історія педагогіки, порівняльна педагогіка;

б) психологія, філософія, фізіологія;

в) народна педагогіка, педагогічні теорії та погляди педагогів минулого;

г) суспільні науки, природничі науки, технічні науки.

Розкрийте сутність поняття “освіта”. Із запропонованих відповідей виберіть правильну:

а) освіта – це цілеспрямований і організований процес формування особистості, що здійснюється у навчально-виховних закладах.

б) освіта – двосторонній процес взаємообумовленої діяльності учителя й учня, спрямований на оволодіння учнями знаннями, вміннями та навичками, методами самостійної пізнавальної діяльності, розвиток їх потенційних інтелектуальних можливостей.

в) освіта – процес і одночасно результат оволодіння надбаннями людської культури як передумови активної соціальної діяльності;

г) освіта – це процес передачі суспільного досвіду підростаючим поколінням з метою підготовки їх до практичної діяльності.

Формування особистості – це:

а) рушійна сила розвитку людини;

б) підвищення фізичної та соціально-психічної активності особистості;

- в) процес соціалізації особистості;
- г) складний процес становлення людини як особистості, який відбувається у результаті розвитку та виховання.

Науково-педагогічне дослідження – це:

- а) шлях до пізнання істини;
- б) спосіб підвищення ефективності навчально-виховного процесу;
- в) метод опанування інноваційних технологій навчання;
- г) правильної відповіді немає.

Які із запропонованих спостережень можна віднести до методів науково-педагогічного дослідження? Виберіть правильну відповідь:

- а) класний керівник спостерігає “за тишею” на уроці;
- б) учитель веде спостереження за інтелектуальним розвитком вихованців за умов навчання з високим рівнем складності;
- в) учитель-вихователь разом з учнями спостерігає за появою на небосхилі веселки;
- г) директор школи, відвідуючи уроки історії, спостерігає, як молодий учитель організовує самостійну навчальну роботу учнів.

Що є рушійною силою навчання? Із запропонованих відповідей виберіть адекватну сутності цього явища:

- а) наявність взаємозв'язку між знаннями і незнаннями;
- б) протиріччя між бажаннями і знаннями у процесі навчання і є основою рушійної сили;
- в) рушійна сила – це рух від початкового рівня знань до бажаного;
- г) рушійна сила – це результат протиріч між пізнавальними та практичними завданнями і наявним рівнем знань, умінь та навичок.

Яке педагогічне поняття визначають як автоматизовані уміння? Виберіть правильну відповідь:

- а) навички;
- б) знання;
- в) переконання;
- г) мотиви.

Який шкільний документ складають на основі навчального плану?:

- а) річний план роботи школи;
- б) розклад уроків;
- в) поурочні плани вчителя;
- г) план роботи класного керівника.

Який принцип навчання ілюструють ці правила навчання?

Враховуйте стан здоров'я дітей; диференціюйте навчальну роботу залежно від рівня інтелектуального розвитку дітей.

- а) принцип систематичності та послідовності;
- б) принцип індивідуалізації навчання;
- в) принцип свідомості і активності навчання;
- г) принцип наочності навчання.

Розкрийте сутність поняття “навчальна програма”. Із запропонованих відповідей виберіть правильну:

а) навчальна програма – це книга, в якій розкривається зміст навчального матеріалу з певного предмета;

б) навчальна програма визначає порядок вивчення навчальних предметів, кількість годин на них, зміст кожної навчальної дисципліни, початок і закінчення навчальних чвертей;

в) навчальна програма – це державний документ, в якому подано характеристику змісту навчального матеріалу із зазначенням розділів, тем, орієнтовної кількості годин на їх вивчення;

г) навчальна програма подає методичні рекомендації щодо викладання окремих навчальних дисциплін.

Який принцип навчання ілюструє висловлювання К.Д. Ушинського:

"Якщо педагогіка хоче виховувати людину в усіх відношеннях, то вона повинна також знати її в усіх відношеннях":

- а) принцип систематичності та послідовності навчання;
- б) принцип індивідуалізації навчання;
- в) принцип свідомості й активності навчання;
- г) принцип наочності навчання.

Навички – це:

- а) здатність учня застосовувати знання у практичній діяльності;
- б) спроможність людини застосовувати знання у повсякденній діяльності;
- в) способи виконання певних дій на основі знань та умінь на підсвідомому, автоматизованому рівні;
- г) правильної відповіді немає.

Розвивальна функція навчання передбачає:

- а) оволодіння учнями науковими знаннями у вигляді фактів, понять, законів, теорій та узагальненої картини світу;
- б) розвиток сенсорної, вольової, емоційної, мотиваційної сфер особистості;
- в) формування комплексу якостей особистості;
- г) формування світогляду, уявлень, потреб, поглядів, переконань, способів поведінки, ідеалів, формування культури поведінки.

Який принцип навчання пояснює висловлювання В.О. Сухомлинського:

"Навчання – не механічне перекладання знань з голови вчителя у голову дитини, а складні моральні взаємини, в яких провідною, визначальною рисою є виховання почуттів честі, гідності і на цій основі бажання бути гарним":

- а) принцип систематичності та послідовності навчання;
- б) принцип виховного характеру навчання;
- в) принцип свідомості й активності навчання;
- г) принцип наочності навчання.

Який контроль передбачає залучення учнів до виявлення та оцінювання знань своїх однокласників:

- а) фронтальний;
- б) індивідуальний;
- в) груповий;
- г) взаємоконтроль.

Яке дидактичне поняття визначають таким чином: державний документ, у якому визначено склад навчальних предметів, які вивчаються в кожному типі навчальних закладів, порядок їх

вивчення за роками, кількість годин на тиждень і навчальний рік, структуру навчального року?

- а) навчальний план;
- б) навчальна програма;
- в) підручник;
- г) навчальний посібник.

Виберіть поняття, якому відповідає подане визначення: людина, яку розглядають з погляду її соціально-педагогічної сутності та суспільної діяльності:

- а) особа;
- б) індивідуальність;
- в) особистість;
- г) індивід.

Початкова освіта, базова середня освіта, профільна середня освіта освіта, фахова передвища освіта – це:

- а) структура системи освіти в Україні;
- б) освітньо-кваліфікаційні рівні в Україні;
- в) освітні рівні в Україні;
- г) вчені звання в Україні.

Контроль знань покликаний виконувати такі функції:

- а) освітню, виховну, розвивальну;
- б) освітню, діагностичну, виховну, розвивальну, стимулюючу, управлінську;
- в) освітню й контролюючу;
- г) попередню, поточну, тематичну.

Група учнів, об'єднаних загальною соціально значущою метою, діяльністю, організацією цієї діяльності, яка має загальні виборні органи і відзначається згуртованістю, спільною відповідальністю, взаємною залежністю при безумовній рівності всіх членів у правах і обов'язках, – це:

- а) клас;
- б) академічна група;
- в) предметний гурток;
- г) правильної відповіді немає.

Виховання – це:

- а) цілеспрямований і організований процес формування особистості;
- б) двосторонній процес, спрямований на оволодіння знаннями, уміннями і навичками;
- в) процес і результат оволодіння надбаннями людства;
- г) наука про формування особистості.

Принципи виховання – це:

- а) своєрідні правила, яких мають дотримуватися вихованці;
- б) основа, база, вихідні положення, які є фундаментом змісту, форм, методів, засобів і прийомів виховного процесу;
- в) система методів і прийомів, спрямована на створення оптимальних умов для виховання дітей;
- г) способи навчально-виховної діяльності.

Формування основних світоглядних ідей, художньо-естетичної, правової, трудової культури – це характеристика (яких?) цілей навчання:

- а) освітніх;
- б) виховних;
- в) розвивальних;
- г) пізнавальних.

Розкрийте сутність поняття “самовиховання”. Із запропонованих відповідей виберіть правильну:

- а) самовиховання – це вплив особистості на те біологічне та соціальне середовище, в якому вона живе;
- б) самовиховання – це така діяльність вихователя, яка сприяє гальмуванню розвитку у вихованця негативних якостей;
- в) самовиховання – це свідома і самостійна діяльність, яка виникає в результаті активної взаємодії особистості зі середовищем, що впливає на розвиток у неї позитивних якостей і подолання негативних;
- г) самовиховання – це цілеспрямована взаємодія особистості з людьми, що її оточують, з метою проведення порівняльного аналізу власних вчинків.

Виберіть принцип виховання, який ґрунтується на: врахуванні багатогранної природи людини, особливостей її анатомо-фізіологічного і психічного розвитку з погляду віку і статі:

- а) принцип неперервності виховання;
- б) принцип послідовності та систематичності виховання;
- в) принцип природовідповідності виховання;
- г) принцип індивідуалізації та диференціації виховання.

Визначте завдання морального виховання:

а) у процесі морального виховання дитина має оволодіти вміннями пристосуватися до оточення;

б) у процесі морального виховання необхідно навчити людину дотримуватися тих норм поведінки, які встановлені в конкретному суспільстві;

в) моральне виховання передбачає оволодіння правилами і нормами поведінки, формування моральних почуттів і переконань, умінь і навичок моральної поведінки;

г) завдання морального виховання – вивчення основних правил поведінки людини в суспільстві.

Розкрийте сутність принципу індивідуалізації та диференціації виховання. Із запропонованих відповідей виберіть правильну:

а) врахування багатогранної природи людини, особливостей її анатомо-фізіологічного і психічного розвитку з погляду віку і статі;

б) виховання є цілісною системою організації життєдіяльності дітей і дорослих у сім'ї, школі, на виробництві, в соціально-природному середовищі; кожен компонент такої діяльності певним чином впливає на формування тих чи інших якостей особистості;

в) застосування засобів впливу на особистість з урахуванням її індивідуальних фізичних і соціально-психічних якостей; моделювання на основі індивідуальних потенціальних можливостей групових та індивідуальних програм розвитку;

г) виховання є багатогранним і багатофакторним процесом, який не обмежується ні часовим, ні віковими межами, здійснюється від народження і триває упродовж всього життя.

Завдання, функції, основні напрями і зміст роботи класного керівника визначаються:

а) Законом України “Про освіту”;

б) Законом України “Про вищу освіту”

в) Положенням про класного керівника навчального закладу системи загальної середньої освіти;

г) Законом України “Про позашкільну освіту”

Яке поняття визначають як розділ педагогіки про організацію і управління діяльністю закладу загальної середньої освіти? Виберіть правильну відповідь:

а) спеціальна педагогіка;

б) менеджмент;

в) дидактика;

г) школознавство.

Постійно діючим органом громадського самоврядування у період між загальними зборами (конференцією) закладу середньої освіти є:

а) методична рада;

б) педагогічна рада;

в) опікунська рада;

г) батьківський комітет.

Принцип управління загальноосвітньою школою, що передбачає створення в дитячому та педагогічному колективах стосунків на основі взаємоповаги і довіри:

а) науковості;

б) демократизації;

в) оперативності;

г) природовідповідності.

Хто має організовувати навчально-виховний процес, здійснювати контроль за його перебігом і результатами, відповідати за якість і ефективність роботи педагогічного колективу закладу середньої освіти? Виберіть правильну відповідь:

а) директор;

б) класний керівник;

- в) учитель;
- г) заступник директора з навчально-виховної роботи.

Виберіть відповідь, у якій наведені види планування у закладі середньої освіти:

- а) планування виховної та навчальної роботи;
- б) фронтальне, тематичне, попереджувальне;
- в) індивідуальне, групове, колективне;
- г) перспективне, річне, поточне.

Концепція національного виховання (1994 р.) визначає такі принципи національного виховання:

- а) народність, природовідповідність, гуманізація і демократизація, безперервність і наступність, диференціація й індивідуалізація, культуровідповідність, етнізація виховного процесу;
- б) гуманізація, демократизація, природовідповідність, культуровідповідність;
- в) доступність, посильність, толерантність, безперервність;
- г) народність, наступність, культуровідповідність, активність.

До головних типів уроків належать:

- а) мотивації та стимулювання навчальної діяльності, перевірка знань, узагальнення знань;
- б) засвоєння нових знань, формування умінь і навичок, застосування знань, умінь і навичок; узагальнення та систематизації знань, перевірки і корекції знань, умінь та навичок, комбінований;
- в) традиційні, нестандартні, відкриті;
- г) інтегративні, міжпредметні, уроки-змагання, уроки-драматизації.

Варіант 4

Що називають педагогікою? Із запропонованих відповідей виберіть правильну:

- а) педагогіка – це наука про мистецтво впливу вихователя на поведінку вихованців;

б) педагогіка вивчає закономірності розвитку дитини і визначає програму цього розвитку;

в) педагогіка – це наука про освіту і виховання людини відповідно до потреб суспільного розвитку;

г) педагогіка займається організацією спільної діяльності вихователя і вихованця.

Виберіть групу, в якій наведено основні категорії педагогіки:

а) навчання, клас, підручники, колектив;

б) знання, учитель, навчальні програми, здібності;

в) навчальні плани, виховання, вміння, шкільний колектив;

г) виховання, освіта, навчання.

Особливості навчання, виховання та формування спеціалістів вищої кваліфікації вивчає:

а) виробнича педагогіка;

б) педагогіка вищої школи;

в) андрагогіка;

г) загальна педагогіка

Встановіть відповідність між прізвищами авторів і назвами творів

1. К. Ушинський   а) “Думки про виховання”

2. Дж. Локк   б) “Виховний ідеал”

3. Г. Ващенко   в) “Про народність у громадському вихованні”

4. А. Макаренко   г) “Педагогічна поема”

1 – ?; 2 – ?; 3 – ?; 4 – ?

Яке значення має діяльність людини для її розвитку? Виберіть правильну відповідь:

а) людина – це результат дії, спадковості, середовища і виховання, тому діяльність особистості не відіграє суттєвої ролі у її розвитку;

б) діяльність людини може бути спрямована лише на зовнішні фактори, вести до змін зовнішнього середовища – на розвиток особистості вона не впливає;

в) організована та цілеспрямована сприяє розвитку особистості; активна діяльність індивіда в соціальній, фізичній, психічній сферах найкраще сприяє розвитку та формуванню особистості;

г) діяльність людини має лише другорядне значення для її розвитку, адже становлення особистості зумовлене спадковими факторами; своєю діяльністю людина змінює навколишню дійсність, а не саму себе.

Метод науково-педагогічного дослідження – це:

а) спосіб дослідження психолого-педагогічних процесів формування особистості, встановлення об'єктивних закономірностей виховання і навчання;

б) спосіб навчання і виховання;

в) шлях до досягнення навчально-виховної мети;

г) спосіб пізнання навколишньої дійсності.

Із якої мови походить і що означає в перекладі слово “didasco”? Виберіть правильну відповідь:

а) з грецької “навчаю”;

б) з латинської “навчаю”;

в) з грецької “викладаю”;

г) з грецької “виховую”.

Дидактика вивчає (розробляє):

а) методи викладання конкретних дисциплін;

б) особливості діяльності вчителя;

в) методи і засоби навчальної діяльності школярів;

г) закономірності, принципи, форми, методи і засоби навчання.

Навчання – це:

а) цілеспрямований і організований процес формування особистості;

б) процес і результат оволодіння надбаннями людської культури;

в) наука про виховання і розвиток особистості;

г) двосторонній процес взаємообумовленої діяльності тих, хто навчає, і тих, хто хоче навчатися, спрямований на оволодіння знаннями, уміннями і навичками.

Виховна функція навчання передбачає:

а) оволодіння учнями науковими знаннями у вигляді фактів, понять, законів, теорій та узагальненої картини світу;

б) розвиток сенсорної, вольової, емоційної, мотиваційної сфер особистості;

в) формування комплексу якостей особистості;

г) формування світогляду, уявлень, потреб, поглядів, переконань, способів поведінки, ідеалів, формування культури поведінки.

Яке педагогічне поняття визначають як здатність людини свідомо виконувати ту чи іншу дію? Виберіть правильну відповідь:

а) уміння;

б) знання;

в) навички;

г) переконання.

Що називають принципами навчання? Із запропонованих відповідей виберіть правильну:

а) принципи навчання виражають загальні закономірності і методи викладацької роботи учителя відповідно до потреб суспільства;

б) принципи навчання – це вихідні положення, які визначають зміст, організаційні форми і методи навчальної роботи відповідно до мети виховання і навчання;

в) принципи навчання – це правила і закономірності, за якими має бути організована пізнавальна діяльність учнів;

г) принципи навчання – це практичні судження про діяльність учителя.

Якому із наведених понять відповідає таке визначення:

Оволодіння людиною знаннями, уміннями і навичками, досвідом творчої діяльності без проходження систематичного курсу навчання у навчально-виховному закладі:

а) самоосвіта;

б) навчання;

в) виховання;

г) зміст освіти.

Яке дидактичне поняття визначають як навчальну книгу, в якій розкривається зміст навчального матеріалу з певного предмета відповідно до вимог чинної програм:

- а) навчальний план;
- б) навчальна програма;
- в) навчальний посібник;
- г) підручник.

Зміст освіти зосереджений у:

- а) навчальному плані, навчальних програмах, підручниках і навчальних посібниках;
- б) державних освітніх документах, навчальних програмах і підручниках;
- в) підручниках, навчальних посібниках, допоміжній літературі;
- г) навчальному плані, підручниках, хрестоматіях, словниках і атласах.

Методи навчання – це:

- а) способи стимулювання та мотивації навчання;
- б) способи контролю і самоконтролю в навчанні;
- в) способи упорядкованої взаємопов'язаної діяльності вчителя та учнів, спрямовані на розв'язування навчально-виховних завдань;
- г) способи навчання та виховання дітей і молоді.

Основною організаційною формою навчання у загальноосвітній школі є:

- а) лекція;
- б) практичне заняття;
- в) факультатив;
- г) урок.

Головними функціями процесу навчання є:

- а) освітня, виховна, експресивно-вольова;
- б) освітня, виховна, розвивальна;
- в) освітня, розвитку інтелектуальної сфери особистості, проективно-конструктивна;
- г) освітня, виховна, навчально-пізнавальна.

Який принцип навчання ілюструє висловлювання В.О. Сухомлинського:

“Я раджу кожному вчителю: аналізуючи зміст знань, чітко виділяйте в них те, що учні повинні твердо запам’ятати й міцно зберегти в пам’яті”:

- а) принцип систематичності і послідовності навчання;
- б) принцип свідомості й активності навчання;
- в) принцип науковості навчання;
- г) принцип наочності навчання.

Проаналізуйте пропонуване педагогічне визначення з погляду його змістової адекватності. Знання – це:

- а) сукупність умінь і навичок, якими має оволодіти учень;
- б) ідеальне вираження об’єктивних властивостей розвитку природного і суспільного середовища;
- в) теоретичний матеріал про закони і правила поведінки людини у світі;
- г) процес і результат навчання.

Які є види освіти за змістом? Із запропонованих відповідей виберіть правильну:

- а) дошкільна, загальна середня, професійно-технічна, вища, післядипломна, самоосвіта;
- б) середня, вища, післядипломна;
- в) професійно-технічна, професійна, загальна;
- г) політехнічна, професійна, загальна.

Який принцип навчання ілюструють ці правила навчання?

В основі засвоєння учнями абстрактних положень мають лежати чіткі уявлення про реальні об’єкти навколишньої дійсності, тому пояснення нового матеріалу треба починати зі створення в учнів яскравих, реальних уявлень про явища, що вивчаються:

- а) принцип систематичності та послідовності навчання;
- б) принцип наочності навчання;
- в) принцип свідомості й активності навчання;
- г) принцип науковості навчання.

Оволодіння знаннями, уміннями і навичками – це загальна характеристика (яких?) цілей навчання:

- а) освітніх;
- б) виховних;
- в) розвивальних;
- г) правильної відповіді немає.

До основних видів контролю знань належать:

- а) попередній, поточний, тематичний, періодичний, підсумковий;
- б) індивідуальний, фронтальний, груповий;
- в) усний і письмовий;
- г) заліки й екзамени.

Яке педагогічне поняття визначають як цілеспрямований вплив вихователя на перебудову у вихованця неправильно сформованих поглядів, особливостей поведінки, які ускладнюють процес формування особистості? Із запропонованих відповідей виберіть правильну:

- а) виховання;
- б) самовиховання;
- в) самоосвіта;
- г) перевиховання.

У чому полягає сутність всебічного гармонійного розвитку особистості? Із запропонованих відповідей виберіть правильну:

а) всебічний гармонійний розвиток передбачає підготовку особистості до практичної діяльності та самоствердження в суспільстві;

б) завдання всебічного гармонійного розвитку – забезпечення умов для реалізації особистістю детермінованих природою якостей в інтересах її духовного розвитку;

в) всебічний гармонійний розвиток – це розвиток людини як особистості, найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу;

г) всебічний гармонійний розвиток особистості спрямований на формування високої освіченості людини, її інтелігентності і здатності до активної діяльності.

Громадянське виховання – це:

- а) процес формування всебічно розвиненої особистості;
- б) процес формування громадянськості як інтегрованої якості особистості, що дає людині можливість відчувати себе морально, соціально, політично і юридично дієздатною та захищеною;
- в) формування свідомого громадянина, професіонала;
- г) формування цілеспрямованої креативної особистості.

Позакласна виховна робота – це:

- а) різноманітна діяльність учителів, вихователів, спрямована на виховання учнів і здійснювана в позаурочний час;
- б) виховні заходи, що проводяться в позаурочний час;
- в) колективні творчі справи;
- г) години класного керівника.

Бесіда, лекція, дискусія, переконання, навіювання, приклад – це:

- а) принципи виховання;
- б) засоби виховання;
- в) методи формування свідомості особистості;
- г) закономірності виховання.

Виховання молоді на культурно-історичному досвіді свого народу, його традиціях, звичаях, обрядах, багатовіковій мудрості, духовності називається:

- а) родинним;
- б) національним;
- в) громадським;
- г) патріотичним.

Розкрийте сутність принципу гуманізації виховання. Із запропонованих відповідей виберіть правильну:

- а) наповнення процесу виховання національним змістом, спрямованим на формування національної свідомості та національної гідності; створення умов для дітей всіх національностей, які є

громадянами України, навчатися рідною мовою, вивчати традиції, звичаї, обряди свого народу;

б) встановлення нерозривного зв'язку виховання з культурними надбаннями людства загалом і свого народу зокрема; забезпечення духовної єдності та спадкоємності поколінь;

в) виявлення глибокої поваги до людини; визнання природного права кожної особистості на свободу, на соціальний захист, на розвиток здібностей і вияв індивідуальності, на самореалізацію фізичних, психічних і соціальних потенцій; виховання у молоді почуттів гуманізму, милосердя, доброчинності;

г) єдність загальнолюдських і національних цінностей; забезпечення національної спрямованості виховання; оволодіння духовними багатствами свого народу – мовою, традиціями, звичаями, національно-етнічною культурою; виховання шанобливого ставлення до національних надбань тих народів, які проживають в Україні.

Визначте завдання розумового виховання. Із запропонованих відповідей виберіть правильну:

а) розумове виховання передбачає формування наукового світогляду, опанування учнями знань, оволодіння уміннями і навичками з основ наук;

б) розумове виховання спрямоване на розвиток мислення школярів;

в) у процесі розумового виховання здійснюється формування наукового світогляду, розвиток інтелектуальних потенційних здібностей, здатності до інтелектуального зусилля та тривалої інтелектуальної діяльності, вироблення здатності до самостійної пізнавальної діяльності;

г) завдання розумового виховання: розвиток інтелектуальних потенційних можливостей, здатності до інтелектуального зусилля та тривалої інтелектуальної діяльності, вироблення здібностей до самостійної пізнавальної діяльності.

Сучасна теорія педагогіки визначає такі головні функції класного керівника:

а) діагностична, організаторська, виховна, координаційна, стиму-

лююча;

- б) освітня, виховна, розвивальна;
- в) ціннісно-орієнтаційна, суспільно-корисна, художньо-творча;
- г) виховна, координаційна, діяльнісна.

Вищим органом громадського самоврядування в середньому загальноосвітньому навчально-виховному закладі є:

- а) дирекція закладу;
- б) загальні збори (конференція) колективу;
- в) методична рада;
- г) батьківський комітет.

Школотзнавство – це:

- а) розділ педагогіки про організацію виховання;
- б) розділ педагогіки про організацію навчання;
- в) розділ педагогіки про ведення школи;
- г) розділ педагогіки про організацію управління діяльністю закладу середньої освіти.

Розкрийте сутність поняття “навчальний план”. Із запропонованих відповідей виберіть правильну:

а) навчальний план – це перелік предметів, з яких кожний учень вибирає ті, що корисні для його розвитку, задоволення інтересів, нахилів, підготовки до професійної діяльності;

б) навчальний план – це найважливіший документ школи, в якому визначена кількість навчальних предметів, порядок їх вивчення по класах, кількість годин, відведених на їх вивчення, а також зміст навчального матеріалу з кожного предмета;

в) навчальний план – це державний документ, у якому подано характеристику змісту навчального матеріалу із зазначенням розділів, тем, орієнтовної кількості годин на їх вивчення;

г) навчальний план – це державний документ, у якому визначено склад навчальних предметів, які вивчаються в кожному типі навчальних закладів, порядок їх вивчення за роками, кількість годин на тиждень і навчальний рік, структуру навчального року.

Учень часто звертається до вчителя з проханням поради додаткову літературу, щоб отримати більше інформації про

матеріал, що вивчався на уроці. До якої групи мотивів можна віднести цю спонуку учня:

- а) вузькі соціальні;
- б) широкі соціальні;
- в) соціального співробітництва;
- г) широкі пізнавальні.

До основних функцій педагога-вихователя в суспільстві належать:

- а) навчальна і виховна;
- б) виховна, начальна, організаторська, інформаційна;
- в) організаторська, оберігаючи, проєктивна;
- г) інформаційна, розвивальна.

Хто має регулювати рівень навчального навантаження учителів і учнів, скласти розклад занять, здійснювати керівництво методичною роботою у середньому загальноосвітньому навчально-виховному закладі? Виберіть правильну відповідь:

- а) директор;
- б) класний керівник;
- в) учитель;
- г) заступник директора з навчально-виховної роботи.

Державну політику у сфері вищої освіти реалізують:

- а) Кабінет Міністрів України та центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки;
- б) навчальні заклади;
- в) органи місцевого самоврядування;
- г) правильної відповіді немає.

8. ПРОГРАМОВІ ВИМОГИ ДО ЕКЗАМЕНУ З ПЕДАГОГІКИ

1. Загальнопедагогічні питання

1. Закон України “Про освіту” від 5.09.2017р., його значення для школи і педагогічних працівників.
2. Мета і структура освіти в Україні (за Законом України “Про освіту” 2017р., преамбула, розділ II).
3. Основні засади реформування загальної середньої освіти відповідно до Концепції реалізації державної освітньої політики “Нова українська школа” від 14.12.2016 р., № 988 р.
4. Основні положення Закону України “Про повну загальну середню освіту” (2020 р.).
5. Закон України “Про позашкільну освіту”, його роль у вдосконаленні роботи закладів позашкільної освіти.
6. Концепція національного виховання (1994 р.), Національна доктрина розвитку освіти в Україні (2002 р.), Концепція національно-патріотичного виховання дітей і молоді (2015 р.) і їхнє значення для організації та проведення виховної роботи у різних типах навчальних закладів.
7. Найвидатніші творці педагогіки як науки (Я.А. Коменський, Й.Г. Песталоцці, К. Ушинський, О. Духнович, С. Русова, Г. Ващенко, А. Макаренко, В. Сухомлинський).

2. Загальні основи педагогіки

8. Педагогіка як наука і навчальна дисципліна. Предмет і завдання педагогіки, її взаємозв’язок з іншими науками.
9. Основні категорії педагогіки, їх коротка характеристика.
10. Науково-педагогічне дослідження, його основні етапи.
11. Характеристика методів науково-педагогічного дослідження.
12. Характеристика основних понять теми “Розвиток, виховання і формування особистості”.
13. Соціальна суть особистості, фактори, які впливають на її формування.

14. Роль спадковості та середовища у формуванні особистості.
15. Поняття про формування особистості. Роль виховання у цьому процесі.
16. Вікова періодизація дітей та юнацтва в педагогіці; поняття про акселерацію та ретрадацію.
17. Учитель, як організатор навчально-виховного процесу, його функції. Закон України “Про освіту” (2017 р.) про права й обов’язки педагогічних, науково-педагогічних і наукових працівників (розділ IV).
18. Педагогічна культура учителя сучасного ЗСО: сутність поняття, складові педагогічної культури.
19. Сутність поняття “педагогічна майстерність учителя”; структура і рівні педагогічної майстерності.
20. Педагогічна техніка учителя: сутність поняття, основні компоненти, шляхи формування педагогічної техніки.
21. Зовнішня техніка вчителя (загальна характеристика).
22. Поняття про внутрішню техніку педагога (загальна характеристика).
23. Стилі педагогічного спілкування учителя, їхня характеристика.
24. Техніка мовлення вчителя як складова техніки спілкування з учнями.
25. Умови ефективності та шляхи вдосконалення професійного мовлення вчителя.

3. Теорія виховання

26. Виховання як процес цілеспрямованого формування особистості. Мета виховання.
27. Сутність, мета, завдання, основні принципи національного виховання (за Концепцією національного виховання 1994 р.).
28. Поняття про громадянське виховання, його мета, завдання і шляхи реалізації (За Концепцією громадянського виховання).
29. Система виховної роботи в школі, її орієнтовний зміст.
30. Закономірності виховання, їх характеристика.
31. Принципи виховання, їх характеристика.

32. Поняття про методи виховання, різноманітні підходи до їх класифікації.
33. Методи формування свідомості особистості (коротка характеристика).
34. Методи організації діяльності і формування досвіду громадської поведінки (коротка характеристика).
35. Методи стимулювання діяльності і поведінки, їх характеристика.
36. Проблема колективу в працях А.Макаренка та В.Сухомлинського. Ознаки колективу, його структура, стадії розвитку.
37. Динаміка і стадії розвитку колективу. Система перспективних ліній. Традиції колективу.
38. Поняття про науковий світогляд, його основні риси, шляхи формування.
39. Розумове виховання, його завдання і зміст. Знання, уміння та навички як основа розумового виховання.
40. Етика як основа морального виховання. Завдання, зміст і форми морального виховання в школі.
41. Система трудового виховання в школі. Основні види трудової діяльності учнів. Профорієнтація в школі, її характеристика.
42. Національно-патріотичне виховання дітей і молоді у світлі Наказу МОН України № 641 від 16 червня 2015 р. та Додатку до нього.
43. Економічне виховання учнів, його роль у підготовці школярів до трудової діяльності. Форми економічного виховання в школі.
44. Естетика як основа естетичного виховання в школі, його джерела і завдання. Позакласна робота з естетичного виховання.
45. Зміст і форми фізичного виховання учнів у школі.
46. Завдання, зміст і форми правового виховання учнів.
47. Завдання, зміст і форми екологічного виховання учнівської молоді.
48. Класний керівник, його функції та форми виховної роботи (за чинним Положенням про класного керівника). Планування й облік виховної діяльності класного керівника.
49. Зміст і форми позакласної виховної роботи з учнями.
50. Зміст і форми позашкільної виховної роботи з учнями.

51. Спільна виховна робота школи, сім'ї та громадськості у світлі законодавчо-нормативних освітніх документів сучасності.

4. Дидактика

52. Поняття про дидактику та її основні категорії.

53. Поняття про процес навчання, його двобічний характер.

54. Характеристика структури процесу засвоєння знань.

55. Види навчання, їх характеристика.

56. Зміст освіти в сучасній українській національній школі та способи його реалізації. Сутність поняття “Державний стандарт освіти”.

57. Поняття про принципи навчання; характеристика трьох із них (за вибором студента).

58. Науковість, свідомість, активність учнів у навчанні та наочність як важливі принципи навчання.

59. Поняття про методи навчання.

60. Методи організації навчально-пізнавальної діяльності (за джерелом знань).

61. Методи стимулювання навчально-пізнавальної діяльності.

62. Методи контролю і самоконтролю в навчанні, їх характеристика.

63. Поняття про форми організації навчання.

64. Класно-урочна система Я.А.Коменського.

65. Урок як основна форма організації навчального процесу.

66. Типологія і структура уроків.

67. Гуртки, факультативи й екскурсії як організаційні форми навчання.

68. Лекції, семінари і практикуми як організаційні форми навчання.

69. Індивідуальні та групові консультації як форми розвитку навчальних можливостей учнів, попередження і подолання їх неуспішності.

70. Поняття про інноваційні технології навчання, їх класифікація.

71. Контроль знань, його принципи та види.

72. Оцінка й оцінювання результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів.

73. Домашня робота учнів, її норми. Подолання неуспішності в школі.

5. Школознавство

74. Принципи управління і керівництва школою.
75. Державні органи управління у сфері освіти, їх повноваження (за Законом України “Про освіту” 2017 р., розділ VII).
76. Органи громадського самоврядування в загальноосвітньому навчальному закладі (відповідно до Закону України “Про освіту” 2017 р., розділ VII).
77. Педагогічна рада школи, зміст і організація її роботи.
78. Методична робота в школі, її роль у зростанні педагогічної майстерності вчителів.
79. Поняття про педагогічний досвід, його вивчення, узагальнення та поширення.
80. Планування роботи школи. Види планів у школі.
81. Форми та види внутрішнього (внутрішкільного) контролю.
82. Директор школи як безпосередній керівник навчального закладу (права, обов’язки, зміст його роботи відповідно до вимог найновіших законодавчих документів).
83. Функціональні обов’язки заступника директора школи із навчально-виховної роботи.

9. ГЛОСАРІЙ

1. **Акселерація** – прискорений фізичний, психічний і соціальний розвиток дитини.

2. **Викладання** – процес діяльності викладача (учителя) у процесі навчання, спрямований на організацію навчальної діяльності учнів, планомірне, систематичне передання змісту освіти і формування необхідних якостей особистості.

3. **Виховання** – спеціально організована взаємодія (а не вплив) педагога і вихованця з метою формування системи відношень до загальнолюдських і національних цінностей та створення умов для творчого саморозвитку особистості.

4. **Виховна робота** – це цілеспрямована діяльність, орієнтована на створення позитивно-виховного середовища та організацію спільної життєдіяльності дорослих і дітей, спрямована на формування ціннісних орієнтацій, творчий розвиток особистості.

5. **Вікові особливості** – найбільш характерні для кожного вікового періоду дітей особливості їхнього фізичного, психічного та соціального розвитку.

6. **Гуманізм** – система поглядів, що визнає цінність дитини як особистості, характеризується захистом її прав та свобод, вважає благо людини основним критерієм, а принцип рівності та справедливості – нормою взаємин між людьми.

7. **Демократизація виховання** – процес виховання, що ґрунтується на принципах демократії, рівності, свободи й співтворчості дітей і дорослих.

8. **Дидактика** – це наука про теорії й технології освіти і навчання.

9. **Заклад освіти** – юридична особа публічного чи приватного права, основним видом діяльності якої є освітня діяльність.

10. **Закономірності виховання** – стійкі, повторювані й суттєві зв'язки, реалізація яких дає змогу досягти ефективних результатів у виховному процесі.

11. **Засоби виховання** – це предмети матеріальної та духовної культури, які застосовуються для розв’язання виховних задач, для реалізації того чи іншого методу.

12. **Знання** – відображення людиною об’єктивної дійсності у формі фактів, уявлень, понять і законів науки.

13. **Зміст виховання** – це базові культурні цінності (ціннісні-чесноти та цінності життєдіяльності), засвоєння яких дає змогу дитині творчо розвиваючись, взаємодіяти зі світом у всій його багатоманітності через різні види діяльності.

14. **Зміст освіти** – це обсяг і характер системи знань, умінь та навичок, а також досвіду творчої діяльності та досвіду емоційно-ціннісних відношень.

15. **Індивід (індивідуум)** – окремий живий організм, істота, людина як окрема особа в середовищі інших людей, носій загальних генотипних спадкових якостей біологічного виду.

16. **Індивідуальність** – це те особливе, неповторне, що виділяє людину з кола інших людей, надає конкретності, пов’язаної з її життєдіяльністю.

17. **Інклюзивне навчання** – система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на недискримінації, врахуванні багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників.

18. **Клас** – група учнів постійного складу, приблизно однакового віку, що навчаються за загальною або диференційованою програмою та зобов’язані систематично відвідувати уроки і готувати домашні завдання.

19. **Класний керівник** – педагог, що здійснює організацію, координацію позаурочної виховної роботи з метою створення оптимальних умов для формування, становлення, розвитку особистісних якостей і потреб учнів, колективу.

20. **Компетентність** – динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначають здатність особи успішно соціалізувати, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність.

21. **Контроль** – це визначення обсягу, рівня та якості знань, умінь і навичок учнів.

22. **Креативність** – здатність творчо вирішувати будь-які завдання; здатність до творчості.

23. **Критерії вихованості** – це теоретично розроблені показники рівня сформованості різних якостей особистості чи колективу.

24. **Мета виховання** – це усвідомлене уявлення кінцевого результату певної діяльності, смислове уявлення про те, якою в кінцевому результаті має стати людина, яку хочуть виховати.

25. **Методи виховання** – способи спільної діяльності вихователя і вихованців, які використовують для вироблення у них соціально цінних якостей і властивостей.

26. **Метод навчання** – це спосіб упорядкованої взаємозумовленої діяльності вчителя та учня, організації пізнавальної діяльності школярів, спрямований на розв'язання завдань освіти, виховання та розвитку в процесі навчання.

27. **Методи науково-педагогічного дослідження** – сукупність способів і прийомів, спрямованих на розв'язання науково-практичних проблем, а також вивчення і пізнання об'єктивних закономірностей виховання, навчання, розвитку особистості.

28. **Навички** – необхідні дії, доведені до автоматизму шляхом багаторазового повторення (напр.: писання, читання, ходіння тощо).

29. **Навчальна програма** – нормативний документ, що визначає зміст освіти з кожного навчального предмета й обсяг часу, виділеного як на вивчення предмета загалом, так і на кожний розділ, тему.

30. **Навчання** – спеціально організований, цілеспрямований, керований процес взаємодії вчителя та учнів (викладання + наuczіння), спрямований на засвоєння знань, умінь і навичок, формування світогляду, розвиток розумових сил і творчих можливостей учнів.

31. **Навчання дистанційне (дискантне)** – вид навчання, заснований на організації навчання на відстані за індивідуальними каналами зв'язку незалежно від місця перебування учня та вчителя.

32. **Навчальний план** – нормативний документ, що визначає перелік навчальних предметів, які вивчаються в певному закладі

освіти, їх розподіл за роками навчання, щотижневу та річну кількість часу, відведеного на кожний навчальний предмет.

33. **Освіта** – 1) як процес – засвоєння системи знань, умінь і навичок, досвіду пізнавальної та практичної діяльності, ціннісних орієнтацій, відношень у навчальних закладах та у результаті самоосвіти; 2) як система – сукупність освітніх програм і державних освітніх стандартів, мережа освітніх закладів та органів управління, що їх реалізують.

34. **Освіта загальна** – освіта, яка здійснюється у три етапи, що відповідають рівням освітніх програм: початкова загальна (1-4 класи), основна загальна (5-9 класи), середня (повна) загальна освіта (10-12 класи).

35. **Освітній процес** – система науково-методичних і педагогічних заходів, спрямованих на розвиток особистості шляхом формування та застосування її компетентностей.

36. **Освітня діяльність** – діяльність суб'єкта освітньої сфери, спрямована на організацію, забезпечення та реалізацію освітнього процесу у формальній та /або неформальній освіті.

37. **Особистість** – це вища соціальна характеристика людини.

38. **Патріотизм** – принцип духовно моральних, світоглядних якостей особистості, що виявляються в любові до своєї Батьківщини, до свого дому, в прагненні й умінні берегти й примножувати кращі традиції, цінності свого народу, своєї національної культури, своєї землі.

39. **Педагогічна діяльність** – інтелектуальна, творча діяльність педагогічного (науково-педагогічного) працівника, спрямована на навчання, виховання та розвиток особистості, формування її загальнокультурних, громадянських та/або професійних компетентностей.

40. **Педагогічна інновація** – це введення нового в цілі, зміст, методи і форми навчання та виховання, в організацію спільної діяльності вчителя й учня.

41. **Педагогічна майстерність** – це комплекс особистісно ділових якостей педагога, що гарантує продуктивність його діяльності

та забезпечує ефективність взаємодії з усіма суб'єктами процесу освіти (колегами, учнями, батьками).

42. Педагогічна техніка – комплекс загальнопедагогічних і психологічних умінь, які допомагають учителеві володіти власним психофізіологічним станом, емоціями, мовою, тілом та ін.

43. Педагогічна технологія – більш-менш жорстко запрограмований (алгоритмізований) процес взаємодії вчителя й учнів, який гарантує досягнення поставленої мети.

44. Позакласна робота – спеціально організовані позаурочні заняття, що сприяють поглибленню знань, розвитку вмінь і навичок, задоволенню та розвитку інтересів, можливостей, а також забезпеченню доцільного відпочинку учнів.

45. Правила виховання – прикладні рекомендації щодо реалізації вимог того чи іншого принципу виховання.

46. Правила навчання – керівні положення, які розкривають окремі аспекти того чи іншого принципу навчання.

47. Принципи виховання – це основні вимоги до змісту та методів організації виховного процесу, виконання яких забезпечить його результативність.

48. Принципи навчання – певна система базових вимог до процесу навчання, виконання яких забезпечить його ефективність.

49. Професіограма – кваліфікаційна характеристика, що містить сукупність професійно значущих якостей, здібностей, знань, умінь, навичок.

50. Розвиток людини – процес становлення особистості під впливом зовнішніх і внутрішніх, керованих і некерованих, природних і соціальних чинників.

51. Самовиховання – усвідомлена діяльність суб'єкта, спрямована на розвиток у собі схвалюваних (нормативних) якостей особистості, удосконалення особистого способу життя через інтеріоризацію (присвоєння) духовних цінностей, традицій та звичаїв, які є прийнятними в цьому суспільстві, а також подолання недоліків, що виникають.

52. *Середовище педагогічне* – спеціально, відповідно до педагогічних цілей, створена система умов організації життєдіяльності.

53. *Система освіти* – сукупність складників освіти, її рівнів і ступенів, кваліфікацій, освітніх програм, стандартів освіти, ліцензійних умов, закладів освіти й інших суб'єктів освітньої діяльності, учасників освітнього процесу, органів управління у сфері освіти, а також нормативно-правових актів, що регулюють відносини між ними.

54. *Соціалізація* – 1) складний процес входження індивіда в соціум; 2) якісні й кількісні зміни системи ціннісних орієнтацій, ідеалів, моральних якостей особистості, необхідних для досягнення успіху в певному суспільстві (соціумі), що досягаються у процесі власної діяльності.

55. *Структура уроку* – це сукупність його елементів, що забезпечує цілісність уроку та його результативність.

56. *Уміння* – готовність свідомо і самостійно виконувати практичні й теоретичні дії на основі засвоєних знань, життєвого досвіду, набутих навичок.

57. *Урок* – це варіативна форма організації цілеспрямованої взаємодії учнів та вчителя, що систематично використовується (у певні відрізки часу) для колективного та індивідуального розв'язання задач навчання, виховання та розвитку.

58. *Учіння* – процес діяльності учня, який здійснюється як під керівництвом учителя, так і під час самоосвіти й досвіду навчально-пізнавальної діяльності.

59. *Форма навчання* – цілеспрямована, чітко організована, насичена змістом система пізнавальної та виховної взаємодії вчителя й учня.

60. *Форми організації процесу виховання* – способи доцільної організації колективної та індивідуальної діяльності вихованців, у межах яких відбувається виховний процес.

61. *Якість освіти* – певний рівень знань, умінь, загального розвитку, якого досягають учні на певному етапі відповідно до запланованих цілей та освітніх стандартів.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова

Першоджерела

1. Закон України “Про вищу освіту” від 1.07.2014 р. №1556–VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 37–38.
2. Закон України “Про повну загальну середню освіту”. 2020. Інтернет-ресурс.
3. Закон України “Про освіту” від 5.09.2017 р. Київ : Алерта, 2018. 120 с.
4. Закон України “Про позашкільну освіту”. *Законодавчі акти України з питань освіти*. Київ : Парлам. вид-во, 2004. С. 106–128.
5. Концепція національно-патріотичного виховання дітей і молоді: Наказ МОН України від 16.06.2015 р. № 641 та Заходи щодо її реалізації. [Інтернет-ресурс].
6. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти “Нова українська школа” на період до 2029 року: Схвалена Кабміном України 14.12.2016р. №988-Р. Інтернет-ресурс.
7. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. URL: http://oneu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/11/nsro_1221.pdf.
8. Положення про класного керівника навчального закладу системи загальної середньої освіти від 29.06.2006 р. Інтернет-ресурс.
9. Положення про загальноосвітній навчально-виховний заклад: Постанова Кабміну України від 27. 08. 2010 р. № 778 зі змінами, внесеними постановою Кабінету Міністрів № 28 від 22.01. 2014 р.
10. Ващенко Г. Праці з педагогіки та психології. Київ, 2020. 328 с.
11. Макаренко А. Методика виховної роботи : зб. творів. Київ : Рад. школа, 1990. 368 с.
12. Русова С. Вибрані педагогічні твори. Київ : Освіта, 1996. 304 с.
13. Сухомлинський В. Вибрані твори в п’яти томах. Київ : Рад. школа, 1976–1977.
14. Ушинський К. О. Вибрані педагогічні твори : у 2 т. Київ : Рад. школа, 1983.

Література

15. Анєнкова І. П., Байдан М. А., Горчакова О. А., Руссол В. М. Педагогіка : нач. посіб. Львів : Новий світ – 2000, 2011. 567 с.
16. Васянович Г. Педагогічна етика : нач. метод. посіб. Львів : Норма, 2005. 344 с.
17. Вишневецький О.І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки : посіб. Дрогобич : Коло, 2003. 528 с.

18. Волкова Н. Педагогіка: навч. посіб. Київ : Академія, 2003. 576 с.
19. Загальна педагогіка та історія педагогіки: підруч. / К. В. Аймедов та ін. [рек. МОН]. Київ : ВД "Слово", 2014. 352 с.
20. Зайченко І. В. Історія педагогіки : у 2 кн. Кн. 1 : Історія зарубіжної педагогіки. Київ : Видав. дім. "Слово". 2010. 624 с.
21. Карпенчук С. Г. Теорія і методика виховання : навч. посіб. Київ : Вища школа, 2005. 343 с.
22. Кузьмінський А. І., Омеляненко В. Л. Педагогіка : підруч. Київ : Знання, 2007. 447 с.
23. Мойсеюк Н. Педагогіка: навч. посіб. Київ, 2007. 656 с.
24. Омеляненко В. Л., Кузьмінський А. І. Теорія і методика виховання : навч. посіб. Київ : Знання, 2008. 415 с.
25. Педагогічна майстерність : підруч. / за ред. І. А. Зязюна. Київ : СПО Богданова А. М., 2008. 376 с.
26. Педагогічна майстерність учителя : навч. посіб. / за ред. В. М. Гриньової, С. Т. Золотухіної. Харків : ОВС, 2016. 224 с.
27. Скільський Д. Історія зарубіжної педагогіки : посіб. Київ : Смолоскип 2011. 376 с.
28. Фіцула М. М. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Академія, 2006. 542 с.
29. Хриков Є. М. Управління навчальним закладом : навч. посіб. Київ : Знання 2006. 365 с.
30. Якса Н. В. Основи педагогічних знань : навч. посіб. Київ : Знання, 2007. 358 с.

Допоміжна

31. Вовк Л. П. Словник навчально-педагогічних понять і термінів : метод. посіб. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2001. 83 с.
32. Гнатюк В. Концепція національного виховання учнів загальноосвітніх навчальних закладів. *Світ виховання*. 2007. № 4. С. 41–48.
33. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
34. Дубасенюк О. А. Практичні завдання та задачі з курсу педагогіки : навч. посіб. Житомир, 2003. 102 с.
35. Історія української школи і педагогіки : хрестоматія / упоряд. О. О. Любар ; за ред. В. Г. Кременя. Київ : Знання, 2003. 766 с.
36. Історія педагогіки : навч. посіб. / В. О. Вихрущ та ін. Тернопіль : ТАЙП, 2015. 410 с.
37. Ковальчук В. В., Моїсєєв Л. М. Основи наукових досліджень : навч. посіб. Київ : ВД "Професіонал", 2004. 208 с.

38. Кузьмінський А. І. Педагогіка: завдання і ситуації : практикум. Київ : Знання-Прес, 2003. 429 с.
39. Кузьмінський А. І. Педагогіка у запитаннях і відповідях : навч. посіб. Київ : Знання, 2006. 311 с.
40. Омеляненко Л. П. Громадянське виховання. Харків : Вид. група “Основа”; “Тріада+”, 2007. 224 с.
41. Освітні технології : навч.-метод. посібн. Київ : А.С.К., 2001. 256 с.
42. Педагогіка: хрестоматія / уклад.: А. І. Кузьмінський, В. Л. Омеляненко. Київ : Знання-Прес, 2006. 700 с.
43. Практикум з педагогіки : навч. посіб. / за заг. ред. О. А. Дубасенюк. Київ : Центр навчальної літератури, 2004. 464 с.
44. Софія Русова: З маловідомого і невідомого. Ч. 1 : “Несторка української педагогічної літератури...” / упоряд. О. Джус, З. Нагачевська. Івано-Франківськ : Гостинець, 2006. 456 с.
45. Стельмахович М. Г. Українська народна педагогіка : навч.-метод. посіб. Київ : ІЗМН, 1997. 232 с.
46. Українська педагогіка в персоналіях : у 2 кн. Кн. перша : ХХ–ХХІ ст. / за ред. О. В. Сухомлинської. Київ : Либідь, 2005. 622 с. ; Кн. друга : ХІХ–ХХ століття. Київ : Либідь, 2005. 630 с.
47. Чайка В. Основи дидактики: тексти лекцій і завдання для самоконтролю : навч. посіб. Тернопіль : Астон, 2002. 244 с.
48. Щербань П. М. Прикладна педагогіка : навч.-метод. посіб. Київ : Вища шк., 2002. 215 с.

ЗАКОН УКРАЇНИ Про освіту¹

Стаття 12. Повна загальна середня освіта

1. Метою повної загальної середньої освіти є всебічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності.

Досягнення цієї мети забезпечується шляхом формування ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності:

- вільне володіння державною мовою;
- здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами;
- математична компетентність;
- компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій;
- інноваційність;
- екологічна компетентність;
- інформаційно-комунікаційна компетентність;
- навчання впродовж життя;
- громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей;
- культурна компетентність;
- підприємливість та фінансова грамотність;
- інші компетентності, передбачені стандартом освіти.

Спільними для всіх компетентностей є такі вміння: читання з розумінням, уміння висловлювати власну думку усно і письмово, критичне та системне мислення, здатність логічно обґрунтовувати позицію, творчість, ініціативність, вміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми, здатність співпрацювати з іншими людьми.

2. Повна загальна середня освіта в Україні є обов'язковою і здобувається в інституційних або індивідуальних формах, визначених законодавством, як правило, в закладах освіти.

3. Повна загальна середня освіта має три рівні освіти:

- початкова освіта тривалістю чотири роки;
- базова середня освіта тривалістю п'ять років;
- профільна середня освіта тривалістю три роки.

¹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

Початкова, базова середня і профільна середня освіта можуть здобуватися в окремих закладах освіти або у структурних підрозділах однієї юридичної особи (закладу освіти).

4. Початкова освіта здобувається, як правило, з шести років. Діти, яким на початок навчального року виповнилося сім років, повинні розпочинати здобуття початкової освіти цього ж навчального року.

5. Особи з особливими освітніми потребами можуть розпочинати здобуття початкової освіти з іншого віку, а тривалість здобуття ними початкової та базової середньої освіти може бути подовжена з доповненням освітньої програми корекційно-розвитковим складником. Особливості здобуття такими особами повної загальної середньої освіти визначаються спеціальним законом.

6. На рівнях початкової та базової середньої освіти освітній процес може організовуватися за циклами, визначеними спеціальним законом, поділ на які здійснюється з урахуванням вікових особливостей фізичного, психічного та інтелектуального розвитку дітей.

7. Здобуття профільної середньої освіти передбачає два спрямування:

- академічне – профільне навчання на основі поєднання змісту освіти, визначеного стандартом профільної середньої освіти, і поглибленого вивчення окремих предметів з урахуванням здібностей та освітніх потреб здобувачів освіти з орієнтацією на продовження навчання на вищих рівнях освіти;
- професійне – орієнтоване на ринок праці профільне навчання на основі поєднання змісту освіти, визначеного стандартом профільної середньої освіти, та професійно орієнтованого підходу до навчання з урахуванням здібностей і потреб учнів.

Здобуття профільної середньої освіти за будь-яким спрямуванням не обмежує право особи на здобуття освіти на інших рівнях освіти.

Заклади освіти можуть мати освітні програми профільної середньої освіти за одним чи обома спрямуваннями.

8. Результати навчання здобувачів освіти на кожному рівні повної загальної середньої освіти оцінюються шляхом державної підсумкової атестації, яка може здійснюватися в різних формах, визначених законодавством, зокрема у формі зовнішнього незалежного оцінювання.

Державна підсумкова атестація здобувачів початкової освіти здійснюється лише з метою моніторингу якості освітньої діяльності закладів освіти та/або якості освіти.

Порядок, форми проведення і перелік навчальних предметів, з яких проводиться державна підсумкова атестація, визначає центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки.

9. Порядок, умови, форми та особливості здобуття повної загальної середньої освіти визначаються спеціальним законом.

ЗАКОН УКРАЇНИ
Про загальну середню освіту¹ (уривок)

**Розділ II. ЗАГАЛЬНООСВІТНІ ТА ІНШІ НАВЧАЛЬНІ ЗАКЛАДИ
СИСТЕМИ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ**

Стаття 8. Заклад загальної середньої освіти

1. Заклад загальної середньої освіти – це заклад освіти, основним видом діяльності якого є освітня діяльність у сфері загальної середньої освіти.

Заклад освіти провадить освітню діяльність на певному рівні загальної середньої освіти, за умови наявності відповідної ліцензії, виданої в установленому законодавством порядку.

2. Заклад загальної середньої освіти діє на підставі статуту, який затверджується засновником або уповноваженим ним органом.

3. Заклади загальної середньої освіти можуть створювати у своєму складі класи (групи) з вечірньою (заочною), дистанційною формою навчання, класи (групи) з поглибленим вивченням окремих предметів, спеціальні та інклюзивні класи для навчання дітей з особливими освітніми потребами.

Заклади загальної середньої освіти на підставі письмового звернення одного з батьків дитини з особливими освітніми потребами або її законних представників в обов'язковому порядку утворюють інклюзивні та/або спеціальні класи для навчання дітей з особливими освітніми потребами.

{Частина третю статті 8 доповнено новим абзацом згідно із Законом № 2541-VIII від 06.09.2018}

Заклади загальної середньої освіти незалежно від підпорядкування, типів і форми власності можуть мати у своєму складі структурні підрозділи, у тому числі філії, інтернати з частковим або повним утриманням здобувачів освіти, у тому числі за рахунок засновника.

Заклад загальної середньої освіти для здійснення статутної діяльності може на договірних засадах об'єднуватися з іншими юридичними особами, створюючи освітні, освітньо-наукові, наукові, освітньо-виробничі та інші об'єднання, кожен із учасників якого зберігає статус юридичної особи.

Заклад загальної середньої освіти може входити до складу освітнього округу, а також мати статус опорного. Положення про освітній округ та опорний заклад загальної середньої освіти затверджується Кабінетом Міністрів України.

{Стаття 8 в редакції Закону № 2145-VIII від 05.09.2017}

Стаття 9. Типи закладів освіти, що забезпечують здобуття загальної середньої освіти

1. Здобуття загальної середньої освіти забезпечують:

початкова школа – заклад освіти I ступеня (або структурний підрозділ іншого закладу освіти), що забезпечує початкову освіту;

¹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/651-14>.

гімназія – заклад середньої освіти II ступеня (або структурний підрозділ іншого закладу освіти), що забезпечує базову середню освіту;

ліцей – заклад середньої освіти III ступеня (або структурний підрозділ іншого закладу освіти), що забезпечує профільну середню освіту.

Початкова школа, гімназія і ліцей можуть функціонувати як окремі юридичні особи або як структурні підрозділи іншого закладу освіти (зокрема закладу загальної середньої освіти I-II, II-III чи I-III ступенів). Ліцеї функціонують, як правило, як самостійні юридичні особи.

Заклад загальної середньої освіти, що реалізує освітні програми на декількох рівнях загальної середньої освіти, має тип закладу вищого рівня, на якому провадиться освітня діяльність.

2. Здобуття повної загальної середньої освіти забезпечують також такі заклади освіти:

спеціальна школа – заклад загальної середньої освіти для дітей, які потребують корекції фізичного та/або розумового розвитку;

санаторна школа – заклад загальної середньої освіти з відповідним профілем для дітей, які потребують тривалого лікування;

школа соціальної реабілітації – заклад загальної середньої освіти для дітей, які відповідно до рішення суду потребують особливих умов виховання;

навчально-реабілітаційний центр – заклад загальної середньої освіти для дітей з особливими освітніми потребами, зумовленими складними порушеннями розвитку.

Зазначені заклади освіти можуть функціонувати на одному і на декількох рівнях загальної середньої освіти.

Положення про зазначені заклади освіти затверджуються Кабінетом Міністрів України.

3. Здобуття загальної середньої освіти також можуть забезпечувати заклади професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої освіти та інші заклади освіти, зокрема міжшкільні ресурсні центри (міжшкільні навчально-виробничі комбінати), що мають ліцензію на провадження освітньої діяльності у сфері загальної середньої освіти.

Положення про міжшкільний ресурсний центр затверджується центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки.

4. У системі спеціалізованої освіти здобуття загальної середньої освіти забезпечують:

спеціалізована мистецька школа (школа-інтернат) – заклад спеціалізованої освіти I-III або II-III ступенів мистецького профілю;

школа-інтернат (ліцей-інтернат) спортивного профілю – заклад спеціалізованої освіти I-III або II-III ступенів спортивного профілю (заклад із специфічними умовами навчання);

професійний коледж (коледж) спортивного профілю – заклад спеціалізованої освіти спортивного профілю (заклад із специфічними умовами навчання);

професійний коледж (коледж) культурологічного або мистецького спрямування – заклад спеціалізованої освіти, який забезпечує здобуття професійної мистецької освіти;

військовий (військово-морський) ліцей, ліцей з посиленою військово-фізичною підготовкою – заклад спеціалізованої освіти II-III або III ступенів військового профілю для дітей з 13 років;

науковий ліцей, науковий ліцей-інтернат – заклад спеціалізованої освіти II-III або III ступеня наукового профілю.

Положення про заклади спеціалізованої освіти затверджуються Кабінетом Міністрів України за поданням центральних органів виконавчої влади, що забезпечують формування та реалізують державну політику у відповідній сфері.

{Стаття 9 із змінами, внесеними згідно із Законом № 2442-VI від 06.07.2010; в редакції Закону № 2145-VIII від 05.09.2017}

Стаття 10. Статус закладу загальної середньої освіти

1. Заклад загальної середньої освіти є юридичною особою.

Форма власності закладу загальної середньої освіти визначається відповідно до законодавства. Заклади загальної середньої освіти можуть бути засновані на засадах державно-приватного партнерства (корпоративний заклад загальної середньої освіти).

2. Статус державного має заклад загальної середньої освіти, заснований на державній формі власності.

3. Статус комунального має заклад загальної середньої освіти, заснований на комунальній формі власності.

4. Статус приватного має заклад загальної середньої освіти, заснований на приватній формі власності.

5. Статус корпоративного має заклад загальної середньої освіти, заснований кількома суб'єктами різних форм власності на засадах державно-приватного партнерства, особливості управління яким визначаються засновницьким договором і статутом, у якому, зокрема, можуть визначатися питання управління рухомим і нерухомим майном.

{Стаття 10 в редакції Закону № 2145-VIII від 05.09.2017}

Стаття 11. Створення, реорганізація, ліквідація та перепрофілювання закладу загальної середньої освіти

1. Рішення про створення, реорганізацію, ліквідацію чи перепрофілювання (зміну типу) закладу загальної середньої освіти незалежно від підпорядкування, типу і форми власності приймає його засновник (засновники).

Засновником закладу загальної середньої освіти може бути орган державної влади від імені держави, відповідна рада від імені територіальної громади (громад), фізична та/або юридична особа (зокрема релігійна організація, статут (положення) якої зареєстровано у встановленому законодавством порядку), рішенням та за рахунок майна яких засновано заклад загальної середньої освіти або які в інший спосіб відповідно до законодавства набули прав і обов'язків засновника.

Заклади загальної середньої освіти створюються з урахуванням соціально-економічної та демографічної ситуації, а також відповідно до культурно-освітніх, соціально-економічних, національних і мовних потреб територіальної громади та/або суспільства.

З метою задоволення духовних потреб громадян приватні заклади освіти, зокрема засновані релігійними організаціями, статuti (положення) яких зареєстровано у встановленому законодавством порядку, мають право визначати релігійну спрямованість своєї освітньої діяльності.

Заклад загальної середньої освіти створюється відповідно до ліцензійних умов провадження освітньої діяльності у сфері загальної середньої освіти.

2. У разі реорганізації чи ліквідації закладу загальної середньої освіти засновник зобов'язаний забезпечити здобувачам освіти можливість продовжити здобуття загальної середньої освіти.

3. Заклади загальної середньої освіти можуть бути передані засновниками у комунальну чи державну власність відповідно до законодавства.

{Стаття 11 із змінами, внесеними згідно із Законами № 76-VIII від 28.12.2014, № 498-VIII від 02.06.2015; в редакції Закону № 2145-VIII від 05.09.2017}

Розділ III. ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Стаття 12. Термін навчання

1. Термін навчання для здобуття повної загальної середньої освіти у закладах загальної середньої освіти I-III ступенів становить 11 років:

{Абзац перший частини першої статті 12 із змінами, внесеними згідно із Законом № 2442-VI від 06.07.2010}

у закладах загальної середньої освіти I ступеня – 4 роки;

у закладах загальної середньої освіти II ступеня – 5 років;

у закладах загальної середньої освіти III ступеня – 2 роки.

{Абзац четвертий частини першої статті 12 із змінами, внесеними згідно із Законом № 2442-VI від 06.07.2010}

2. Термін навчання в закладах загальної середньої освіти для дітей з особливими освітніми потребами встановлюється Кабінетом Міністрів України.

{Частина друга статті 12 в редакції Закону № 2541-VIII від 06.09.2018}

3. У закладах професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти термін здобуття повної загальної середньої освіти встановлюється центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері освіти.

{Частина третя статті 12 із змінами, внесеними згідно із Законом № 2745-VIII від 06.06.2019}

Стаття 13. Форми навчання

Освітній процес у закладах загальної середньої освіти здійснюється за груповою та індивідуальною формами навчання, положення про які затверджує центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері освіти.

Бажаючим надається право і створюються умови для прискореного закінчення школи, складання іспитів екстерном.

Стаття 14. Наповнюваність класів закладів загальної середньої освіти

1. Наповнюваність класів закладів загальної середньої освіти не може перевищувати 30 учнів.

2. У закладах загальної середньої освіти, розташованих у селах і селищах, кількість учнів у класах визначається демографічною ситуацією, але повинна становити не менше п'яти осіб. У разі меншої кількості учнів у класі заняття проводяться за індивідуальною або іншими формами навчання.

Заклад освіти може забезпечувати здобуття початкової освіти дітьми (незалежно від їх кількості) одного або різного віку, які можуть бути об'єднані в один чи різні класи (групи). У такому разі освітній процес може організовуватися одним або кількома вчителями, або в будь-якій іншій формі, яка буде найбільш зручною та доцільною для забезпечення здобуття дітьми початкової освіти відповідно до стандарту освіти.

3. Порядок поділу класів на групи при вивченні окремих предметів встановлюється центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері освіти, за погодженням з центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної фінансової політики.

4. Гранична наповнюваність класів у закладах загальної середньої освіти для дітей з особливими освітніми потребами визначається положеннями про такі заклади освіти.

5. За письмовими зверненнями батьків, інших законних представників учнів та відповідно до рішення засновника у закладі освіти функціонують групи подовженого дня, фінансування яких здійснюється за кошти засновника та за інші кошти, не заборонені законодавством.

Порядок створення груп подовженого дня у державних і комунальних закладах загальної середньої освіти визначається центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері освіти.

{Стаття 14 із змінами, внесеними згідно із Законом № 5460-VI від 16.10.2012; в редакції Закону № 2145-VIII від 05.09.2017}

Стаття 15. Освітня програма

1. Освітня програма – це єдиний комплекс освітніх компонентів, спланованих і організованих закладом загальної середньої освіти для досягнення учнями визначених відповідним Державним стандартом загальної середньої освіти результатів навчання.

Основою для розроблення освітньої програми є відповідний Державний стандарт загальної середньої освіти.

2. Освітня програма має містити:

загальний обсяг навчального навантаження та очікувані результати навчання здобувачів освіти;

вимоги до осіб, які можуть розпочати навчання за програмою;

перелік, зміст, тривалість і взаємозв'язок освітніх галузей та/або предметів, дисциплін тощо, логічну послідовність їх вивчення;

форми організації освітнього процесу;

опис та інструменти системи внутрішнього забезпечення якості освіти;

інші освітні компоненти (за рішенням закладу загальної середньої освіти).

3. Освітня програма схвалюється педагогічною радою закладу освіти та затверджується його керівником.

4. Освітня програма має передбачати освітні компоненти для вільного вибору здобувачів освіти.

5. Освітні програми, що розробляються на основі типових освітніх програм, не потребують окремого затвердження центральним органом забезпечення якості освіти.

6. Освітня програма може бути розроблена для одного і для декількох рівнів освіти (наскрізна освітня програма).

7. Кожна освітня програма має передбачати досягнення здобувачами освіти результатів навчання (компетентностей), визначених відповідним Державним стандартом загальної середньої освіти.

8. На основі освітньої програми заклад освіти складає та затверджує навчальний план, що конкретизує організацію освітнього процесу.

{Стаття 15 із змінами, внесеними згідно із Законом № 2442-VI від 06.07.2010; в редакції Закону № 2145-VIII від 05.09.2017}

Стаття 16. Навчальний рік та режим роботи закладу загальної середньої освіти

1. Навчальний рік у закладах загальної середньої освіти незалежно від підпорядкування, типів і форм власності розпочинається у День знань – 1 вересня і закінчується не пізніше 1 липня наступного року.

{Частина другу статті 16 виключено на підставі Закону № 2442-VI від 06.07.2010}

3. Структура навчального року (за чвертями, півріччями, семестрами), тривалість навчального тижня, дня, занять, відпочинку між ними, інші форми організації освітнього процесу встановлюються закладом загальної середньої освіти у межах часу, передбаченого освітньою програмою.

Організація освітнього процесу не повинна призводити до перевантаження учнів та має забезпечувати безпечні та нешкідливі умови здобуття освіти.

{Частина третя статті 16 в редакції Закону № 2145-VIII від 05.09.2017}

4. Режим роботи закладу загальної середньої освіти визначається таким закладом освіти на основі відповідних нормативно-правових актів.

{Частина четверта статті 16 в редакції Закону № 2145-VIII від 05.09.2017}

5. Тривалість уроків у закладах освіти становить: у перших класах – 35 хвилин, у других – четвертих класах – 40 хвилин, у п'ятих – одинадцятих класах – 45 хвилин. Заклад освіти може обрати інші, крім уроку, форми організації освітнього процесу.

Різниця в часі навчальних годин перших – четвертих класів обов'язково обліковується і компенсується проведенням додаткових, індивідуальних занять та консультацій з учнями.

Тривалість корекційно-розвиткових занять для дітей з особливими освітніми потребами, які навчаються в інклюзивних класах, становить: групове – 35-40 хвилин, індивідуальне – 20-25 хвилин.

{Частина п'яту статті 16 доповнено абзацом третім згідно із Законом № 2541-VIII від 06.09.2018}

{Частина п'ята статті 16 із змінами, внесеними згідно із Законом № 2442-VI від 06.07.2010; в редакції Законів № 2145-VIII від 05.09.2017}

6. Тривалість канікул у закладах загальної середньої освіти протягом навчального року не може бути меншою 30 календарних днів.

Стаття 16¹. Інклюзивне навчання

1. Для навчання дітей з особливими освітніми потребами заклади загальної середньої освіти на підставі звернення батьків дитини або осіб, які їх замінюють, утворюють інклюзивні та/або спеціальні групи і класи.

2. Інклюзивне навчання – система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників.

Організація інклюзивного навчання у державних і комунальних закладах загальної середньої освіти здійснюється у порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки.

3. Відповідно до індивідуальних особливостей освітньої діяльності для кожного учня з особливими освітніми потребами складається індивідуальна програма розвитку дитини – документ, що забезпечує індивідуалізацію навчання, визначає перелік необхідних психолого-педагогічних, корекційних потреб/послуг для розвитку дитини та розробляється групою фахівців з обов'язковим залученням батьків дитини з метою визначення конкретних навчальних стратегій і підходів до навчання.

Психолого-педагогічні послуги – комплексна система заходів з організації освітнього процесу та розвитку особи з особливими освітніми потребами, що передбачені індивідуальною програмою розвитку та надаються педагогічними працівниками закладів освіти, фахівцями інклюзивно-ресурсного центру.

Корекційно-розвиткові послуги (допомога) – комплексна система заходів супроводження дитини з особливими освітніми потребами у процесі навчання, що спрямовані на корекцію порушень шляхом розвитку особистості, її пізнавальної діяльності, емоційно-вольової сфери та мовлення.

4. Особистісно орієнтоване спрямування освітнього процесу для дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному класі забезпечує асистент вчителя.

Освітні та соціальні потреби дітей із складними порушеннями розвитку під час їх перебування в закладі загальної середньої освіти задовольняються асистентом дитини – соціальним працівником, одним із батьків або особою, уповноваженою ними.

5. Навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами здійснюються за рахунок коштів освітніх субвенцій, державного та місцевих бюджетів, інших джерел, не заборонених законодавством, з урахуванням потреб дитини, визначених індивідуальною програмою розвитку.

Порядок та умови надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки дітям з особливими освітніми потребами здійснюються у порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки.

{Закон доповнено статтею 16¹ згідно із Законом № 2541-VIII від 06.09.2018}

Стаття 17. Виховний процес у закладах загальної середньої освіти

1. Виховання учнів (вихованців) у закладах загальної середньої освіти здійснюється в процесі урочної, позаурочної та позашкільної роботи з ними.

Цілі виховного процесу в закладах загальної середньої освіти визначаються на основі принципів, закладених у Конституції України, законах та інших нормативно-правових актах України.

2. У закладах загальної середньої освіти забороняється утворення і діяльність організаційних структур політичних партій, а також релігійних організацій і воєнізованих формувань.

3. Примусове залучення учнів (вихованців) закладів загальної середньої освіти до вступу в будь-які об'єднання громадян, релігійні організації і воєнізовані формування забороняється.

4. Діти з особливими освітніми потребами залучаються до позакласної та позашкільної роботи з урахуванням їхнього віку, здібностей, інтересів, потреб, можливостей, індивідуальних особливостей освітньої діяльності та стану здоров'я.

{Статтю 17 доповнено частиною четвертою згідно із Законом № 2541-VIII від 06.09.2018}

Стаття 18. Зарахування учнів

1. Місцеві органи виконавчої влади або органи місцевого самоврядування закріплюють за закладами загальної середньої освіти відповідні території обслуговування і до початку навчального року обліковують учнів, які мають їх відвідувати.

2. Зарахування учнів до закладу загальної середньої освіти проводиться наказом директора, що видається на підставі заяви, копії свідоцтва про народження дитини, за наявності медичної довідки встановленого зразка і відповідного документа про освіту (крім учнів першого класу).

{Частина друга статті 18 із змінами, внесеними згідно із Законом № 2145-VIII від 05.09.2017}

3. Порядок зарахування, відрахування та переведення учнів до державних та комунальних закладів освіти для здобуття повної загальної середньої освіти затверджується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері освіти.

Порядки зарахування, відрахування та переведення учнів до державних та комунальних закладів спеціалізованої освіти затверджуються центральними

органами виконавчої влади, що забезпечують формування та реалізують державну політику у відповідній сфері.

Порядок зарахування, відрахування та переведення учнів до приватних і корпоративних закладів освіти для здобуття повної загальної середньої освіти визначається засновником (засновниками).

{Частина третья статті 18 в редакції Закону № 2145-VIII від 05.09.2017}

4. Зарахування дітей з особливими освітніми потребами до спеціальних закладів освіти, переведення з одного типу закладу до іншого та відрахування таких осіб здійснюються у порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки.

{Статтю 18 доповнено новою частиною згідно із Законом № 2541-VIII від 06.09.2018}

5. Зарахування учнів до загальноосвітньої санаторної школи (школи-інтернату) проводиться у порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері освіти та центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я.

6. Направлення учнів (вихованців) до шкіл соціальної реабілітації та дострокове звільнення їх із цих навчальних закладів здійснюються за рішенням суду.

{Частина статті 18 виключено на підставі Закону № 2145-VIII від 05.09.2017}

8. Зарахування учнів до ліцеїв, приватних закладів загальної середньої освіти і закладів спеціалізованої освіти дозволяється проводити на конкурсних засадах.

Зарахування учнів до інших закладів загальної середньої освіти дозволяється на конкурсних засадах лише у випадках, якщо кількість поданих заяв на відповідний рівень загальної середньої освіти перевищує спроможність цього закладу. Право на першочергове зарахування до початкової школи мають діти, які проживають на території обслуговування цієї школи.

Діти з особливими освітніми потребами мають право на першочергове зарахування до початкової школи закладу загальної середньої освіти.

{Частина восьму статті 18 доповнено абзацом третім згідно із Законом № 2541-VIII від 06.09.2018}

{Статтю 18 доповнено частиною згідно із Законом № 3701-VI від 06.09.2011; в редакції Закону № 2145-VIII від 05.09.2017}

**Національна стратегія
розвитку освіти в Україні на період до 2021 року¹ (уривок)**

I. Загальні положення

Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (далі – Національна стратегія) на основі аналізу сучасного стану розвитку освіти визначає мету, стратегічні напрями та основні завдання, на виконання яких має бути спрямована реалізація державної політики у сфері освіти.

Розроблення Національної стратегії зумовлено необхідністю кардинальних змін, спрямованих на підвищення якості і конкурентоспроможності освіти в нових економічних і соціокультурних умовах, прискорення інтеграції України у міжнародний освітній простір.

Національна стратегія конкретизує основні шляхи реалізації концептуальних ідей та поглядів розвитку освіти, визначених Національною доктриною розвитку освіти.

**III. Мета, стратегічні напрями та основні завдання
Національної стратегії
Мета Національної стратегії**

Метою Національної стратегії є:

підвищення доступності якісної, конкурентоспроможної освіти відповідно до вимог інноваційного сталого розвитку суспільства, економіки;
забезпечення особистісного розвитку людини згідно з її індивідуальними здібностями, потребами на основі навчання протягом життя.

Стратегічні напрями розвитку освіти

Стратегія розвитку національної системи освіти повинна формуватися адекватно сучасним інтеграційним і глобалізаційним процесам, вимогам переходу до постіндустріальної цивілізації, що забезпечить стійкий рух та розвиток України в першій чверті ХХІ століття, інтегрування національної системи освіти в європейський і світовий освітній простір.

Стратегічними напрямами державної політики у сфері освіти повинні стати:
реформування системи освіти, в основу якої покладатиметься принцип пріоритетності людини;

оновлення згідно з вимогами часу нормативної бази системи освіти;

модернізація структури, змісту та організації освіти на засадах компетентнісного підходу;

створення та забезпечення можливостей для реалізації різноманітних освітніх моделей, створення навчальних закладів різних типів і форм власності;

побудова ефективної системи національного виховання, розвитку і соціалізації дітей та молоді;

забезпечення доступності та безперервності освіти протягом усього життя;

формування безпечного освітнього середовища, екологізації освіти;

¹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>

розвиток наукової та інноваційної діяльності в освіті, підвищення якості освіти на інноваційній основі;

інформатизація освіти, вдосконалення бібліотечного та інформаційно-ресурсного забезпечення освіти і науки;

забезпечення проведення національного моніторингу системи освіти;

підвищення соціального статусу педагогічних і науково-педагогічних працівників;

створення сучасної матеріально-технічної бази системи освіти.

Основні завдання Національної стратегії

Модернізація і розвиток освіти повинні набути випереджального безперервного характеру, гнучко реагувати на всі процеси, що відбуваються в Україні та світі. Підвищення якісного рівня освіти має бути спрямовано на забезпечення економічного зростання держави та розв'язання соціальних проблем суспільства, даліше навчання і розвиток особистості. Якісна освіта є необхідною умовою забезпечення сталого демократичного розвитку суспільства.

Зусилля органів управління освітою, науково-методичних служб за підтримки всього суспільства та держави повинні бути зосереджені на реалізації стратегічних напрямів розвитку освіти, подоланні наявних проблем, виконанні перспективних завдань, серед яких:

оновлення цілей і змісту освіти на основі компетентнісного підходу та особистісної орієнтації, урахування світового досвіду та принципів сталого розвитку;

забезпечення економічних і соціальних гарантій для реалізації конституційного права на освіту кожним громадянином України незалежно від місця проживання і форми здобуття освіти;

перебудова навчально-виховного процесу на засадах розвивальної педагогіки, спрямованої на раннє виявлення та найбільш повне розкриття потенціалу (здібностей) у дітей, з урахуванням їх вікових та психологічних особливостей;

забезпечення розвитку та функціонування української мови як державної, задоволення мовно-освітніх потреб національних меншин, створення умов для вивчення іноземних мов;

побудова ефективної системи національного виховання на засадах загальнолюдських, полікультурних, громадянських цінностей, забезпечення фізичного, морально-духовного, культурного розвитку дитини, формування соціально зрілої творчої особистості, громадянина України і світу, підготовка молоді до свідомого вибору сфери життєдіяльності;

забезпечення системного підвищення якості освіти на інноваційній основі, сучасного психолого-педагогічного та науково-методичного супроводження навчально-виховного процесу;

посилення мовної, інформаційної, екологічної, економічної, правової підготовки учнів та студентів;

створення безпечного освітнього середовища;

забезпечення функціонування ефективної системи інклюзивної освіти;

удосконалення системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних та керівних кадрів системи освіти, підвищення їх управлінської культури;

підвищення відповідальності сім'ї за освіту і виховання дітей;

забезпечення економічних та соціальних гарантій педагогічним, науково-педагогічним, бібліотечним та іншим працівникам системи освіти, підвищення їх соціального статусу, престижу педагогічної професії, створення умов для професійного вдосконалення і творчості;

створення сучасної матеріально-технічної бази для функціонування системи освіти;

забезпечення створення умов для розвитку індустрії сучасних засобів навчання (навчально-методичних, електронних, технічних, інформаційно-комунікаційних тощо);

розвиток взаємодії органів управління освітою та органів громадського самоврядування навчальних закладів, забезпечення об'єктивного оцінювання якості освіти;

розроблення ефективного механізму фінансово-економічного забезпечення освіти, належної оплати праці педагогічних та науково-педагогічних працівників.

Для здійснення стабільного розвитку і нового якісного прориву в національній системі освіти необхідно забезпечити:

у дошкільній освіті:

відновлення роботи закритих у попередні роки дошкільних навчальних закладів, розширення їх мережі до повного задоволення потреб населення;

стовідсоткове охоплення обов'язковою дошкільною освітою дітей старшого дошкільного віку через урізноманітнення форм її здобуття;

створення оптимальних організаційно-педагогічних, санітарно-гігієнічних, навчально-методичних і матеріально-технічних умов для функціонування дошкільних навчальних закладів;

удосконалення мережі навчально-виховних комплексів типу “дошкільний навчальний заклад – загальноосвітній навчальний заклад”, відкриття груп та дошкільних закладів різних типів і форм власності, формування груп з короткотривалим перебуванням дітей тощо;

оновлення змісту, форм, методів і засобів навчання, виховання і розвитку дітей дошкільного віку відповідно до вимог Базового компонента дошкільної освіти та програм розвитку дитини;

у загальній середній освіті:

обов'язкове здобуття всіма дітьми і молоддю повної загальної середньої освіти в обсягах, визначених державними стандартами загальної середньої освіти;

здійснення оптимізації мережі загальноосвітніх навчальних закладів з урахуванням демографічних, економічних, соціальних перспектив розвитку регіонів, потреб громадян та суспільства;

урізноманітнення моделей організації освіти, зокрема для дітей, які проживають у сільській місцевості, створення умов для розвитку мережі

загальноосвітніх навчальних закладів, заснованих на приватній формі власності;

оновлення змісту, форм і методів організації навчально-виховного процесу на засадах особистісної орієнтації, компетентнісного підходу;

підвищення ефективності навчально-виховного процесу на основі впровадження досягнень психолого-педагогічної науки, педагогічних інновацій, інформаційно-комунікаційних технологій;

створення умов для диференціації навчання, посилення професійної орієнтації та допрофільної підготовки, забезпечення профільного навчання, індивідуальної освітньої траєкторії розвитку учнів відповідно до їх особистісних потреб, інтересів і здібностей;

в освіті дітей з особливими освітніми потребами:

розроблення методики раннього виявлення та проведення діагностики дітей з особливими освітніми потребами;

удосконалення мережі спеціальних навчальних закладів, створення нових моделей та форм організації освіти для осіб з особливими освітніми потребами;

відкриття дошкільних груп компенсуючого типу для дітей з особливими освітніми потребами, які проживають у сільській місцевості;

розширення практики інклюзивного та інтегрованого навчання в дошкільних, загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах дітей та молоді, що потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку;

пріоритетне фінансування, навчально-методичне та матеріально-технічне забезпечення навчальних закладів, що надають освітні послуги дітям і молоді з особливими освітніми потребами, забезпечення архітектурної, транспортної та інформаційної доступності таких закладів для цієї категорії осіб;

у позашкільній освіті:

збереження та розвиток мережі позашкільних навчальних закладів для забезпечення рівного доступу дітей та молоді з урахуванням їх особистісних потреб до навчання, виховання, розвитку та соціалізації засобами позашкільної освіти (створення умов для охоплення різними формами позашкільної освіти не менше 70 відсотків дітей відповідного віку);

належне навчально-методичне, матеріально-технічне забезпечення позашкільних навчальних закладів;

підвищення соціального статусу педагогічних працівників позашкільних навчальних закладів;

удосконалення системи підготовки та перепідготовки кадрів для позашкільної освіти;

державну підтримку програмно-методичного забезпечення системи позашкільної освіти шляхом внесення відповідних змін до нормативно-правових актів;

використання виховного потенціалу системи позашкільної освіти як основи гармонійного розвитку особистості;

розвиток та підтримку системи роботи з обдарованою і талановитою молоддю;

урізноманітнення напрямів позашкільної освіти, вдосконалення її організаційних форм, методів і засобів навчально-виховного процесу;

у професійно-технічній освіті:

розроблення та впровадження державних стандартів професійно-технічної освіти з професій широких кваліфікацій; оновлення та затвердження оптимального переліку професій з підготовки кваліфікованих робітників (скорочення їх кількості на основі інтеграції);

оптимізацію мережі професійно-технічних навчальних закладів різних типів, професійних спрямувань та форм власності з урахуванням демографічних прогнозів, регіональної специфіки та потреб ринку праці; розширення їх автономії, створення навчально-виробничих комплексів;

удосконалення механізму формування державного замовлення на підготовку робітничих кадрів відповідно до реальних потреб економіки, регіональних ринків праці, запитів суспільства;

удосконалення системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації інженерно-педагогічних кадрів професійно-технічної освіти на базі вищих навчальних закладів і профільних професійно-технічних навчальних закладів;

у вищій освіті:

приведення мережі вищих навчальних закладів і системи управління вищою освітою у відповідність із потребами розвитку національної економіки та запитів ринку праці;

створення дослідницьких університетів, розширення автономії вищих навчальних закладів;

перегляд та затвердження нового переліку професій педагогічних і науково-педагогічних працівників;

розроблення стандартів вищої освіти, зорієнтованих на компетентнісний підхід, узгоджених із новою структурою освітньо-кваліфікаційних (освітньо-наукового) рівнів вищої освіти та з Національною рамкою кваліфікацій;

розширення взаємодії вищих навчальних закладів з установами Національної академії наук України та Національної академії педагогічних наук України щодо розвитку наукових досліджень у сфері вищої освіти;

залучення роботодавців до співпраці з вищими навчальними закладами, зокрема, до участі у розробленні стандартів вищої освіти, організації проходження практики студентами, вирішенні питань надання першого робочого місця випускникам;

дальше вдосконалення процедур і технологій зовнішнього незалежного оцінювання навчальних досягнень випускників навчальних закладів системи загальної середньої освіти, які виявили бажання вступити до вищих навчальних закладів, як передумови забезпечення рівного доступу до здобуття вищої освіти;

переоснащення навчальної, науково-методичної та матеріально-технічної бази вищих навчальних закладів;

у післядипломній освіті:

удосконалення нормативно-правового забезпечення системи післядипломної педагогічної освіти; розроблення стандартів післядипломної педагогічної освіти, зорієнтованих на модернізацію системи перепідготовки, підвищення кваліфікації та стажування педагогічних, науково-педагогічних працівників і керівників навчальних закладів;

реалізацію сучасних технологій професійного вдосконалення та підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних і керівних кадрів системи освіти відповідно до вимог інноваційного розвитку освіти;

забезпечення випереджувального характеру підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних і керівних кадрів відповідно до потреб реформування системи освіти, викликів сучасного суспільного розвитку.

Нова Українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи¹ (витяг)

5. ВИХОВАННЯ НА ЦІННОСТЯХ

Найосвіченіша людина може стати найгіршим злочинцем, якщо не розуміє і не поділяє загальнолюдських цінностей. Нова українська школа буде формувати ціннісні ставлення і судження, які слугують базою для щасливого особистого життя та успішної взаємодії з суспільством.

Ми пропонуємо вживати поняття "освіта", "освітній процес" в їх сучасному розумінні, що охоплює навчання, виховання і розвиток. Виховний процес буде невід'ємною складовою всього освітнього процесу і орієнтуватиметься на загальнолюдські цінності, зокрема морально-етичні (гідність, чесність, справедливість, турбота, повага до життя, повага до себе та інших людей), соціально-політичні (свобода, демократія, культурне різноманіття, повага до рідної мови і культури, патріотизм, шанобливе ставлення до довкілля, повага до закону, солідарність, відповідальність).

Нова школа буде плекати українську ідентичність.

Нова українська школа буде виховувати не лише відповідальність за себе, а й за розвиток і добробут країни та всього людства.

Виховання не буде зведено лише до окремих "занять із моралі". Виховання сильних рис характеру та чеснот здійснюватиметься через наскрізний досвід. Усе життя Нової української школи буде організовано за моделлю поваги до прав людини, демократії, підтримки добрих ідей.

У формуванні виховного середовища братиме участь увесь колектив школи. У закладах буде створюватися атмосфера довіри, доброзичливості, взаємодопомоги і взаємної підтримки при виникненні труднощів у навчанні та повсякденному житті.

Ключовим виховним елементом стане приклад учителя, який покликає зацікавити дитину.

У Новій українській школі будуть виявляти індивідуальні нахили та здібності кожної дитини для цілеспрямованого розвитку і профорієнтації. У цій справі Нова школа буде тісно співпрацювати з позашкільними закладами освіти. Допомогати формувати оптимальну траєкторію розвитку кожної дитини будуть висококваліфіковані психологи та соціальні педагоги.

Буде запроваджено програми із запобігання дискримінації, насильства та знущанням у школі.

Відносини між учнями, батьками, вчителями, керівництвом школи та іншими учасниками освітнього процесу буде побудовано на взаємній повазі та діалозі.

**ЖИТТЯ В НОВІЙ
УКРАЇНСЬКІЙ
ШКОЛІ БУДЕ
ОРГАНІЗОВАНО
ЗА МОДЕЛЛЮ
ПОВАГИ ДО
ПРАВ ЛЮДИНИ,
ДЕМОКРАТІЇ,
ПІДТРИМКИ
ДОБРИХ ІДЕЙ.
НОВА ШКОЛА
ПЛЕКАТИМЕ
УКРАЇНСЬКУ
ІДЕНТИЧНІСТЬ.**

¹ <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>.

**Порядок організації інклюзивного навчання
у загальноосвітніх навчальних закладах¹**

1. Цей Порядок визначає вимоги до організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах з метою реалізації права дітей з особливими освітніми потребами на освіту за місцем проживання, їх соціалізації та інтеграції в суспільство, залучення батьків до участі у навчально-виховному процесі.

2. Освітні послуги надаються дітям з особливими освітніми потребами загальноосвітніми навчальними закладами у класах з інклюзивним навчанням із застосуванням особистісно орієнтованих методів навчання та з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності таких дітей.

3. Для організації інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами (дітей з порушеннями фізичного, інтелектуального та психічного розвитку) у загальноосвітніх навчальних закладах створюються умови для:

{Абзац перший пункту 3 із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 588 від 09.08.2017}

забезпечення безперешкодного доступу до будівель та приміщень такого закладу дітей з порушеннями опорно-рухового апарату, зокрема тих, що пересуваються на візках, та дітей з порушеннями зору;

{Абзац другий пункту 3 із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 588 від 09.08.2017}

забезпечення необхідними навчально-методичними і наочно-дидактичними посібниками та індивідуальними технічними засобами навчання;

облаштування кабінетів учителя-дефектолога, психологічного розвантаження, логопедичного для проведення корекційно-розвиткових занять;

забезпечення відповідними педагогічними працівниками.

{Абзац п'ятий пункту 3 із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 588 від 09.08.2017}

4. Керівник загальноосвітнього навчального закладу на підставі заяви батьків або законних представників дитини з особливими освітніми потребами, висновку психолого-медико-педагогічної консультації та за підтримки відповідного органу управління освітою організовує клас з інклюзивним навчанням, створює необхідну матеріально-технічну та навчально-методичну базу, здійснює добір відповідних педагогічних працівників тощо.

{Пункт 4 в редакції Постанови КМ № 588 від 09.08.2017}

5. Власник загальноосвітнього навчального закладу виділяє в установленому порядку кошти для забезпечення безперешкодного доступу до будівель та приміщень таких закладів дітей з особливими освітніми потребами, створення відповідної матеріально-технічної та методичної бази, забезпечує підвищення кваліфікації педагогічних працівників з питань надання освітніх

¹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/872-2011-%D0%BF>.

послуг дітям з особливими освітніми потребами у класах з інклюзивним навчанням, сприяє провадженню інноваційної діяльності, здійснює заходи щодо придбання транспортних засобів для підвезення таких дітей до місця навчання та додому.

Власник та керівник загальноосвітнього навчального закладу несуть відповідальність за організацію, стан та якість інклюзивного навчання.

6. У загальноосвітніх навчальних закладах здійснюється психолого-педагогічне супроводження дітей з особливими освітніми потребами працівниками психологічної служби (практичними психологами, соціальними педагогами) таких закладів та відповідними педагогічними працівниками.

Діяльність працівників психологічної служби (практичних психологів, соціальних педагогів) координують центри практичної психології і соціальної роботи, міські (районні) методичні кабінети.

7. Зарахування дітей з особливими освітніми потребами до класів з інклюзивним навчанням здійснюється в установленому порядку відповідно до висновку психолого-медико-педагогічної консультації.

8. Для забезпечення ефективності навчально-виховного процесу у класі з інклюзивним навчанням кількість учнів з особливими освітніми потребами становить:

одна – три дитини із числа дітей з порушеннями опорно-рухового апарату, затримкою психічного розвитку, зниженим зором чи слухом, легкими інтелектуальними порушеннями тощо;

не більш як двоє дітей із числа дітей сліпих, глухих, з тяжкими порушеннями мовлення, у тому числі з дислексією, розладами спектра аутизму, іншими складними порушеннями розвитку (порушеннями слуху, зору, опорно-рухового апарату в поєднанні з інтелектуальними порушеннями чи затримкою психічного розвитку) або тих, що пересуваються на візках.

{Пункт 8 в редакції Постанови КМ № 588 від 09.08.2017}

9. Навчання у класах з інклюзивним навчанням здійснюється за типовими навчальними планами, програмами, підручниками та посібниками, рекомендованими МОН для загальноосвітніх навчальних закладів, у тому числі спеціальними підручниками.

{Пункт 9 із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 588 від 09.08.2017}

10. Навчально-виховний процес у класах з інклюзивним навчанням здійснюється відповідно до робочого навчального плану загальноосвітнього навчального закладу, складеного на основі типових навчальних планів загальноосвітніх навчальних закладів.

{Абзац перший пункту 10 в редакції Постанови КМ № 588 від 09.08.2017}

Відповідно до особливостей інтелектуального розвитку учня може розроблятися індивідуальний навчальний план та індивідуальна навчальна програма.

{Абзац другий пункту 10 в редакції Постанови КМ № 588 від 09.08.2017}

Розклад уроків для дітей з особливими освітніми потребами складається з урахуванням індивідуальних особливостей їх навчально-пізнавальної

діяльності, динаміки розумової працездатності протягом дня і тижня та з дотриманням санітарно-гігієнічних вимог.

11. Особливістю навчально-виховного процесу дітей з особливими освітніми потребами є його корекційна спрямованість.

Корекційно-розвиткова робота – комплекс заходів із системного психолого-педагогічного супроводження дітей з особливими освітніми потребами у процесі навчання, що спрямований на корекцію порушень шляхом розвитку пізнавальної діяльності, емоційно-вольової сфери, мовлення та особистості дитини. Корекційно-розвиткова робота проводиться як корекційно-розвиткові заняття за напрямками відповідно до індивідуальних особливостей учня.

{Пункт 11 доповнено абзацом згідно з Постановою КМ № 588 від 09.08.2017}

Тривалість групового корекційно-розвиткового заняття становить 35-40 хвилин, індивідуального – 20-25 хвилин. Групи наповнюваністю два – шість учнів комплектуються відповідним спеціалістом з урахуванням однорідності порушень та рекомендацій психолого-медико-педагогічної консультації.

{Пункт 11 доповнено абзацом згідно з Постановою КМ № 588 від 09.08.2017}

Корекційно-розвиткові заняття проводяться вчителями-дефектологами (корекційними педагогами) та практичними психологами.

{Пункт 11 доповнено абзацом згідно з Постановою КМ № 588 від 09.08.2017}

12. Відповідно до індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності на кожного учня з особливими освітніми потребами складається індивідуальна програма розвитку за формою згідно з додатком, яка забезпечує індивідуалізацію навчання, визначає конкретні навчальні стратегії та підходи.

В індивідуальній програмі розвитку зазначається загальна інформація про учня, наявний рівень знань і вмінь, динаміку розвитку, адаптацію навчального матеріалу, технічні пристосування, додаткові послуги (корекційно-розвиткові заняття), визначені на підставі висновку психолого-медико-педагогічної консультації.

Індивідуальна програма розвитку розробляється групою фахівців з обов'язковим залученням батьків учня або його законних представників, затверджується керівником загальноосвітнього навчального закладу і підписується батьками або законними представниками та переглядається двічі на рік (у разі потреби частіше) з метою її коригування.

{Пункт 12 в редакції Постанови КМ № 588 від 09.08.2017}

13. В індивідуальній програмі розвитку зазначається кількість годин та напрями проведення корекційно-розвиткових занять, визначені психолого-медико-педагогічною консультацією з урахуванням особливостей психофізичного розвитку учня та типових навчальних планів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів, зокрема:

три – п'ять годин – для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату, затримкою психічного розвитку, зниженим зором чи слухом, легкими інтелектуальними порушеннями;

п'ять – вісім годин – для дітей сліпих, глухих, з важкими порушеннями мовлення, розладами спектра аутизму, іншими складними порушеннями розвитку (порушеннями слуху, зору, опорно-рухового апарату в поєднанні з інтелектуальними порушеннями чи затримкою психічного розвитку тощо).

Години, визначені для проведення корекційно-розвиткових занять, не враховуються під час визначення гранично допустимого тижневого навчального навантаження учнів з особливими освітніми потребами. Корекційно-розвиткові заняття проводяться з урахуванням особливостей навчально-пізнавальної діяльності учня.

{Пункт 13 в редакції Постанови КМ № 588 від 09.08.2017}

14. Особистісно орієнтоване спрямування навчально-виховного процесу забезпечує асистент вчителя, який бере участь у розробленні та виконанні навчальних планів та програм, адаптує навчальні матеріали з урахуванням особливостей навчально-пізнавальної діяльності дітей з особливими освітніми потребами.

Освітні та соціальні потреби дітей із складними порушеннями розвитку під час їх перебування в загальноосвітньому навчальному закладі задовольняються соціальними працівниками, батьками або особами, уповноваженими ними.

{Пункт 14 доповнено абзацом згідно з Постановою КМ № 588 від 09.08.2017}

{Пункт 14 із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 588 від 09.08.2017}

15. Оцінювання навчальних досягнень дітей з особливими освітніми потребами здійснюється згідно з критеріями оцінювання навчальних досягнень учнів та обсягом матеріалу, визначеним навчальною програмою.

{Абзац перший пункту 15 із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 588 від 09.08.2017}

Система оцінювання навчальних досягнень дітей з особливими освітніми потребами повинна бути стимулюючою.

16. Державна підсумкова атестація дітей з особливими освітніми потребами здійснюється відповідно до Положення про державну підсумкову атестацію.

17. Діти з особливими освітніми потребами залучаються до позакласної та позашкільної роботи з урахуванням їх інтересів, нахилів, здібностей, побажань, віку, індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності та стану здоров'я.

Позашкільна робота з дітьми з особливими освітніми потребами проводиться відповідно до Положення про порядок організації індивідуальної та групової роботи в позашкільних навчальних закладах.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА КУРСУ.....	5
1.1. Опис навчальної дисципліни.....	5
1.2 Мета і завдання курсу.....	6
2. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	9
3. ТЕМАТИКА І ЗМІСТ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ.....	14
4. САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЗАСІБ ОВОЛОДІННЯ НАВЧАЛЬНИМ МАТЕРІАЛОМ.....	47
5. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ ПРОГРА- МОВИХ ТЕМ.....	51
6. ТЕМАТИКА РЕФЕРАТІВ (НАУКОВИХ ПОВІДОМЛЕНЬ).....	64
7. ПІДСУМКОВИЙ ТЕСТОВИЙ КОНТРОЛЬ ЗНАНЬ.....	67
8. ПРОГРАМОВІ ВИМОГИ ДО ЕКЗАМЕНУ З ПЕДАГОГІКИ.....	106
9. ГЛОСАРІЙ.....	111
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.....	117
ДОДАТКИ.....	120

Навчально-методичне видання

НАГАЧЕВСЬКА Зіновія Іванівна

ПЕДАГОГІКА

**Навчально-методичний комплекс для студентів першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності
014 Середня освіта (спеціалізація історія)**

Підп. до друку 19.12.2019. Формат 60x84/16.
Папір офсет. Гарнітура “Times New Roman”.
Вид. арк. 8,25. Тираж 100 пр.

**ВИДАВНИЦТВО
“НАІР”**

Івано-Франківськ, вул. Височана, 18,
тел. (034) 250-57-82, (050) 433-67-93
email: fedorynrr@ukr.net

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного
реєстру видавців, виробників і розповсюджувачів
видавничої продукції №4191 від 12.11.2011р.

